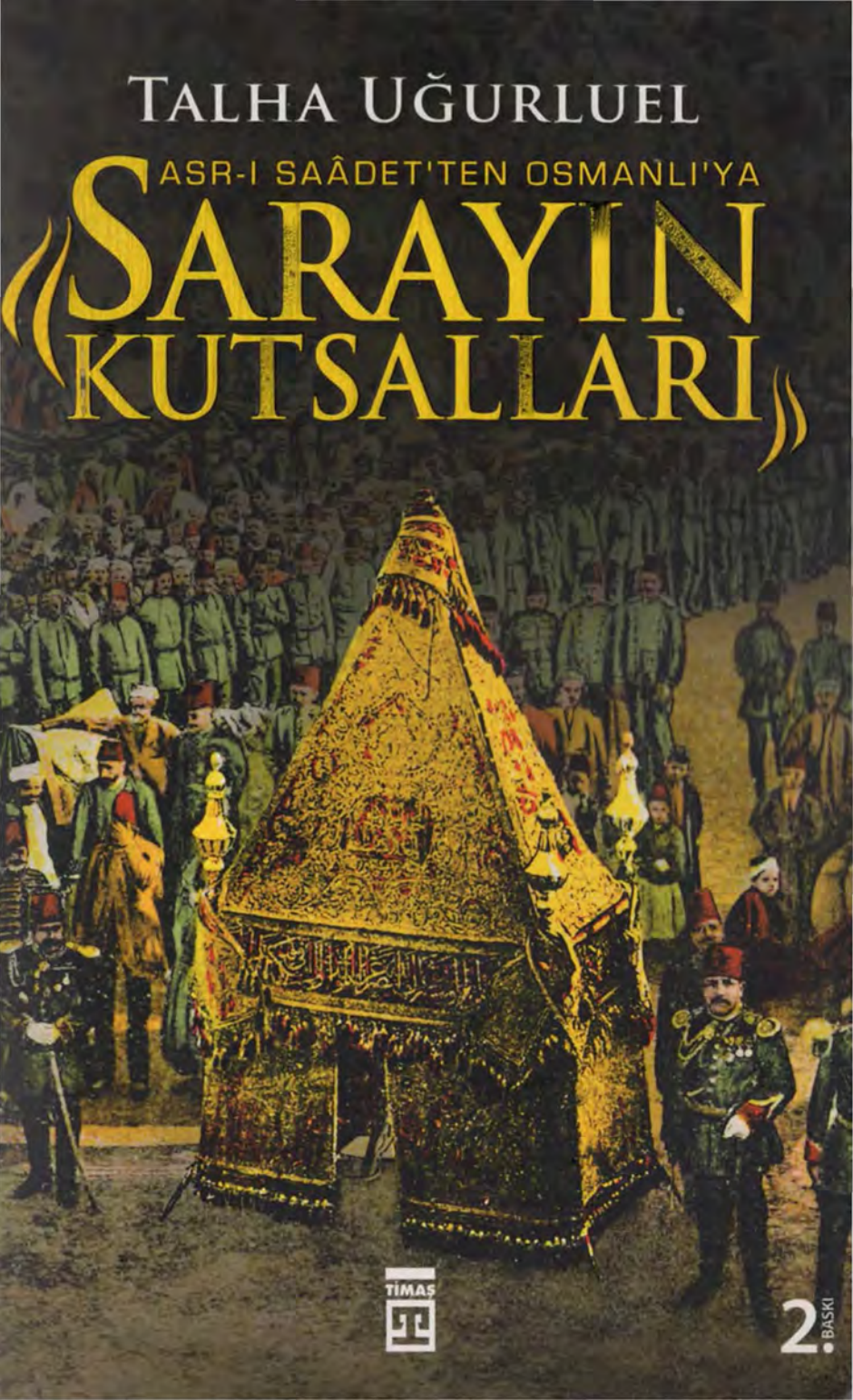
TALHA UĞURLUEL

ASR-I SAÂDET'TEN OSMANLI'YA

SARAYIN KUTSALLARI

TİMAŞ

2. BASKI

iyi ki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI
İstanbul 2015

timas.com.tr

ASR-I SAÂDET'TEN OSMANLI'YA SARAYIN KUTSALLARI
Talha Uğurluel

TİMAŞ YAYINLARI | 3723
Tarih İnceleme Araştırma Dizisi/67

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

2. BASKI
Nisan 2015, İstanbul

ISBN
ISBN 978-605-08-1814-7

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Neşe Matbaacılık A.Ş
Osmangazi Mah.
Mehmet Deniz Kopuz Cad.
No.17 3-4.Bodrum
Esenyurt/İstanbul
Telefon: (0212) 886 83 30
Matbaa Sertifika No: 22861

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

ASR-I SAÂDET'TEN OSMANLI'YA SARAYIN KUTSALLARI

Talha Uğurluel

TİMAŞ

Talha UĞURLUEL

Manisa Demircili olan Talha Uğurluel, 1997 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 8 yıl özel radyolarda tarih programları yaptı. Yerli ve yabancı dergilerde yayınlanmış birçok makalesi olup, *Çanakkale Savaşları, Gelibolu Gezi Rehberi, Balkanların Başkenti Edirne, Varlık ve Yokluk Savaşımız, İstanbul'un Fethi, Peygamber Efendimiz'in İzinde Mekke-Medine, Önden Gelenler ve Mevlana* adlı kitapların yazarıdır. Ayrıca Çanakkale, Edirne ve Mekke-Medine tarihi ile ilgili cd çalışmaları mevcuttur. İki yıl imaj kitap çalışmaları yapmış olup, *Mukaddes Emanetler, Timur'un Tüzükatı, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıratı* ve *Harp Mecmuası* kitapları, editörlüğünü yaptığı eserlerden birkaçıdır. Muhtelif turizm acentelerinde AR-GE yönetmenliği yapan Uğurluel, yerli gruplar ile Türkiye'nin birçok yerine kültür gezileri düzenlemekte, kurum ve derneklerin eğitim programları dahilinde tarih seminerleri vermekte ve özel televizyonların tarih programlarında danışmanlık yapmaktadır. Halen Marmara Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

Yayınevimizdeki Diğer Eserleri:

Dünyaya Hükmeden Sultan Kanuni

Kanuni'nin Akıl Oyunları

Tarih Tıbbı Konuşturdu (Muammer Kayatekin'le birlikte)

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Mısır - İstanbul Arasında Bir Ahşap Kadem Kalıbı 11

Asr-ı Saâdet'ten Osmanlı'ya Mübarek Dudakların Değdiği Tas 37

İran ile Soğuk Savaş: Kurulmayan Yayı Kurmak 47

Ben Değil Efendim Layık: Bir Tek Taş Hikâyesi 57

Padişahlar da Hasret Çeker: Peygamber'e(sas) Yazılan Mektup 63

Haremeyn'e Duyulan İştiyak: Bir Maketini Yapın da Göreyim! 71

Medine'nin Son Osmanlıları: Türbenin Son Emanetleri 79

Arslan'ın Son Kükreyişi: İstanbul Boşaltılamaz! 89

Herkesin Gözü O'nun Üzerinde: Perde ve Ardındaki Sır 95

Sütundan Kılıca Mukaddes Demir 107

Vefa'nın Osmanlı'daki Adı: Sultan'ın Yanına Defnedilen Köle 115

Entari, Hotoz ve Pabuç: Bir Hanımsultanın Hazin Sonu 127

Benim Kuşkulu ve Sessiz Oğlum!: Çözülemeyen Şehzade Abdülhamid 145

"Sakın Ha Attan İnmeyesüz!": Çocuk Bile At Sırtındaydı 161

"Tarihi Sırtında Taşıyan Atlar": Osmanlı'nın Atları, At Mezarları ve At Evliyası 173

Süraka'dan Şah İsmail'e Saray'da Saklanan Pazubend 185

ÖNSÖZ

"Zamanda yolculuk yapmayı kim istemez ki! O günlere gitmek, o günün insanlarını izlemek, kıyafetlerini, yaşam alanlarını görmek, şive ve davranışlarına dikkat etmek kim bilir ne kadar heyecan verici olurdu! Elbette ki bugün bunu yapma gibi bir imkânımız yok. Ancak geçmişe gidemesek de geçmişin detaylarını bize taşıyan birtakım eşyalarla geçmişi kendimize yakın kılabiliriz."

İşte yukarıdaki düşünceler doğrultusunda bu kitap ortaya çıktı. Biliyorsunuz, tarihçi olmama rağmen, yıllardır ikinci bir branş olarak sanat tarihi ile meşgulüm. Sanat tarihini tercih etmeme sebep de beni geçmişe yaklaştırması, tarihte yaşamış insanları daha iyi anlamamı sağlaması. Sanat tarihi hocam Selçuk Mülayim Bey'in *Aklın İzleri* adlı kitabının ismi ile vurgu yaptığı gibi, o insanların bıraktığı izlerle, onların akıllarının okunabilmesi.

Tabii sanat tarihi denilince birçok kişinin aklına sadece yapılar ve mimari detaylar gelebiliyor. Kubbe, tramp, tonoz, pandandif vb. nice detay bize o günleri elbette anlatabilir ama bize zamanda yolculuk yaptıracak

sanat detayları bunlardan ibaret değil. Tarihî şahsiyetler bir yerde oturdu, yaşadı, güldü ve eğlendi. Onlara ait saraylar, tiyatro ve hanlar, medrese ve ibadethaneler bu anlamda çok önemli. Peki bu insanlar ne giydi, neye dokundu, merak ettiğimiz şahsiyetin belini ne sardı, başını nasıl bir şey örttü, herhalde merak ediyoruzdur? İki parmağı arasında tuttuğu bu bardak ile ne içti, bu yayı nasıl gerip onunla neyi-nasıl avladı? Tarihe, tarihî şahsiyetlerin eşyalarından, kullandıkları obje ve araçlardan yola çıkarak bakarsak farklı detayları yakalama imkânımız olacaktır. O insanların sanatı yanında, dünya görüşü, hayata bakışı, bazı hadiselerin ne şekilde seyrettiği ve daha neler...

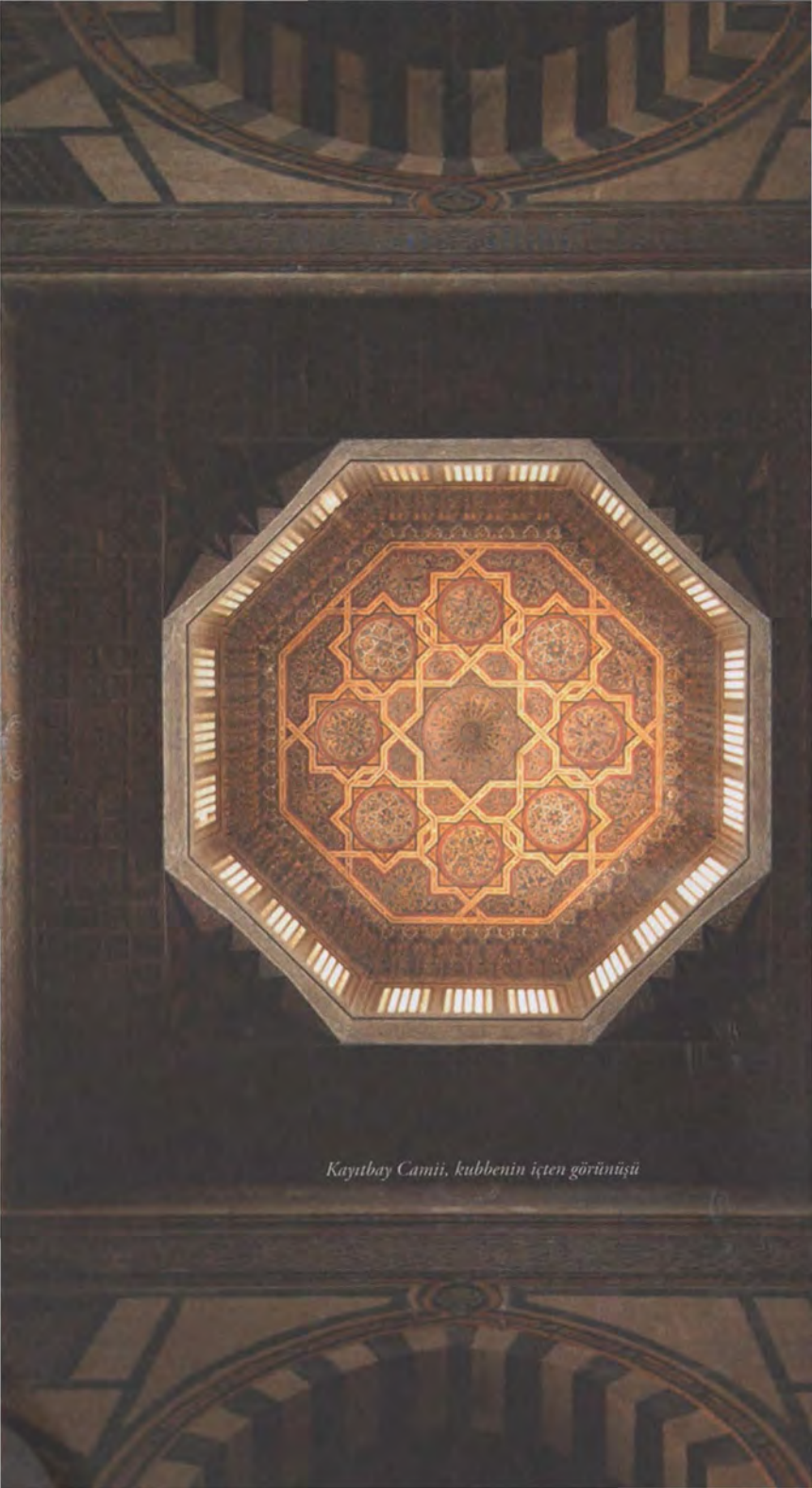
Bu kitap bir dedektif hassasiyeti ile hazırlanmaya çalışıldı. Mesela Osmanlı tarihinde yüzlerce padişah kızı yaşamışken neden özellikle birkaçının elbisesi ve ayakkabısı saklandı? Yine Osmanlı tarihinde yüz binlerce ok ve yay imal edilmişken neden bilhassa bir tanesi özenle muhafaza edildi? Çaldıran Savaşı'nda bütün bir Safevî ordusunun ağırlıkları ele geçirilmişken birkaç eşya yüzyıllarca Osmanlı Sarayı'nda hangi sebepten dolayı korunmaya alındı?

Müzeleri gezerken vitrinlerdeki objelere bakar geçeriz. Eğer biraz vaktimiz varsa altlarındaki minik künye yazıları da okuruz. Ancak bu yazılar birkaç kelimeyi geçmez. Hâlbuki o eşyanın bize anlatacağı asırlık hikâyeler vardır fakat biz anlayamayız. İşte biz bu eser ile bunu yapmaya çalıştık. Bize tarihe yolculuk yaptıracak, eski sahiplerinin hikâyelerini anlatacak objeleri tek tek dinledik. Bazıları hemen anlattı hikâyesini, bazıları çok ketumdu, ima etti ama tam söylemedi. Bazı hikâyeleri tam manası ile öğrenebilmek için uzun seyahatlere çıkmamız gerekti. Mesela ahşap bir kadem kalıbının hikâyesini gerçek anlamda öğrenebilmek için kalktık ve Mısır'a gittik. Bir aya yakın orada kalmak zorunda kaldık. Tek tek mezarlıkları ve tarihî kubbelerin altlarını yokladık. Karşımıza tahmin edemeyeceğimiz şeyler çıktı. Topkapı Sarayı'ndaki bir mücevherin, bir kumaş parçasının, bir kılıç ağzının, bir kâğıt zarfın meğer anlatacağı ne çok şey varmış!

Bu kitaptan sonra, bir müzeyi gezmeye gittiğiniz zaman, vitrindeki eşyalara emin olun daha farklı bir gözle bakacak, onlara kulak verip hikâyelerini dinlemeye gayret göstereceksiniz. Biz de bu konuda sizlere yardımcı olabilmek için daha çok araştırıp bu sessiz eserlerin sesi olmaya çalışacağız.

Saray bize sadece taş ve tuğlaları ile değil, içindeki nice emanetleri ile kendisini ve içinde yaşanmış olanları anlatsın ki yüzyıllardır yerden yere vurulan Osmanlı tarihini ve gerçek şahsiyetlerini daha doğru bir şekilde idrak edebilelim.

Talha UĞURLUEL

Kayıtbay Camii, kubbenin içten görünüşü

MISIR - İSTANBUL ARASINDA

BİR AHŞAP KADEM KALIBI

Kayıtbay Camii'ndeki Kadem'in ahşap kalıbı (TSM, Env. No: 21/473)

Hacca ya da umreye niyetlenenlerin aklının bir köşesindeki en heyecanlı anlardan biridir Hz. Peygamber'in(sas) mübarek huzuruna gelmek, Medine'de Mescid-i Nebevi'deki Yeşil Kubbe'nin altına geçip altın şebekeli türbelerinin önünde durabilmek. Biliyorsunuz, oraya Muvacehe-i Şerîfe (yüz yüze) denilmektedir. Çünkü orada duran kişi, yüzü kıbleye dönük olarak Kainatın Efendisi ile yüz yüze gelir ve o büyük huzurda şefaat diler. İşte bu önemli makam ile özdeşleşen o altın parmaklıklar Memlük Sultanı Kayıtbay tarafından yaptırılmıştır. Hatta adı, şebekeler üzerinde hâlâ okunabilmektedir.

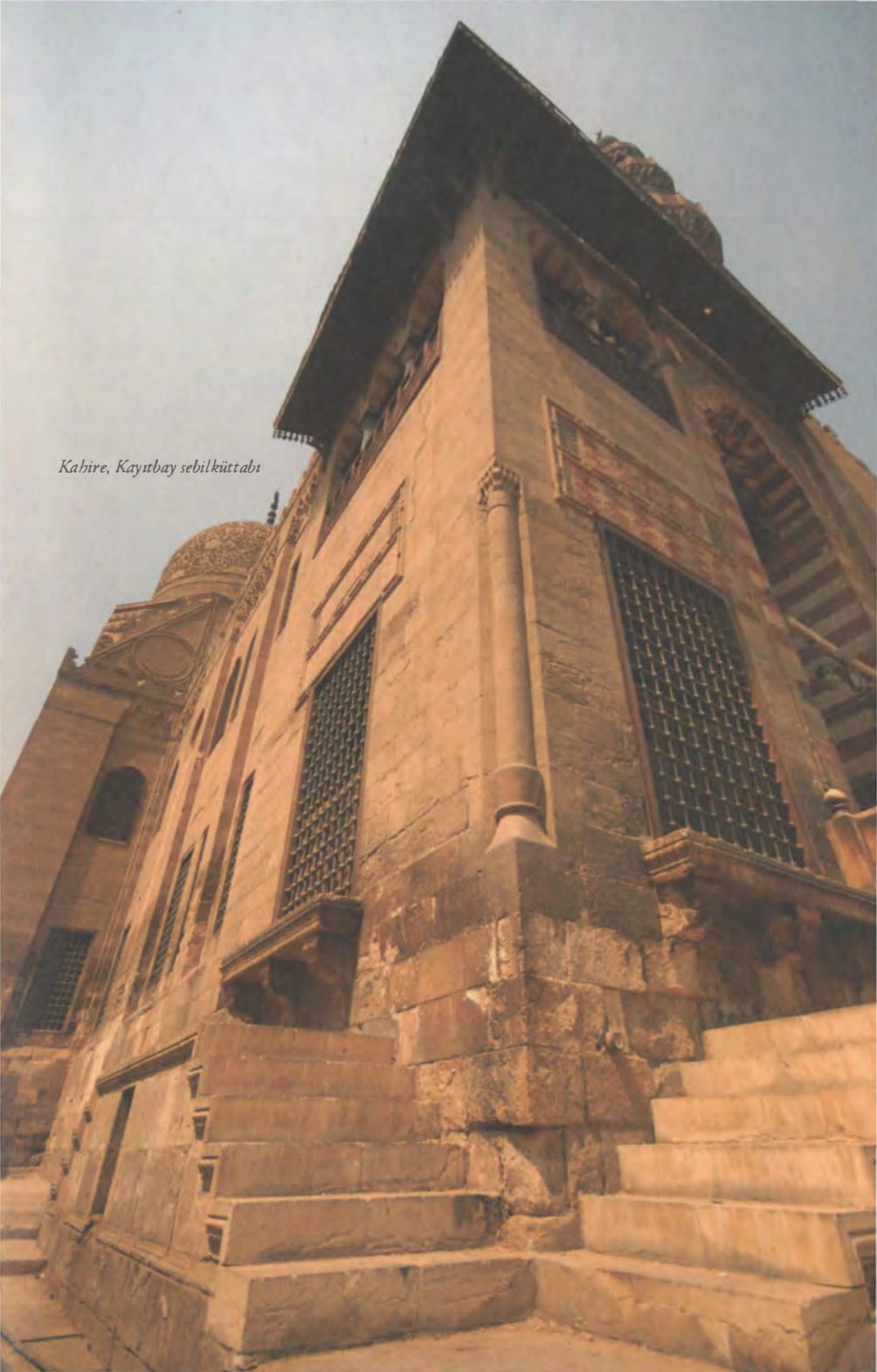

II. Bayezid Han

Tam bir Peygamber âşığı olan Kayıtbay, Kainatın Efendisi'nin mübarek türbelerinin yeşil kubbesini de ilk inşa ettiren kişi olacaktır. Dönemi, Osmanlı'da Sultan II. Bayezid'in padişah olduğu yıllara tekabül etmektedir. Memlüklü ile Osmanlı arasında toprak ve su yolları sorunu vardır. Memlüklü Devleti'nin sınırları Adana, Kozan'a kadar gelmektedir. Osmanlı, Fatih'in Uzun Hasan'ı yenmesi ile bu topraklara çok yaklaşmıştır. Son derece verimli Çukurova toprakları paylaşılamamaktadır. O günlerde Fatih'in vefatı sonrasında Cem Sultan da Memlüklülere sığınmış ve Kayıtbay'dan abisi Bayezid'e karşı destek istemiştir. Bu durum da Osmanlı-Memlüklü ilişkilerini bir hayli germiştir. Gerçi Kayıtbay Cem Sultan'ı Kahire'de ağırlasa da arkasına bir kuvvet vermemiş, nasihatler ile uğurlamıştır onu. Ama ortam gergindir. Çukurova krizinin büyüdüğü günlerde Kayıtbay, Sultan II. Bayezid'e bir teklifte bulunur, "Gel, bu toprakların geliri ne senin ne de benim olsun. Bu toprakların gelirini Haremeyn'e vakfedelim," der.

Kayıtbay Peygamber âşığıdır. Bayezid de "Veli" lakaplı padişahtır. Bu teklifi kabul eder. Böylece iki Müslüman Türk devleti savaşmaktan kurtulmuş olur.

İşte Kayıtbay böyle özel bir insandır. Derken emr-i Hak vaki olur ve Kayıtbay vefat eder. Hayatta iken yaptırdığı, Kahire'nin Kuzey Mezarlığı bölgesinde Kayıtbay Külliyesi'ndeki türbesine defnedilir. Bu külliye son derece özel eserler topluluğudur. Külliyenin merkezini teşkil eden Camili Medrese'nin soğan kubbesi bana göre dünyanın gelmiş geçmiş en güzel birkaç kubbesinden biri sayılır. Medresenin dışında yan yana sıralanmış

Kahire, Kayıtbay sebilküttabı

Kayıtbay Medresesi, içeriden

onlarca öğrenci odası yüzyıllarca nice âteşîn dimağa ev sahipliği yapmıştır. Caminin kapısına geldiğiniz zaman, sizi önce Memlüklülere özel sebilküttap karşılar. Ne güzel isimdir sebilküttap. Ne hoş işlevi vardır sebilküttapların. Altı sebildir. Gelen geçen herkese ücretsiz su, meşrubat dağıtılır. Üstü balkonlu, son derece şık bir sıbyan mektebidir burası. Altında ücretsiz su, üzerinde de ilim dağıtılmaktadır. Kayıtbay'ın son derece şık sebilküttabının yanından bir merdiven ile Camili Medrese'nin kapısına gelinir. İçeriye girdiğiniz zaman sizi aynen Selçuklu tarzı dört eyvanlı bir medrese karşılar. İçerisinde beş vakit namazın da kılındığı bu mekânı çeviren eyvanlar, gün içinde öğrencilerin hocaları ile branş branş ders gördüğü kısımlardır. Başınızı kaldırıp dışarıdan insanı hayran bırakan kubbeye bir de içeriden bakmalısınız. Hayranlığınız birkaç bin kat daha artacaktır. Kayıtbay ise bu Camili Medrese'de, kıbleye bakan büyük eyvanın sağında mihrabı da

gören duvara bitişik türbesinde yatmaktadır. Türbesinden bu eyvana ve tabii namazda ilk safı oluşturan bu mekâna açılan bir de pencere mevcuttur; içeride yatarken aynı zamanda, burada kılınan namazlara, yapılan dualara, bu mekânda toplanan öğrencilerin ilim halkalarına ortak olmak istermişçesine.

Kudüs Kubbetüssahra'da Hz. Muhammed'in(sas) Kadem Kalıbı

Gelelim yazımızın konusu olan ahşap Kadem Kalıbı'na. Topkapı Sarayı'nda, Mukaddes Emanetler Dairesi'nde Peygamber Efendimiz'e(sas) ait birçok emanet bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı Kadem ve Naleyn kalıplarıdır. Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek ayak izleri, aynen Hz. İbrahim'de de olduğu gibi zaman zaman belli mekânlarda kalabiliyordu. Sahabe de bunları itina ile saklıyor, muhafaza altına alıyordu. Bazen bizzat mübarek ayaklarına ait bir iz çoğaltılarak bu izin kalıbı alınıyor, Kadem-i Saâdet denilen bu kutsal izler önemli mekânlarda muha-

Halil Ulucamii'nde Hz. Muhammed'in(sas) Kadem Kalıbı

faza altında tutuluyordu. Mesela Peygamber Efendimiz(sas) Mirac'a çıkarken meşhur Muallak Kayası üzerinde sol ayak izleri kalmış, bu iz özel muhafazalar altında yüzyıllarca korunmuştu. Bugün bu mübarek Kadem İzi hâlâ aynı şekilde korunmaya devam etmekte, Kudüs'e gelen misafirlerin ziyaretine açık bir şekilde sergilenmektedir. Yine Hz. İbrahim'in memleketi Halil'de, Hz. İbrahim'in kabrinin bulunduğu Halil Ulucamii içinde yine Peygamber Efendimiz'e(sas) ait bir başka Kadem İzi türbe duvarına ait cepte korunmaktadır. Rivayete göre Mekke'den Mirac yolculuğu için Burak üzerinde Kudüs'e giden Kainatın Efendisi, yolda Halil şehrine uğramış ve büyük dedesi Hz. İbrahim'in kabrini ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında mübarek Kadem İzleri burada kalmış ve insanlar tarafından itina ile korunagelmiştir. Bu şekilde Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da da bazı türbelerde korunan kadem izleri mevcuttur. Ebu Eyyüb el-Ensarî Hazretleri ve Sultan I. Abdülhamid'in türbelerindeki kademler buna örnek olarak gösterilebilir.

Kainatın Efendisi'ne(sas) ait emanetler sahabe ve tabiîn tarafından yıllarca özenle saklanmış ve kutsal birer emanet olarak elden ele bir diğer kişiye devredilmiştir. Hatta bazı kişiler böyle bir emaneti elde ettiklerinde, bu eşyanın mukaddesatından istifade etme adına onu ölümlerinden sonra bile yakınlarında tutmayı arzu etmişlerdir. Mesela Halid bin Velid Hazretleri, Yemame Harbi'nde iken başındaki miğferi düşman safına düşürmüş ve canını tehlikeye atarak karşı saflara dalıp miğferini alıp geri dönmüştür. Bu manzarayı görenler, "Ya Halid, bir miğfer için canını tehlikeye attın!" dediklerinde, Halid bin Velid, "Öyle demeyin. O miğferin içinde Peygamber Efendimiz'e(sas) ait üç mübarek saç teli vardı, onları kurtarmak için her şeye değerdi," demiştir.

Hulefa-yı Raşidîn dönemi sonrasında Emevîler, Abbasîler, Fatimîler, Zengîler ve Memlüklüler vb. İslam devletlerinde Peygamber Efendimiz'e(sas) ait Kademler, el üzerinde korunmaya devam etmiş, hatta çoğu bizzat devlet korumasına aldırılmıştır. Bazen sahabe eli ile birtakım ailelere intikal etmiş bir kutsal emanet bulununca varlıklı bir kişi bu emaneti satın alıyor ve onu canı pahasına koruyup bir aile emaneti olarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaya çalışıyordu. Toplumun önde gelen, varlıklı birtakım saygın kişileri de bu tarz bir kutsal emanete sahip olduklarında onu kendi

türbelerine taşımak istiyorlardı. Çünkü bu son derece ehemmiyetli emanet dolayısı ile türbeye çokça ziyaretçi gelecek, her bir ziyaretçi, +1 Fatiha anlamına geldiği için hem türbe şenlenecek hem de vefat eden kişinin arkasından dua eksik olmayacaktı.

İşte Peygamber(sas) âşığı Memlüklü Sultanı Eşref Kayıtbay da böyle düşündü. O günlerde bir aile eli ile yüzyıllardır muhafaza edilen, Peygamber Efendimiz'e(sas) ait bir Kadem İzi Kayıtbay'a ulaştı. O da bu Kutsal Emaneti özenle koruma altına aldı. Ardından bu Kadem İzi ile ilgili bir vasiyet de hazırlattı. Bu Kadem-i Saâdet, Kayıtbay vefat ettiğinde, ona ait türbeye konulacaktı. Bu Kutsal Emanet'le hem türbe ayrı bir manevi hava kazanacak hem Kayıtbay Efendimiz'in(sas) Kademi'ne gösterdiği hürmetten dolayı şefaat umabilecek hem de bu Kutsal Emanet burada bulunduğu için türbede ziyaretçi eksik olmayacaktı. Nitekim öyle oldu. Eşref Kayıtbay vefat ettiğinde diğer Memlüklü sultanlarının külliye ve kabirlerinin bulunduğu Kuzey Kahire'deki külliyesinin türbesine defnedildi. İçerideki bu emanet dolayısı ile türbesi hemen hiç boş kalmadı. Kandil, bayram, Cuma gibi özel günlerde ise

Kayıtbay Külliyesi

Sultan I. Ahmed

Peygamber Efendimiz'in(sas) mübarek Kademi'ni ziyaret etmek isteyenler özellikle Kayıtbay'ın türbesine aktılar ve yoğun kalabalıktan dolayı hem türbe hem de Eşref Kayıtbay Camii doldu taştı.

Aradan bir asrı aşkın zaman geçmiş, Kayıtbay'ın çağdaşı olan Osmanlı Padişahı II. Bayezid'in üzerinden 6 padişah devrolmuştu. Tahtta Sultan I. Ahmed oturuyordu. Memlüklü tahtında kimin oturduğunu sormayın çünkü artık o tarihlerde (1617) dünya siyasetinde Memlüklü diye bir devlet yoktu. Kayıtbay'dan sonra sadece birkaç isim Memlüklü tahtına oturabilmiş (Kansu Gavri ve Tomanbay) 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Memlüklü Devleti'ne son verilmişti. Artık Mısır toprakları Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet idi ve İstanbul'dan emir alan bir beylerbeyi tarafından yönetiliyordu.

O günlerde Osmanlı tahtında bulunan Sultan I. Ahmed, ilginç bir Osmanlı padişahı idi. Bir kere son derece genç bir yaşta tahta geçmişti. 14 yaşını yeni doldurmuştu. 14. Osmanlı padişahı idi ve tahtta sadece 14 sene kalıp 28 gibi gencecik bir yaşta hayata gözlerini yummuştu. Tam bir Peygamber(sas) âşığı idi Sultan I. Ahmed. Aynen Memlük Sultanı Kayıtbay gibi, Peygamberine(sas) olan sevgisini göstermek için ne yapacağını bilemiyordu. Mesela bir keresinde Topkapı Sarayı'nda bulunan Peygamber Efendimiz'e(sas) ait kadem izlerinden birinin madeni kalıbını çıkarttırmış, bunu başında taşıdığı sarığının üzerine bir sorguç gibi koydurmuştu. Bu kadem formundaki sorgucun üzerine de şu şiiri yazdırmıştı:

N'ola tâcım gibi başımda götürsem dâim
Kadem-i nakşını ol hazret-i şâh-ı Rusûlün
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sahibidür
Ahmedâ turma yüzün sür kademine o gülün

Yavuz Sultan Selim, Kayıtbay Külliyesi'nin yanından Kahire'ye girerken

Sultan I. Ahmed o günlerde devasa boyutlarda bir cami inşaatına girişmişti. Bu cami büyük dedeleri Fatih ve Kanunî'nin camileri gibi olmalıydı. Bir Süleymaniye Camii haşmetinde olup Ayasofya Camii'nin tam karşısına kondurulmalıydı. Gerçi bir tepenin başı olsun istemiş ancak o günlerde İstanbul'un yüksek tepelerinin başı hep doldurulmuş olduğu için Sultanahmed Meydanı dediğimiz Hipodrom'un düzlüğünü tercih etmek zorunda kalmıştı. O zamanlar, İstanbul silüetinde çok fark edilmese de ileride İstanbul'un en çok ziyaret edilen camisi burası olacaktı.

Cami inşaatı olanca hızı ile devam etmektedir. Sultan I. Ahmed zaman zaman inşaata gelip teberrüken bizzat taş taşımakta, bu eserde vücuden de emeği olsun istemektedir. Mukaddesata karşı o kadar hassastır ki inşa ettirdiği Sultanahmed Camii'nin minarelerinin sayısı bile tartışma konusu olmuştur. İnşa edilen cami Süleymaniye Camii ve Edirne Selimiye Camii ile yarışacak büyüklüktedir. Aynen onlar gibi çevresini saran minareleri olmalıdır. Selimiye'de her biri üçer şerefeli dört minare bulunmaktadır. Süleymaniye'de ikisi üç, ikisi iki şerefeli yine dört minare vardır. I. Ahmed, bu camide altı minare olmasını arzu eder. Ancak o günlerde dünya üzerin-

Gün batarken Sultanahmed Camii

de altı minareli tek bir cami vardır. O da Mescid-i Haram'dır. İstanbul'da inşa ettirdiği bir camiye altı minare koydurmak, Mescid-i Haram'a alternatif bir şeymiş gibi algılanabilir ve Allah'ın evi Kâbe'ye bir saygısızlık olur düşüncesi ile şöyle bir karar alır: Mekke şerifine haber göndererek Mescid-i Haram'a yedinci bir minare eklettirecek, ardından İstanbul'daki Sultanahmed Camii'nin altıncı minaresini inşa ettirecektir. İşte I. Ahmed'in mukaddesata saygısı bu derecededir.

Nihayetinde Sultanahmed Camii inşaatı biter. Devasa cami, meydanı kaplar ve göz kamaştırır. Ancak cemaati pek de göz dolduracak derecede değildir. Etrafında gayet sağlam rakipleri vardır zira. Mesela tam karşısında Ayasofya Camii vardır ki onunla yarışmak cesaret istemektedir. Tarihi M.S. 360'lara dayanan, önce Hristiyanlığın, sonra da İslamiyet'in gözbebeği olan Ayasofya'mız... Osmanlı insanı Ayasofya'yı çok benimsemiştir. Ezan okunduğunda çevredekiler akın akın Ayasofya'yı doldurmaktadır. Bu yeni cami her ne kadar son derece ihtişamlı olsa da büyük ve ciddi bir tarihî geçmişi, içerisini şereflendirmiş tarihten büyük bir hatırası yoktur.

Yine Sultanahmed Camii'nin tam karşısında İstanbul'un o gün ayakta kalabilmiş en eski Osmanlı camilerinden biri olan Firuz Ağa vardır. Biraz

Sakal-ı Şerif ve muhafazası

yukarıda Bayezid ve devamında Süleymaniye ile Şehzadebaşı Camileri yer alır.

I. Ahmed düşünür. Bu yeni camiye cemaati çekmenin bir yolu olmalıdır. Meşhur bir Arap atasözü vardır, "Şerefü'l-mekân bi'l-mekin" bir mekânı şereflendiren o mekânın sahipleridir. Sultanahmed Camii çok yenidir. Tarihe mâl olmuş şerefli kişilere ait hatıraları yoktur. Ancak tarihe, insanlığa mâl olmuş şerefli birine ait bir emaneti camiye getirmek insanları buraya çekebilecektir. O günlerde Topkapı Sarayı'nda Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul'dan getirilmiş birçok Mukaddes Emanet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları İstanbul'un bazı cami ya da türbelerinde muhafaza edilmektedir. Mesela Kadırga Sokullu Mehmed Paşa Camii'nde Hacerü'l-Esved'in dört mübarek parçası cami duvar, mihrap ve minber alınlıklarında sergilenmektedir. Saraydaki emanetlerden biri Sultanahmed Camii'ne alınıp burada muhafaza edilebilir ve böylece birçok kişinin camiyi ziyareti sağlanmış olabilirdi. Ancak I. Ahmed böyle bir şey yapmak istemedi. Büyük dedesi Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'a getirttiği bu emanetlerden birini şahsı adına bu camiye aldırtmak konusunda şüpheye düştü. O günlerde Padişah'a Mısır Kahire'de bulunan bir kadem izinden bahsedildi. Memlük Sultanı Kayıtbay'ın türbesinde bulunan Mukaddes Emanet... I. Ahmed bu kademin İstanbul'a getirilmesini arzu etti. Hem Kahire'deki Güney Mezarlığı içindeki bu mübarek Kadem İzi orada güvende olmayabilirdi. Böyle kıymetli bir Peygamber hatırası halifenin yaşadığı Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da olmalıydı; hem de herkesin ziyaret ettiği bir saltanat camiinin içinde. Böylece bu Kadem sayesinde Gül-i Muhammedî'den(sas) daha çok kişi istifade edebilecekti.

Sultan I. Ahmed bu konuda son derece samimi bir insandı. Zamanında hiçbir Osmanlı padişahının yapmadığı bir şeyi yapmış, Yavuz Sultan Selim döneminde İstanbul'a getirilmiş emanetlerin arasında bulunan, Pey-

Kadırga Sokullu Mehmed Paşa Camii, kapı üzerinde Hacerü'l-Esved parçası

gamber Efendimiz'e(sas) ait Lihye-yi Şerîfleri (Sakal-ı Şerîf) tek tek cam tüplerin içlerine yerleştirterek o günkü Osmanlı coğrafyasının dört bir yanına ulaştırılmasını sağlamıştı. Bugün Anadolu'muzun son derece ücra bir köy camiinde bile Sakal-ı Şerîf varsa bunun müsebbibi Sultan I. Ahmed'dir. Ayrıca I. Ahmed'e göre İstanbul sadece Osmanlı'nın değil bütün dünya Müslümanlarının başkentidir. İslamiyet'e ait bütün değerler burada muhafaza edilmeli, inancımız adına yapılacak her şey İstanbul merkezli olmalıdır. Mesela Osmanlı öncesinde her sene yenilenen Kâbe'nin örtüsü Memlüklüler eli ile Kahire'de hazırlanmakta idi. Yavuz Sultan Selim'in Memlüklü Devleti'ni ortadan kaldırmasına rağmen Kâbe'nin örtüsünün Kahire'de hazırlanmasına devam edilmiştir. Ta ki Sultan I. Ahmed'in emrine kadar. Artık Kâbe örtüsü Mısır Kahire'de hazırlanmayacak, başkent İstanbul'da hazırlanacak, Mekke'ye buradan gönderilecektir. 1918 yılına kadar devam eden bu âdet gereğince Kâbe örtüsü I. Ahmed'in arzusu üzerine Sultanahmed Camii avlusunda hazırlanıyor, hazırlanan surre alayları ile bu mübarek örtü İstanbul'dan Medine üzerinden Mekke'ye gönderiliyordu.

Eski bir Sultanahmed Camii fotoğrafı

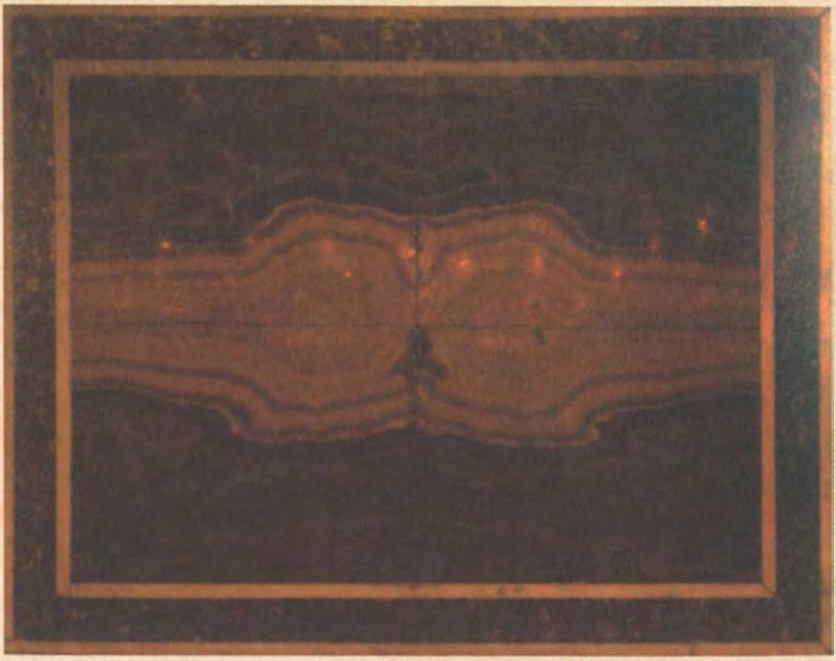
Karar alındı ve Kahire'de, Sultan Kayıtbay'ın türbesindeki taş üzerinde bulunan mübarek Kadem İzi'nin İstanbul'a taşıtılması emri verildi. Mısır'da büyük bir merasim tertip edildi. Bu Mübarek Emanet itina ile yerinden alındı ve önce kervan ardından deniz yolu ile İstanbul'a kadar ulaştırıldı. Bu kez merasimin adresi İstanbul'du. Sanki Kainatın Efendisi(sas) başkente teşrif etmişçesine büyük bir karşılama merasimi düzenlendi. Kadem İzi Sultanahmed Camii'ne götürüldü ve kıbleye bakan duvar üzerinde mihrabın sol tarafında hazırlanan menfezin içerisine yerleştirildi. Böyle bir durum Sultanahmed Camii'nin diğer İstanbul camileri içindeki itibarını ve ününü bir anda arttırmıştı. Artık değil İstanbul halkı, çevre vilayetlerden de insanlar, ta Mısır'dan getirtilen bu önemli Peygamber(sas) emanetini görmek için İstanbul'a ve Sultanahmed Camii'ne akın ediyorlardı. Sultan I. Ahmed bu durumdan son derece memnundu.

Bu durum ne yazık ki uzun sürmeyecektir. Çünkü I. Ahmed Han o gece ilginç bir rüya görür. Rüyasında mahkeme kurulmuştur. Kadı makamında Peygamber Efendimiz(sas) bulunmaktadır. Davacı, Memlük Sultanı Eşref Kayıtbay'dır. Davalı konumunda olan kişi ise I. Ahmed'in ta kendisidir. Rüyada Kayıtbay konuşmaktadır, "Efendimiz(sas), ben bu Osmanlı padişahından şikâyetçiyim. Benim türbemde bulunan ve çokça ziyaretçinin gelmesine sebep olan sizin kademinizi söktürdü, kendi camisine koydurdu. Şimdi türbem garip kaldı, insanlar uğramaz oldu!"

Kainatın Efendisi Hz. Peygamber(sas), bu şikâyet üzerine şu sözleri söyleyecektir rüyada, "Tez o kadem, yerine iade oluna!" Sultan I. Ahmed Han, rüyadan kan ter içinde uyanacak ve gördükleri karşısında şaşırıp kalacaktır. Acaba ne yapmalıdır? Rüya aşikârdır ama rüyaya göre amel olur mu? Olursa nasıl olur? Aklına çok sevdiği, sözüne, ilmine ve derinliğine güvendiği hocası Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri gelir. Rüyayı ona sormalı, yorumunu ondan dinlemelidir. Bu büyük zatı ayağa çağırmak olmaz, bizzat ayağına gidilmelidir. I. Ahmed son derece saygılı, nerede duracağını, nasıl davranacağını iyi bilen bir yöneticidir. Topkapı

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin Celvetiye yolunun tacı

Sultanahmed Camii'nde Kadem'in yerine konulan damarlı mermer levha

Sarayı'ndan kalkar, hazırlanan saltanat kayığı ile Üsküdar İskelesi'ne geçer. Oradan da Üsküdar Hüdâyî Tekkesi'ne. Hocası Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri ile bir araya gelir. Sultan, sabahtan beri kafasını kurcalayan rüyasını anlatır ve ne yapılması gerektiğini sorar. Büyük bir feraset sahibi, gönüller sultanı Hüdâyî Hazretleri çok düşünmez ve cevabı verir, "Sultanım bu rüyanın tabire haceti yoktur!" Yani rüya açıktır. Yapılması gereken her şey rüyada, hem de Efendimiz(sas) tarafından ifade edilmiştir demek ister. Gerçekten de öyledir. Peygamber Efendimiz(sas) hayatta iken buyurmuşlardır, "Rüyasında beni gören, gerçekten beni görmüştür. Çünkü şeytan benim kılığıma giremez."

Sultan I. Ahmed gururdan kibirden uzak, büyüklere itaatli, mukaddesata saygılı biridir. Bu tabir onun için buyruk hükmündedir. Emir verilir ve Efendimiz'e(sas) ait o mübarek Kadem İzi Sultanahmed Camii'ndeki yerinden alınarak Mısır'a, Kahire'ye doğru yola çıkarılır. Sultanahmed Camii önemli bir emanetten mahrum kalmıştır ama yine de kazançlıdır. Çünkü artık önemli bir emaneti bir süreliğine de olsa bağrında tutmuş olmanın

Kayıtbay'ın kabri ve başucunda Hz. Muhammed'in(sas) Kadem Kalıbı

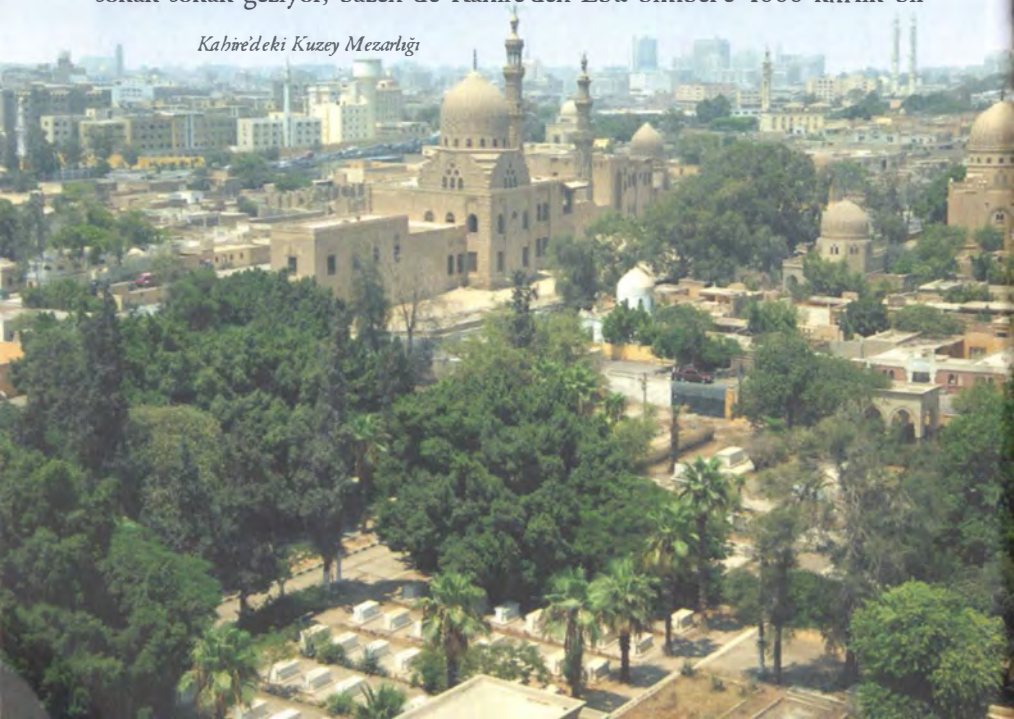
şerefine erişmiştir. Bu mübarek Kadem'in konulduğu yer yok sayılmaz. O menfez kapatılır ama caminin diğer duvar kaplamaları ile değil. Kahverengi damarlı özel bir mermer parçası bulunur ve müsenne (simetrik) bir şekilde bu damarlar dudak dudağa verdirilerek bu mübarek mekân belli edilir. Gerçekten de bugün bile Sultanahmed Camii'ne giren hemen herkesin dikkatini çeker burası. Bütün bir dünyanın içindeki 20 bin parça çiniden dolayı "Mavi Cami" dedikleri Sultanahmed Camii, içindeki bu kahverengi tonlu mermer ile gelenlere kendine ait bir özelliği anlatmaya çalışır.

O hassas Padişah, Kayıtbay'ın türbesine ait bu emaneti göndermeden önce ilginç bir şey yapar. Efendimiz'in(sas) Kademi'ne ait bu izin kalıbını çı-

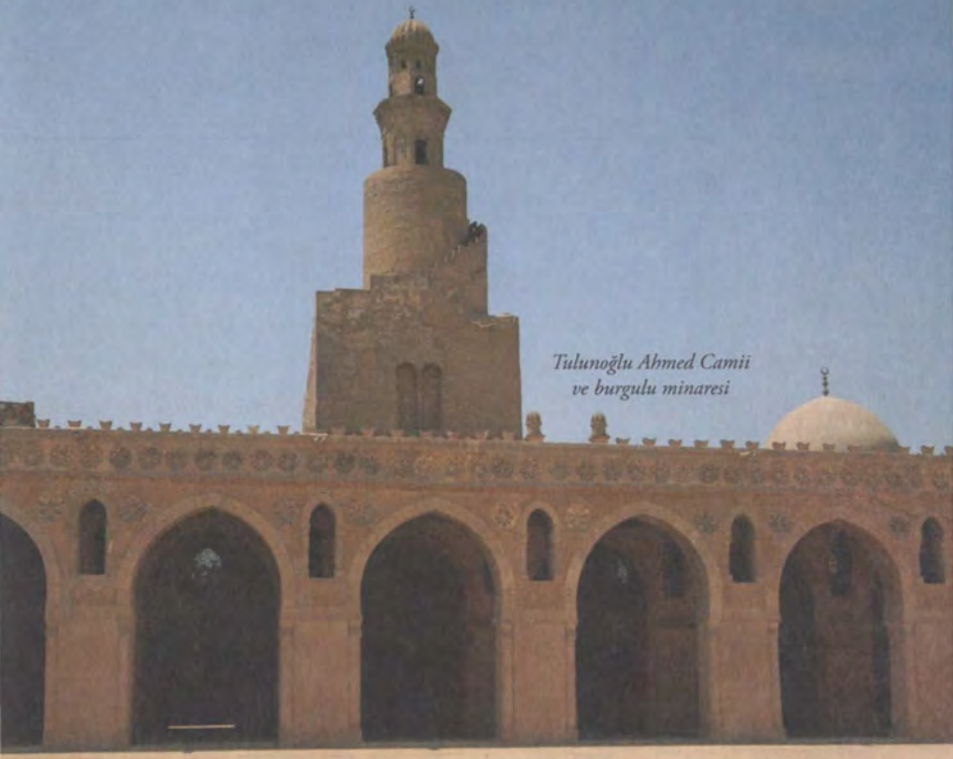
kartır. Bu ahşap kalıbı da rüyasını tabir eden Hocası Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri'nin tekkesine hediye eder. Bu ahşap Kadem Kalıbı, 1617'den 1914 yılına kadar Üsküdar Hüdâyî Tekkesi'nin bir duvarında asılı vaziyette muhafaza edilir. O yıl patlak veren I. Dünya Savaşı hengâmesinde bu Mukaddes Emanet'in herhangi bir kargaşada zâyi olmasından endişe edildiği için tekkeden Topkapı Sarayı'na gönderilerek diğer Mukaddes Emanetler'in arasında, Kutsal Emanetler Dairesi'nde muhafazasına karar verilir. İşte bugün Topkapı Sarayı'nda birçok emanet gibi Has Oda'nın dolapları içinde muhafaza edilen Kutsal Emanetler'den biri de bu ahşap Kadem Kalıbı'dır.

Hikâye bununla bitmez... Bütün bu konuştuklarımızdan sonra, akla birkaç soru geliyor. Sultan I. Ahmed'in gördüğü rüya üzerine Kahire'ye geri gönderdiği Kayıtbay'ın türbesine ait orijinal Kadem İzi'ne ne oldu? Gerçekten İstanbul'dan Mısır'a gönderildi mi? Kazasız belasız yerine ulaştırılabildi mi? Mısır'a varabildi ise Kayıtbay'ın türbesine, orijinal yerine mi kondu yoksa Kahire'de bir başka mekânda koruma altına mı alındı?

İşte bütün bu soruların cevabını ben de merak ettim. 2000'li yılların başında sıklıkla Mısır'a araştırma gezilerine gidiyordum. Bazen Kahire'yi sokak sokak geziyor, bazen de Kahire'den Ebu Simbel'e 4000 km'lik bir

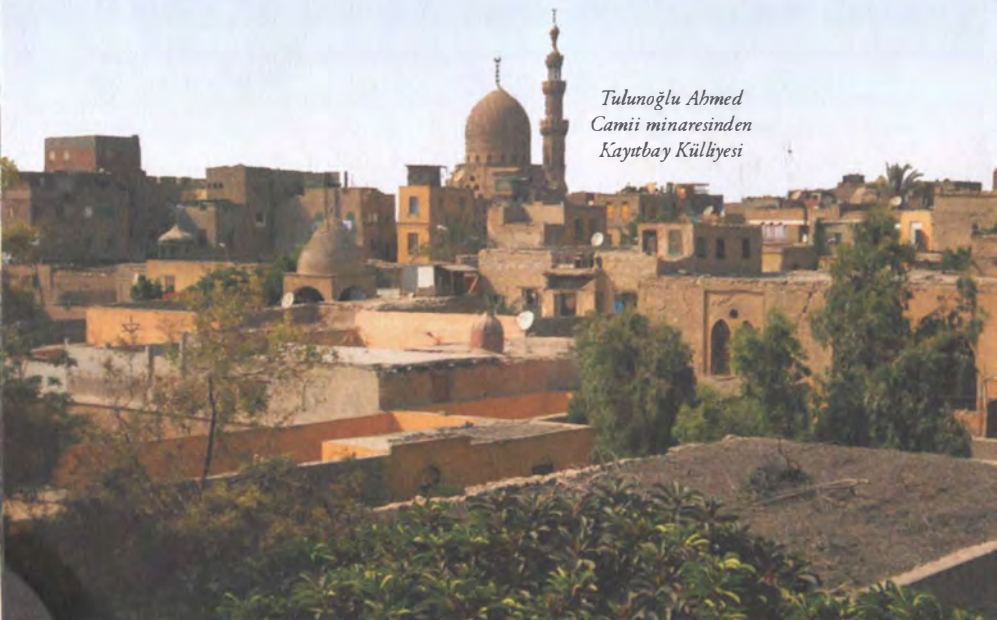
Kahire'deki Kuzey Mezarlığı

Tulunoğlu Ahmed Camii ve burgulu minaresi

yolu Nil Nehri'nin iki yakasından gidip dönerek eski Mısır tarihini yerinde araştırmaya çalışıyordum. Kahire'deki o muazzam Memlüklü eserlerini araştırdığım bir dönemde Memlük Sultanı Kayıtbay'ın da kabrini bulmak merakı içime düştü. Acaba İstanbul'a kadar götürülüp ardından geri getirilen bu emanet hâlâ Kayıtbay'ın türbesinde duruyor muydu? Önce Mısır'daki tanıdıklarıma, sonra onların tanıdığı Mısırlılara Kayıtbay'ın kabrini sorarak başladık işe. Maalesef kimse yerini bilmiyordu. El-Ezher'de tanınmış hocalara da sorduk ama nafile. Kahire çok büyük bir şehirdi. İslam öncesi firavunlar döneminden, İslam sonrasına kadar birçok medeniyete beşiklik etmişti. Adımbaşı tarihî eser vardı ve çoğu bakımsız ve içine girilemeyecek durumdaydı. Çoğu unutulmuş, terk edilmiş toz toprak içinde duruyordu. Bugünün Mısır'ında birkaç milyon insanı mezarlıkta, mezar evlerde yaşayan Kahire halkı, Memlüklüleri, hele Kayıtbay'ın türbesini nereden bileceklerdi!

Bu satırları okuyanlar arasında hiç Kahire'ye giden var mı bilmiyorum, ama bir gün gider ve yüksek bir yerden şehre bakarsanız şaşırıp kalacaksınız. Bize çocukluğumuzda anlatılan "Sinbad" ya da "Alaaddin'in Sihirli Lambası" masallarındaki şehir siluetini karşınızda bulacaksınız. Boğum boğum soğan kubbeler, süslü minareler... Sadece üzerlerinden halı ile uçan insanlar eksik. Bu siluette yüzlerce kubbe karşısında aciz kalmak da var bizim düştüğümüz durum gibi. Acaba hangisinin altında yatıyor Sultan Eşref Kayıtbay. Ne acı ki elimizde onları bize tanıtacak eser sayısı da bir hayli sınırlı. Türkiye'de Memlüklüler üzerine yazılmış kaç eser bulabilirsiniz? Ya Mısır'da? Son iki asırdır Mısır'ı sömüren İngilizlerin yaptığı en önemli şeylerden biri Mısır'a İslam öncesini hatırlatmak ve benimsetmek olmuştur. Üsttekini beğenmiyorsan toprağı kazıp alttakini çıkarırsın. Böylece üstteki medeniyeti zayıflatmış olursun politikası. Başarılı olmuş mudur İngilizler? Hem de nasıl? Kahire sokaklarında gezin, meydanlarına bakın. Tutankamon meydanları, Akeneton caddeleri ve Ramses sokakları her yerdedir. Ama ne Tulunoğulları ve İhşitler, ne Fatimîler ve Memlüklüler vardır ortada. Değil mezar yerini, Kayıtbay'ı kim bilecektir? Bu arada kabrini bilmeseler de Mısırlıların Türklere ait isimleri bizim gibi okumadıklarını da ifade etmek isterim. Mesela Selahaddin Eyyübî'nin kardeşi Tuğtekin'e Taktakin demeleri gibi Kayıtbay'ı da Kaytabay olarak telaffuz etmektedirler.

Tulunoğlu Ahmed Camii minaresinden Kayıtbay Külliyesi

Çaresizlik içinde, Kahire'nin en büyük Türk İslam camiinin minaresine çıktığımı hatırlıyorum. Bu cami sadece Kahire'nin değil, aynı zamanda Mısır'ın bilinen ilk Türk İslam camii olan Tulunoğlu Ahmed Camii'dir. Aynen Samarra Ulucamii'nde olduğu gibi dışarıdan sarmal bir merdiven, minaresini çepeçevre sarmaktadır. Minareyi dışarıdan dolaşan bu merdiven aracılığı ile etrafı seyrederek en uca kadar tırmanmak mümkündür. O gün Tulunoğlu Ahmed Camii'nin bu helezonik minaresine çıktım. Çünkü bu minare yapısı sayesinde Kahire'nin dört bir tarafını rahatlıkla görebilecektim. Ayrıca bu caminin eski Kahire'nin merkezinde olması benim için büyük bir şanstı. Memlüklü Devleti döneminde Kahire'nin genelinde önemli eserler verilmiş olsa da genelde Memlük sultanları şehrin iki büyük mezarlığından Güney Mezarlığı bölgesini kendilerine defin mekânı olarak seçmişlerdi. Çünkü bu mezarlıkta Ukbe

Kayıtbay Türbesi'nde Hz. Muhammed'in(sas) Kadem İzi

bin Amir Hazretleri gibi sahabilerden, Rabiatü'l-Adeviye Hazretleri gibi tabiînin büyüklerine ve İmam Şafî Hazretleri gibi mezhep imamlarına ait kabirler de bulunmaktadır.

Utanarak ifade edeceğim, elimde İngilizlerin hazırladığı bir Kahire tanıtım kitabı vardı ve kitabın içinde Güney Mezarlığı'nın anlatıldığı sayfalarda serçe tırnağı boyunda bir fotoğrafın altında Kayıtbay yazıyordu. Fotoğrafta ise küçücük bir kubbenin bir kısmı gözüküyordu. Ama kubbe üzerindeki desenler tarifi imkânsız güzellikteydi. Elimdeki fotoğraf makinesine uzağı en iyi gösterebilen objektifimi takıp bunu bir dürbün gibi kullanarak karşımdaki yüzlerce kubbe içinden fotoğraftaki o tırnak kadar yeri bulmaya çalışacaktım. Önümde deniz gibi bir mezarlık ve içerisinde sadece mezarlar değil, mezar evler de var. Medreseler, darülkurralar, camiler, tekkeler ve daha neler neler! Önümdeki mezarlık içinde döneminin ünlü Memlüklü hükümdarlarına ait külliye de uzanmakta.

Kayıtbay'ın eşi ve baş ucunda Hz. İbrahimin(as) Kadem İzi

Mesela ilk Çerkez Memlüklü Hükümdarı Berkuk'tan, Fatih'in çağdaşı Eşref İnal'a, Barsbay'dan, Kalavun'un hanımları Ümmü Enuk ve Tuğbabay Hatunların muazzam medrese kubbelerine kadar göz kamaştıran bir manzara içinde bir kubbeyi arıyorum. Derken fotoğraftaki motifleri üzerinde taşıyan bir kubbe gözüme ilişti ve makinenin objektifini ona odaklayarak uzun uzun baktım. Evet, aradığım kubbe buydu. Tam yerini tespit ederek aşağı indim. Şimdi oraya gitmeliydim. Ancak Kahire'de bir problemimiz vardı. Yönetim, mezarlıklara turistlerin girmesini hiç de hoş karşılamıyordu. Aslında Kahire zengin bir memleket iken General Nasır'ın darbesi sonrasında hızla fakirleşmişti. Binlerce insan kendilerine Kahire'nin mezarlıklarını ev edinmiş ve burada yaşamaktaydı. Tabii böyle bir durumda o güzelim tarihî mezarlıklar ve Memlüklü medrese ve camileri varoşlaşmış, içinden pislik akan mekânlâra dönüşmüştü. Turistlerin bu çirkin ve fakir manzarayı görmesi istenmiyordu. Ama Kayıtbay'a muhakkak gitmeliydim. El-Ezher mezunu bir arkadaşım ile önce Memlüklülerin ilk Çerkez Hükümdarı Berkuk Külliyesi'ne uğradık. Oradan yanımıza aldığımız bir Mısırlı ile dar ve bir o kadar da kirli mezarlık mahalleleri arasından ilerleyerek muazzam bir yapının önüne geldik. Bir sanat tarihçisi olarak

Kayıtbay Türbesi'nde dev Kur'ân rahlesi

hayatım boyunca binlerce kubbe görmüş bir insanım ama böylesini hiç görmemiştim. Dünyanın en gösterişli soğan kubbesinin önündeydik!

Kayıtbay Külliyesi karşımızda duruyordu. Yazının başında da teferruatı ile size anlatmaya çalıştığım bu şaheseri işte ilk görüşüm ve keşfedişim böyle oldu. Heyecan ile içeriye girdik. Önce uzun ve dik merdivenler sonra Camili Medrese'nin içi. Dört eyvanlı yapının tam ortasındaki kubbe içi, bizi daha bir hayran bıraktı kendisine. Heyecan ile içerideki görevliye Kayıtbay'ın türbesini sorduk. Hemen bütün Memlüklü hükümdarlarında olduğu gibi türbe, cami ile medresenin ortak alanına açılıyordu. Aynı zamanda türbeye ait bir pencere de ana dershane kısmına bakıyordu. Türbedar, türbenin kapısına gelerek elindeki anahtarı çevirdi ve kilidi açtı. İçeriye atıldım ve taş üzerinde bir kadem izi aramaya başladım. Bulmakta da gecikmedim. Tam önümde, dikdörtgen bir taşın üzerinde bir ayak izi görülmekteydi. Üzerinde çadır formunda bir muhafazası vardı, "İşte Pey-

gamber Efendimiz'in(sas) Kademi!" diye haykırdığımı dün gibi hatırlıyorum. Mısırlı türbedar atıldı, "Hayır o Peygamber Efendimiz'in(sas) Kademi değil Hz. İbrahim'in Kademi!" demez mi? İşte günün sürprizi tam karşımda duruyordu. "Ama nasıl olur, bu türbede Peygamber Efendimiz'e(sas) ait bir Kadem İzi olacaktı?" dedim. "Evet, var işte burada," dedi Mısırlı türbedar ve parmağı ile gösterdi. İşaret ettiği yerde taş üzerinde ikinci bir kadem öylece duruyordu.

Türbeye girer girmez, sol tarafta Memlük Sultanı Eşref Kayıtbay'ın kabri bulunmakta. Kabrin başucunda ise aradığımız kadem izi durmakta. Yaklaştım, evet, aynen İstanbul'da, Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen ahşap Kadem İzi'nin aynısı taşa işli vaziyette görünüyordu. I. Ahmed, bu Peygamber âşığı Osmanlı padişahı, gördüğü rüya üzerine Peygamber Efendimiz'in(sas) ikazına kulak vermiş, o mübarek Kadem İzi'ni aldırdığı yere, Kayıtbay'ın türbesine iade etmişti. İşte Osmanlı, hem Peygamberine(sas) hem de kendisinden önceki medeniyetlerin yöneticilerine karşı bu kadar saygılı idi.

Peki, türbedeki bu ikinci kadem, hem de Hz. İbrahim'e ait bu Mukaddes Emanet! Onu da araştırdık. Kayıtbay kendi döneminde, elden ele o günlere kadar ulaşmış, Efendimiz'e(sas) ait bu Mübarek Kademi tespit ettirirken yine yüzyıllarca korunmuş bir kadem izine daha rastlar. Hz. İbrahim'e ait olduğu rivayet edilen bu kademi de koruma altına aldırır. Türbesini hazırlatırken ileride bu türbede yatacak olan eşi için de özel bir yer hazırlatır. Hem de öyle bir yer ki kendisi türbenin bir ucunda yatmaktadır. Başucunda Peygamber Efendimiz'e(sas) ait Kadem İzi vardır. Hanımı diğer ucunda yatmaktadır. Onun da başucunda Hz. İbrahim'e ait kadem izi bulunmaktadır. Türbenin ortasında, üzerine merdiven ile çıkılabilen dev bir rahle vardır. Burada da günün her saati bir hafız gelip Kur'ân-ı Kerîm okumaktadır.

İşte Peygamber âşığı iki sultan... Devletleri farklı, isimleri farklı, hükmettikleri dönemler farklı ama bir Sultan'ın(sas) Kademi için ikisi de kul köle olmaya hazır.

Hz. Muhammed'in(sav) türbesi (Kubbe-i Hadra)

ASR-I SAÂDET'TEN OSMANLI'YA

MÜBAREK DUDAKLARIN DEĞDİĞİ TAS

Hz. Muhammed'in(sas) su içtikleri ahşap kab (TSM, Env. No: 21/37)

2003 yılının sonları idi. Kıymetli araştırmacı Ahmet Doğru Bey, o günlerde Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi Bölüm Müdürü Hilmi Aydın Bey'in destekleri ile sarayda araştırma yapıyordu. Mukaddes Emanetler Dairesi'nde, muhafazalarının içinde saklanmakta olan nice emanetten biri Ahmet Bey'in dikkatini çekmişti. Küçük bir tastı bu emanet. Dışı gümüş ile kaplı ahşap bir tas. İç kısmı siyahımsı bir madde ile kaplanmış, verniklenmiş gibiydi. Dışına kaplanmış olan gümüş üzerinde ise bir sürü işleme ve kalın bir yazı kuşağı vardı. Mukaddes Emanetler envanterinde "Gümüş Tas" olarak

geçiyordu ama burada farklı bir durum vardı. Bu tas gümüş değil ahşaptı. Dışı gümüş ile kaplı idi. Bu enteresan durum Ahmet Bey'in dikkatini çekmiş, tası daha yakından inceleme ihtiyacı duymuştu. Bu küçük tasın dışına kaplanan gümüş kısmı daha teferruatlı incelemeye başlamıştı. Gümüş kaplamaya, desenler, çiçek ve yaprak motifleri kakılmıştı. Tasın dışını saracak şekilde kalın bir kuşak halinde sülüs ile Âyete'l-Kürsi yazıyordu. Peki, sadece bu kadar mı? Bu tas hakkında bilgi edinebileceğimiz başka bir şey yok muydu? İşte bu sırada Ahmet Bey kimsenin o güne kadar dikkat etmediği bir detayı fark etti. Tasın dudak değen kısmında, gayet küçük bir yazı şeridi akmaktaydı. Çıplak gözle görülmesi bir hayli zor, ilk bakışta sadece bir çizgi gibi görülen bu yazıda acaba ne yazıyordu? Okunduğu zaman tasa ait ilginç hatıra tüm çıplaklığı ile ortaya çıkacaktı.

Bu hatıranın evveli, Peygamber Efendimiz'in(sas) Mekke'den Medine'ye hicreti sonrasında cereyan eden Medine günlerine dayanmaktaydı. Efendimiz(sas) ashabı ile belli ortamlarda oturmakta, onlarla sohbet etmekte ve İslamiyet'e ait incelikleri ashabına kazandırmaya çalışmaktaydı. O gün Mescid-i Nebevî'nin dışında, Medine'nin dışarı semtlerinden birinde oturmuş sahabileri ile sohbet etmekteydi. Sohbet halkası içinde çocuklar da bulunuyordu. Bu hiç de yadırganacak bir durum değildi çünkü çocuklar O'nu(sas) çok severdi. O(sas) şefkatlilerin en şefkatlisidir. Bir çocuğun kuşu öldüğünde evine taziyeye gidecek kadar, bayram namazından dönüşte, mahzun öksüz yetim çocukları toplayıp onlara ikramda bulunacak kadar müşfiktir. Çocuklar O'nu(sas) gördüklerinde hemen yanına gelir, O'nunla(sas) sohbet ederlerdi.

Sahabileri ile sohbet etmekte olan Efendimiz(sas) bir ara oradaki çocuklardan Sehl bin Sa'd'a bakarak, "Ya Sehl, bizleri bir sulasan," buyurur. Heyecanla yerinden kalkan Sehl, bir koşu gider su dolu kap ile geri gelir. Bu ahşap kabı Kainatın Efendisi'ne(sas) doğru uzatır. Çöl iklimlerinde en makbul şeylerden biri, yürekleri serinleten sudur elbette.

O günlerde su, tastan içilirdi. Sadece o günlerde mi? Hatırlayın, çocukluğumuzda mahalle çeşmelerinin aynalarında zincire tutturulmuş bakır taslar yok muydu? Kenarı kulplu bu tasın kulpundan tutar, akan suya tutup doldurur ve ağzımıza götürürdük. Sonradan bardak denen şeyler çıktı ve hem taslar hem de tastan su içme geleneği unutuldu.

Peygamber Efendimiz(sas), bu tahta tas ile çocuğun ikram ettiği suyu aldı, tası dudaklarına götürdü ve içti. Tas kendisine iade edildiğinde çocuğun gözleri parlıyordu. Mukaddes bir emaneti ellerinde tuttuğunun farkındaydı. O'nun(sas) mübarek dudaklarının değdiği her şey nasıl kutsal bir hüviyet kazanıyorsa o ahşap tas da artık mukaddesti. Hem öyle bir değer kazanmıştı ki yüzyıllar boyunca nice hükümdar ve sultan, bu tasın peşine düşecek, onu elde etmek için nice ziynetlerini ortaya dökeceklerdi.

Peygamber Efendimiz'e(sas) tası uzatan çocuğun adı Sehl idi. Peygamberimiz'e(sas) olan sevgisi, kalbinde o kadar yer etmişti ki bu sevginin bir tezahürü olarak o tası ömür boyu saklayacaktı. Hem de ne ömür! Hz. Sehl, sahabiler içinde ömrü en uzun olan sahabilerden biri olacaktı. Yeryüzünde O(sas) güzeller güzelini görenler, tek tek ahirete irtihal ettiklerinde arkada kalan çok az sahabeden biri de Hz. Sehl olacaktır. Ömrü oldukça da bu mübarek ahşap tası gözü gibi koruyacak, kem gözlerden sakınacaktır. Bu uzun hayatın sonlarına doğru ise elindeki bu kutsal emaneti emin bir ele teslim etmek ister bu uzun ömürlü sahabe. Devir Emevîler devridir. Başkent artık Medine değil Şam'dır. Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye(ra) ile başla-

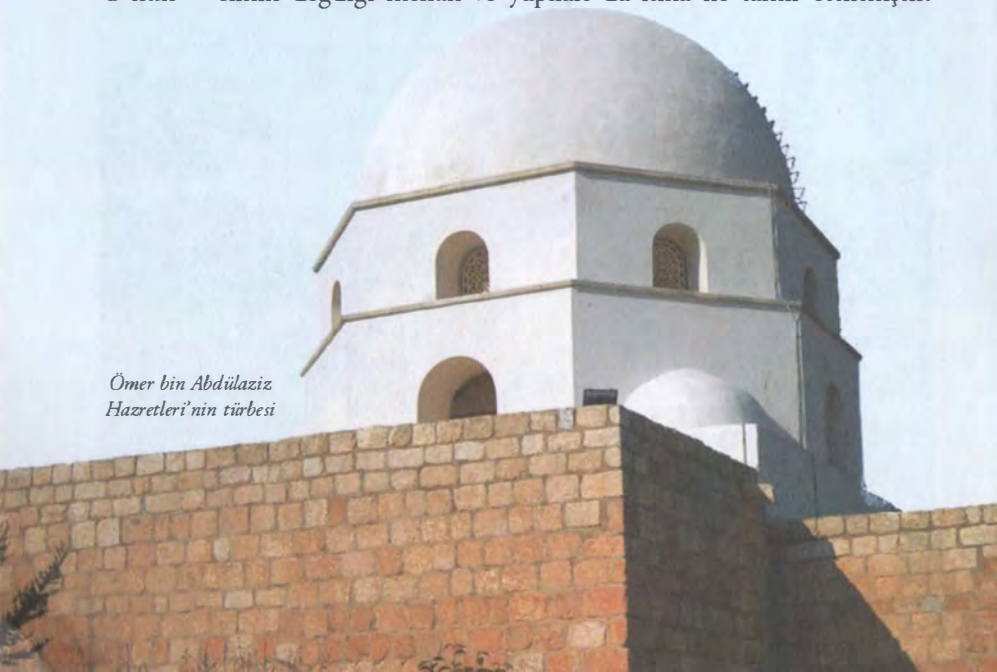

Hudeybiye Kuyusu

yan bu iktidarda ne yazık ki Arap milliyetçiliği yapılmakta, Ehl-i Beyt'e gereken ehemmiyet verilmemektedir. Hatta nice sahabi, Haccac gibi zalimlerin elinde katledilmiş bir zulüm yönetimi etrafı kasıp kavurmaktadır. O günlerde halifenin kızı ile evli, Hz. Ömer'in soyundan gelen bir yönetici vardır ki valilik yaptığı Medine'de büyük dedesi Hz. Ömer gibi bir hayat yaşamaktadır. Bu kişi Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'dir. Peygamber Efendimiz'i(sas) görmemiştir ama O'nu görenlerin feyzinden hisselenmiştir.

Hz. Ömer, bir gece Medine sokaklarında gezerken, içeriden ışık sızan bir bahçenin kapısına yanaşacak ve içeriden gelen seslere kulak misafiri olacaktır. Yaşlı kadın, kızını süte su katması için ikaz etmekte, kız da, "Anne, Halife Ömer süte su katmayı yasaklamadı mı?" demektedir. Anne kızına, "Kızım, Ömer bu saatte uykudadır nereden bilecek?" der. Kızın cevabı son derece anlamlıdır, "Anne, Halife Ömer uykudaysa Allah da mı görmüyor?" Hz. Ömer duydukları karşısında çok etkilenmiş ertesi gün bu eve dünürcü göndererek bu kızı oğluna istemiştir. Bu izdivaçtan Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'nin annesi doğacaktır.

Ömer bin Abdülaziz Hazretleri Emevîler Dönemi'nde Medine valiliği yaparken Peygamber Efendimiz'e(sas) ait ne kadar hatıra varsa koruma altına aldırmıştır. O'ndan(sas) kalan emanetleri muhafaza ettirdiği gibi yine O'nun(sas) elinin değdiği mekân ve yapıları da itina ile tamir ettirmiştir.

Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'nin türbesi

Ömer bin Abdülaziz Hazretleri, eşi Fatma Hanım ve arkadaşının kabirleri

Mesela Efendimiz'in(sas) bizzat kazı çalışmalarına katıldığı hendek o günlerde dolmaya başladığında Ömer bin Abdülaziz Hazretleri hendeğin içine dolan molozu çıkartarak yeniden belirgin hale getirtmiştir. Kainatın Efendisi'nin(sas) zamanında kullanmış olduğu bir yorganı devamlı yanında tutmakta, hasta olduğunda bu yorganı kullanarak bu emanet vasıtasıyla Efendimiz'in(sas) himmetinden medet ummaktadır.

Hz. Sehl, elindeki ahşap tası kime emanet edeceğini çok iyi bilmektedir. Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'nin yanına gelir. Yıllar önce kendisi bir çocuk iken Peygamber Efendimiz'e(sas) kendi elleri ile su ikram ettiği tası gösterir. Artık yaşlandığını, bu Kutsal Emanet'in kendisinden sonra zâyi olmasını istemediğini söyler ve bu önemli emaneti tam da ehline teslim eder. Ömer bin Abdülaziz Hazretleri bu tasa, yanında tuttuğu diğer Kutsal Emanetler ile birlikte gözü gibi bakacaktır.

Kapı kitabesinde "Sibay Mescid ve Medresesi, Şam Naibi Emir Sibay yaptırmıştır" yazıyor

Peygamber Efendimiz'in(sas) Medine yıllarından Emevîler Dönemi'ne kadar tasın hikâyesini üzerinde yazanlardan kabataslak öğrenebiliyoruz. Ama sonra uzun bir kopma söz konusu. Çünkü tasın üzerindeki o çizgi gibi yazı bize bu emanet edişten sonra uzun bir zaman dilimi hakkında bilgi vermiyor. Emevîlerin arkasından İslam topraklarını Abbasîler devralıyor. Onların zayıfladığı süreçte Fatimîler, Şiî Büveyhîler, Selçuklular, Tulunoğulları, İhşitler, Endülüs Emevîler, Zengîler, Eyyübîler ve daha kimler... O mübarek dudakların dokunduğu bu ahşap tasın bu süreçteki âkıbetini bilmiyoruz ama Eyyübîlerden bayrağı devralan, Moğolların yok ettiklerini sandıkları İslam halifeliğini yeniden ihya eden Memlüklüler döneminde ahşap tasımız yeniden ortaya çıkıyor.

Eyyübîlerin son hükümdarı Salih Eyyüb'ün kumandanları tarafından kurulan Memlüklü Devleti'nde her ne kadar Kahire başkent olsa da Şam her zaman önemini korumuştur. Selahaddin Eyyübî Şam'da vefat ettiği gibi Memlüklülerin kurucularından Rükneddin Baybars da Şam'da vefat edecektir. Memlüklüler Şam valilerine özen göstermekte, valileri önemli kişilerden seçmektedir. O günlerde Memlüklülerin Şam Valisi Emir Sibay'dır. Dindar, bir o kadar da cevval olan bu adam mukaddesata da ayrı bir saygı göstermektedir. Hayırseverliği ile meşhurdur. Şam'ın göbeğine

Emir Sibay'ın Şam'da bulunan külliyesine ait giriş kapısı

göz alıcı bir külliye inşa ettirmiştir. Bir vali olmasına rağmen ortaya koyduğu eser bir sultanınki ile yarışacak düzeydedir. Şam'ın meşhur Kürkçüler Çarşısı'ndan Eski Mezarlığa giden yolun hemen sağ tarafındaki bu külliye, Osmanlı Dönemi'ne ait Davut ve Sina paşaların camileri ile karşı karşıyadır. Bir Memlüklü eseri olduğu, daha kapısından içeriye girerken kendisini belli eder. Harika renkli bir taş sanatı, daha kapıda sizi sarıp sarmalar. İnce ince işlenmiş taşlar itina ile bir araya getirilmiş, göz alıcı kompozisyonlar oluşturmuştur.

Emir Sibay, Hz. Sehl'den Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'ne ulaşmış olan bu mübarek ahşap tası itina ile muhafaza altına aldıracaktır. Ancak sıkıntılı bir durum vardır. Tas, yüzyılların yıpratıcılığına rağmen hâlâ sağlam görünmektedir ama ahşap olması sebebi ile dıştan ve içten yıpranmaya başlamıştır. Tahtakuruları vb. haşere kısa sürede tasa ciddi zararlar verebilecektir. Emir Sibay, tasın gelecek nesillere ulaşmasını, Gül-i Muhammedî'den bütün bir insanlığın istifadesini istemektedir. Sonunda tasın korunması adına bazı koruma tedbirleri düşünürler. Bu ahşap tasın içi zifte benzeyen bir madde ile kaplanır. Şeffaf olması dolayısı ile yüzeyi görülebilecek ancak hava ile temasını kestiği için de herhangi bir rutubet ya da haşereden zarar görmeyecektir. Dışını da gümüş ile kaplama kararı alırlar. Hz. Peygamber'in(sas) şanını yüceltme, O'na(sas) ait bir emanetin hakkını verme ve koruma adına gümüş bir kaplama yapılmalı ve bu kaplamanın üzerine de o güne kadarki hatırası not düşülmelidir. O günün sanatçıları, gümüş ustaları itina ile çalışır ve bu kutsal emanetin dışını gümüş bir

Tasa Emir Sibay tarafından yaptırılan gümüş kaplamanın göbek ve kuşak desenleri ve Âyetel-Kürsi

tabaka ile kaplarlar. Kaplama estetik bir şekilde motiflerle süslenecek ve tasın etrafına kalın bir kuşak halinde Âyete'l-Kürsi yazılacaktır. Allah'ın kelamı asıl ve önemli olandır. Bu nedenle tasta en dikkat çeken şey âyet-i kerime kısmıdır. Her ne kadar tasın hatırası olsa da insanlara dikkat çeken kısımlar hele hele Emir Sibay'ın bizzat kendisinin de adının geçtiği bir yazı olması dolayısı ile bilgilendirme notu gayet küçük ve zor görülecek şekilde tasa işlenecektir. Çünkü bir kişinin kendisini anlatması bizim anlayışımızda hakir ve çirkin görülen bir şeydir. Bir mimar inşa ettiği esere mimar kitâbesini koyarken hakir ve fakir diyerek kendisini yerer. Bir yazar, eserinde kendisine vurgu yaparken aynı ifadeleri kullanır. Efendimiz'e(sas) ait bir tasın bugünlere gelmesini sağlayan bir Memlüklü emirinin kendi adının da geçtiği bilgi kuşağını son derece mütevazıca, görülmeyecek şekilde not düşmesi işte bu hassasiyetten kaynaklanmaktadır.

Bu tevazu kokan bilgilendirme yazısının, tasın gümüşüne not düşülmesinden asırlar sonra yazı fark edilecek ve envantere "Gümüş Tas" diye geçilen Kutsal Emanet'in aslının ahşap bir tas olduğu anlaşılacaktır. Bir çocuğun elinden, son Peygamber'in(sas) dudaklarına, Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'nin şefkatinden Emir Sibay'ın hassasiyetine dokunarak günümüze ulaştığını böylece ibretle öğreneceğiz.

1012 yılının kararmış olan dış gümüş kaplaması temizlenen ve artık çok daha okunaklı hale gelen bilgilendirme yazısı ile mübarek dudaklara değen ahşap tas, sergide, camekân içinde hâlâ bizi beklemektedir.

İRAN İLE SOĞUK SAVAŞ:

KURULAMAYAN YAYI KURMAK

İran Şahı'nın Osmanlı'ya gönderdiği yay

Osmanlı-İran ilişkileri yine gergin günlerini yaşamaktadır. Osmanlı tahtında son derece cevval, dirayetli ve bir o kadar da gözükara bir Osmanlı padişahı vardır. Ordunun başında sefere çıkmayan bir dizi sultanın ardından uzun seferlere çıkan, ordu üzerinde tam hâkimiyet kuran ve kendisine tam itaati sağlayabilmiş bir idarecinin başta olması, İran'ın hiç de hoşuna gitmemektedir. Çünkü Osmanlı toprakları üzerindeki emelleri hâlâ devam etmektedir. Açıkçası Devlet-i Aliyye'nin de İran ile ilgili çekinceleri nihayete ermiş değildir.

Topkapı Sarayı'nın Hazine-i Âmire Dairesi'nin vitrininde bulunan meşhur yay

Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasından bu yana İran coğrafyasında farklı yapılaşma söz konusu olmuştur. İslam'ı kabul etmiş ama bir o kadar da milliyetçi bu toplum yapısında devletin koyu bir ideolojisi vardır. İran Müslümanlığı! Bu kalın duvarlar, diğer İslam devletleri ile iyi geçinmelerine, ortak hareket etmelerine, küffâra karşı beraber olmalarına hep engel teşkil edecektir. Bu sebepledir ki ne Moğol istilası ne Haçlı seferlerinde, Tuğrul Beyler, Alparslanlar, Kılıçarslanlar ve Selahaddinler destan yazarken İran hiç gözükmeyecektir. Açıkçası Kanunî dönemi gibi dünyaya diz çöktürülen bir dönemde bile İran'dan çekinilmiştir. Çünkü Macarları Mohaç'ta yendiğiniz zaman ya da Alman Seferi ile Şarlken'e baş eğdirdiğiniz zaman Avrupa'nın şerrinden bir süre emin olabiliyordunuz ancak Çaldıran'da İran'ı yere serseniz bile bu devletin oyunlarından emin olmak zordu. Çünkü Şiî akideye sahip bu devletin adamları, Osmanlı bünyesine sızıp Devlet-i Aliyye içindeki insanlarımızı etkilemeye çalışabiliyor, Osmanlı'nın yumuşak karnından istifade ediyordu. Çünkü bu adalet timsali devlette hiç kimse dininden, mezhebinden, tapındığı şeyden dolayı ayrımcılık yaşamıyordu.

Safevî elçisi Venedik'te

Çaldıran Savaşı'nın üzerinden yıllar geçmişti. Şah İsmail ve oğlu Tahmasb öleli de çok olmuştu. Ama İran-Osmanlı arasındaki soğuk savaş bütün hızı ile devam ediyordu. Zaman zaman ordular karşı karşıya geliyor ardından herkes tekrar kendi topraklarına çekiliyordu. Kanunî döneminde bir kez bile Sultan Süleyman'ın önüne çıkamayan İran güçleri artık Osmanlı ordusunun karşısına çıkabiliyordu. Ancak kesin bir başarı elde edemiyorlardı. Osmanlı doğu sınırında yıllardır devam eden bu mücadele Devlet-i Aliyye'de kan kaybına sebep oluyordu. Batı da küffârla yapılacak ciddi bir mücadele varken, Müslüman geçinen bir devletin bu hayâsızca arkadan vurmaları bir nihayete ermeli idi. Belli dönemlerde o günlerin Osmanlı paşaları ile İran arasında bazı anlaşmalar yapılmış ama Osmanlı'nın her zafiyetinde bu anlaşmalar ihlal edilerek arkadan vurma hamlelerine devam edilmişti. Ferhat Paşa, Nasuh Paşa, Serav gibi antlaşmalar kesin barışı bir türlü getiremiyordu.

IV. Murad'ın tahta geçiş yılları son derece sıkıntılı olmuştu. Genç yaşta vefat eden Sultan I. Ahmed ve yerine geçen I. Mustafa'nın nevrozları, çocuk yaştaki Genç Osman'ın tedbirlerine karşı yeniçerinin onu idamı ve son derece küçük yaşta tahta geçen IV. Murad'ın zor günleri... Annesi ve

Topal Recep Paşa karşısında dik durma çabaları bir hayli sürecek, nihayetinde ipleri eline almayı başaracaktı. Ama devletin başında yıllardır tam bir muktedirin olmaması İran'ın çok işine yaramıştı. Hatta işi daha da ileriye götürerek Kanunî döneminde fethedilen gözbebeğimiz Bağdat'ı bile ele geçireceklerdi. Sultan o meşhur seferlerine çıkmak üzere hazırlıklara başlamıştı. Bağdat kurtarılmalı, İran'a unutamayacağı bir ders verilmeliydi. Padişah Yeniçeri Ocağı'nı yeniden itaate almış, içindeki zorbaları temizlemişti. Artık ordunun içindeki yiğit mi yiğit Genç Osmanlar İran Seferi için gün saymaya başlamışlardı.

IV. Murad

Payitahttaki bu toparlanmadan İran hiç de hoşnut değildi. Güçlü bir padişah, onun emrine itaat eden bir ordu, bileği bükülemeyecek bir Osmanlı gücü demekti. Bunun acısını daha önce çok yaşamışlardı. Öyle ise düşmanın moralini bozmalı, kalbine korku salmalı, onu daha ayağa kalkamadan sersemletmeli idi. Hep aynı oyunlar tekrar edilerek oynanıyordu. Artık eskisi kadar iyi değilsin, aslında çok da başarılı sayılmazsın, sende beni yenecek güç yok! Propagandası ayyuka çıkıyordu. Osmanlı toplumu da tedirgindi. Ortalıkta dolaşan bu lakırdılar doğru olabilir mi idi? Sultan Süleyman'ın Osmanlı'sı değiller miydi artık, İran'a güç yetirebilecekler miydi? Sultan IV. Murad'ın, İran'ı yenmezden önce, halkının ve ordusunun kalbindeki tereddütleri yenmesi gerekiyordu.

Sarayda IV. Murad huzurunda yemekli bir merasim

Yeniçeri börkü

O günlerde İran'dan yeni bir elçi payitahta geldi. Sultan IV. Murad Han'a İran Şahı'nın birtakım hediyelerini teslim ederken bir de yay takdim etti. Hediyeler ile birlikte gönderilen mektupta kısaca, "Sizde bu yayı kuracak er oğlu er var mı?" deniliyordu. Kastedilen ve Padişah'a sunulan yay, öyle yenilir yutulur bir yaya da benzemiyordu. Devasa boyutlarda, son derece kalın ahşap kasnağa sahip, birçok dalın birleştirilmesinden oluşmuş bir iskelete sahipti. Bu iskelet demir mengeneler ile tutturulmuş, üzeri de gergedan derisi ile kaplanmıştı. Yayı değil eğip büküp kurmak, oynatmak bile mümkün görülmüyordu.

İran yapacağını yapmaya devam ediyordu. Osmanlı coğrafyasına soktuğu ajanları ile halkın arasında panik havası oluşturmaya, İran'a karşı bir sempati ve üstünlük havası estirmek isterlerken, bu propagandayı İstanbul'da Topkapı Sarayı'na kadar etkili kılmaya çalışıyorlardı. IV. Murad bu oyunlara gelecek, bu gözdağının altında kalacak padişah değildi. Büyük dedeleri Fatih ve Yavuz Selim'den hisse almış bir hali vardı. Yoksa gözü dönmüş, her istediğini saraya yaptırmak için rahatlıkla sadrazam harcayabilen Yeniçeri Ocağı'nı nasıl dize getirebilirdi?

Bir yeniçeri

Aslında IV. Murad da son derece yapılı bir kişiydi. Rivayetlere göre normal boyda iki kişinin kemerlerinden tutarak havaya kaldırabildiği ve böylece yürüyebildiği anlatılmaktadır. Sportmen bir padişahtı. Zaman zaman Enderun öğrencilerinin müsabakalarını izler, bazen şevke gelir, aralarına katılırdı. Bugün Topkapı Sarayı'nın Gülhane'ye bakan tarafında bu müsabakaları izlerken oturduğu mermer koltuk hâlâ orada durmaktadır. Hatta bu taş oturağın sırt kısmındaki kitâbede IV. Murad'ın bu müsabakalar sırasında kazandığı bir başarı taşa işlenmiştir.

Bilenleriniz vardır. Yay kurmak hem güç hem teknik işidir. Yayın iki ucundan tutup dış uçlarını birbirlerine yaklaştırarak yay kurulmaz. Bilakis hafif kavisli olan yayın bir ucu ayakta duran kişinin iki bacağı arasından geçirilir. Bir ucu sağ bacağa içten takılı kalır. Sol bacağın arkasından geçirilen kısım yavaşça bükülerek yay esnetilmeye başlanır. Derken yayın iki ucu bir hilal gibi şekil alır. Bundan sonra da atın kuyruk kılı vb. ile iki uç birbirine sıkıca bağlanarak yay kurulur. Ancak bu yay öyle kurulacak cinsten değildir. Kurmak bir yana normal bir insanın eğip bükmesi bile mümkün görülmemektedir.

IV. Murad

Güçlü kuvvetli olmasına rağmen bunu IV. Murad da başaramaz. Ancak devletin itibarı söz konusudur. İran Şahı'nın Osmanlı'yı itibarsızlaştırma politikası gereken cevabı almalıdır. Yoksa İran ajanları halk arasında bu acizliğin de propagandasını yapmakta gecikmeyeceklerdir. Sultan, adamlarına emir verir. Bayezid Meydanı'na büyük bir taş gülle koydurtur. Bunu kaldıracak kişiye şu kadar ödül vardır diye de dellâllar ile duyurular yapılır. Ödül büyüktür. Deneyenler çok olur ama değil kaldırmak yerinden oynatmak bile çok zordur bu taşı. Kırmızı granittendir ve inanılmaz bir özgül ağırlığı vardır. İlanlar başlayalı sadece birkaç gün olmuştur ki bir acemi oğlan çıkagelir. Taşın halkasından tutar ve rahatça kaldırır. Herkes şaşkınlık içerisindedir. Oradaki görevliler aldıkları talimat gereği genci alır ve Topkapı Sarayı'na getirirler. Az sonra da bu genç, Padişah'ın huzuruna çıkarılacaktır. IV. Murad her şeyi planlamıştır. Huzuruna çıkarılan genci tebrik edecek sonra da İran'dan gelen yayı getirtecek ve kurmasını isteyecektir. Genç şaşılacak bir acı kuvvete sahiptir. Yayı rahatlıkla kurar. Sonra bir kez daha kurması istenir ve sonra bir kez daha. Tam üç kez yayı kuracaktır delikanlımız. Sultan son derece keyiflidir. İran şahının elçisinin çağrılma-

IV. Murad'ın spor müsabakalarını izlerken kullandığı mermer bahçe tahtı

sını ister. Denildiği gibi yapılır. Elçi geldikten sonra Sultan IV. Murad gence dönerek, "Evladım şu Acem yayını hele bir kur da görelim!" der.

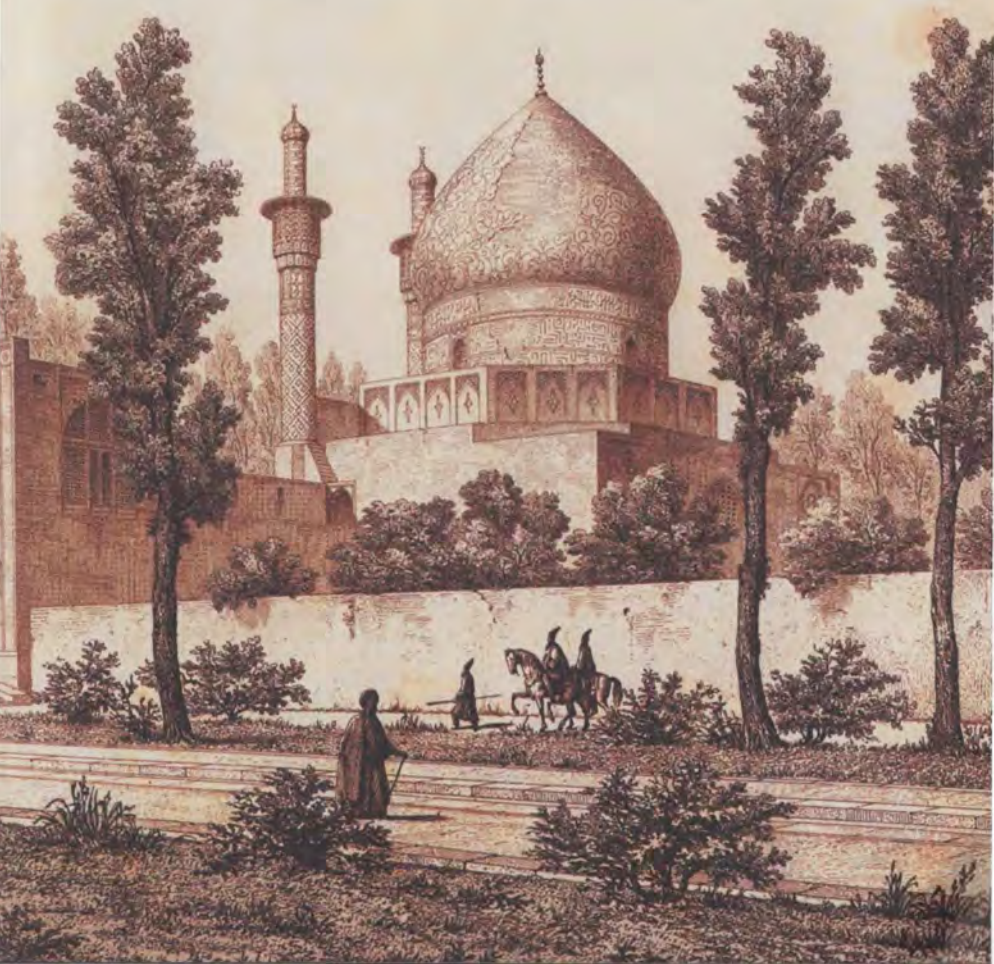
Delikanlı hicap ve heyecan içindedir. Padişahın huzurundadır. İran şahının elçisi de getirilmiştir. Bu yayı neden kurması gerektiğini çok iyi bilmektedir. Devletin itibarı, şanlı Osmanlı'nın haysiyeti onun iki kol pazısı arasında eğilecek bir yaya bağlıdır. Olanca gücü ile yüklenir bu bükülmesi zor yaya. Bir çatırtı yayılır birden ortama. Herkes hayretler içindedir. Çünkü Hüseyin adındaki gencin elindeki dev yay iki parça halinde durmaktadır.

Sultan IV. Murad Han, Devlet-i Aliyye'nin itibarının kurtulmasından ve İran'a gereken dersin verilmiş olmasından dolayı son derece memnundur. Döner şahın elçisine ve kondurur cevabını, "Git şahına gördüklerini anlat. Bizim daha bunun gibi nice yiğitlerimiz bulunmaktadır."

Bu delikanlının acı kuvveti, kendisine "deli" lakabının verilmesine sebep olacaktır. Osmanlı ordularının önünden giden, dur durak bilmeyen ve tokatları ile dövüşen delileri gibi onun da bileğini bükmek mümkün olamamıştır.

Devlet-i Aliye'nin onurunun söz konusu olduğu böyle bir hadisede Hüseyin adlı bu gencin mahareti, onun önündeki ikbal kapılarını bir bir açar. O, Osmanlı'nın itibarını kurtarırken kendi itibarına da itibar katmıştır. Bir süre sonra paşalığa kadar gelecek ve tarihe Deli Hüseyin Paşa olarak geçecektir.

Sultan I. Ahmed

BEN DEĞİL EFENDİM LAYIK:

BİR TEK TAŞ HİKÂYESİ

Kevkeb-i Dürri (TSM, Env. No: 2/7607)

Her sene 14 Şubat tarihi yaklaştığında, televizyonlarda benzer bazı reklamlar yayınlanmaya başlanıyor. Geçtiğimiz yıllarda bir tanesi vardı ki ne zaman görsem aklıma şimdi anlatacağım hadiseyi getiriyordu. Bir bayan, eşine baş ve işaret parmağını birleştirerek uzatıyor ve, "Beni şu kadarcık seviyor musun?" diyordu. Bu sözün ne anlama geldiğini sanıyorum bu satırları okuyan bütün hanımefendiler anlamıştır. Beylerin bir kısmının da anlamış olduğuna eminim. Ama, "Şu kadarcık şey nedir ki?" diyenleri de duymuyor değilim...

Kaşıkçı Elması

Şimdi gelin, sizinle birlikte tarihten bir tek taş hikâyesini hatırlayalım ve Osmanlı'yı neyin bu kadar büyük yaptığını idrak etmeye çalışalım.

Sultan I. Ahmed, padişah olmuştu. Babası III. Mehmed'den kendisine kalan saltanat emareleri arasında bir de yüzük bulunmaktaydı. Üzerindeki elmas taşı neredeyse bir ceviz büyüklüğünde olan bu yüzük, Devlet-i Âl-i Osmanî'nin önemli emanetlerinden biriydi. Ayrıca o günlerde bu taş, Osmanlı coğrafyasında bilinen en büyük elmas sayılıyordu. Kaşıkçı Elması daha keşfedilmemişti. I. Ahmed'in saltanatı üzerinden bir yarım asır geçtikten sonra IV. Mehmed'in saltanatı döneminde bulunacak ve bundan sonra bu yüzük taşı ikinci sıraya düşecekti.

Sultan Ahmed son derece mütevazı bir insandı. Böyle gösterişli bir taşı parmağında taşımak ona ağır geliyordu. Ayrıca aldığı terbiye aklına başka şeyler de getirmiyor değildi? O günlerde dünyanın bilinen en büyük elmaslarından biri idi bu taş ve acaba Sultan Ahmed böyle bir kıymeti parmağında taşımaya layık mıydı?

I. Ahmed tahta geçtiğinde

O gece huzursuz yatmış, gözüne bir türlü uyku girmemişti. Sabah uyandığında, yüreğindeki bu ağırlıktan kurtulmaya niyet etmişti. Evet, o günlerde Osmanlı Devleti hâlâ bir cihan imparatorluğu idi. Ne II. Viyana bozgunu yaşanmıştı, ne de Karlofça Antlaşmaları imzalanmıştı. Devletin o günkü sınırları Kanunî döneminden daha da genişti. Hatta çok değil bir on beş sene sonra oğlu Genç Osman

döneminde gerçekleştirilen Hotin Seferi ile devlet daha da büyüyecekti. Ama onları büyük yapan hükmettikleri toprakların büyüklüğü değil tevazularının büyüklüğü idi.

Oryantalist gözü ile Yavuz Sultan Selim

Mısır Seferi'nden dönerken Koca Yavuz, hem halifelik unvanını getiriyordu hem de Mukaddes Emanetleri. Devletin topraklarını üç kat büyütmüş bir padişah olarak onun gelişi İstanbul'da heyecan dalgaları oluşturuyordu. Halk haftalardır ayaktaydı. Derken beklenen ordu Üsküdar'a yanaştı. Gündüz vakti idi. Karşıya geçilebilirdi. Padişah istirahat emri verdi. Devlet adamları şaşırmıştı. Payitahta bu kadar yaklaşmışken iş miydi bu durum! Sebebi sorulduğunda tarihin kulak kesilip dinleyeceği şu ibret dolu sözler duyulacaktı, "Halk uzun zamandır bu dönüşü beklemektedir. Şehre gündüz girersek bu başarıyı bizden bilen insanlar alkış tutacaklardır. Halbuki bu başarı bizden değil Allah'tandır!"

Koca ordu başlarındaki büyük sultan ile birlikte geceyi bekler ve insanlar yataklarına çekildikten sonra şehre girerler. İşte Osmanlı bu durumunu muhafaza ettiği müddetçe büyük kalabilmiş, ne zaman ki bu değerlerini unutmuş, zayıflamış ve nihayetinde yıkılıp gitmiş...

İşte yine benzer bir tevazu manzarası yaşanmak üzeredir. Sultan I. Ahmed parmağındaki yüzüğü çıkarır ve yanındakilere uzatarak, "Ben köleyim! Bu yüzüğü üzerimde taşımaya layık değilim. Bu taşı üzerinde bulundurmaya Efendim(sas) daha layıktır!"

O günlerde dünyanın efendisi I. Ahmed'dir. Peki, onun efendisi kimdir? Tabii ki Peygamber Efendimiz(sas). Bu dev elmas taşlı yüzüğü yanın-

dakilere uzatır ve emrini verir, "Şol cevheri yerinden çıkarın, büyük bir altın tabak hazırlayıp ortasına nakşedin."

Padişah'ın yanındakiler, Sultan'ın bu emri verirken ne yapmak istediğini tam olarak anlayamazlar. Buyruk yerine getirilir. Altın bir tabak hazırlanır ve bu muhteşem taş tam ortasına çakılır. Gayet güzel olmuştur. Sultan, tablolaştırdığı bu taşı elbette ki bir yer için düşünmektedir. Kendisini köle, Kainatın Efendisi'ni(sas) kendi efendisi yerine koyan bu mütevazı ruh, şimdi bu en kıymetli şeyi O'na(sas) göndermek istemektedir.

İşte tam bu sırada enteresan şeyler cereyan etmeye başlar. Saraya bir elmas yağmuru başlamıştır. Sultan I. Ahmed'in parmağındaki yüzükteki dev elması söktürüp Medine'ye Peygamber Efendimiz'in(sas) makamına göndermeyi düşündüğünü haber alan halkın içinde elmas yüzüğü olanlar tek tek taşlarını söktürüp saraya göndermektedirler, "Sultanım bu elmas da bizim yüzüğe ait bir taştır. Bizden bir emanet de o mukaddes huzurda bulunsun istiyoruz. Lütfen kabul buyurunuz ve göndereceğiniz hediyenin bir köşesine bu taşı da iliştiriveriniz."

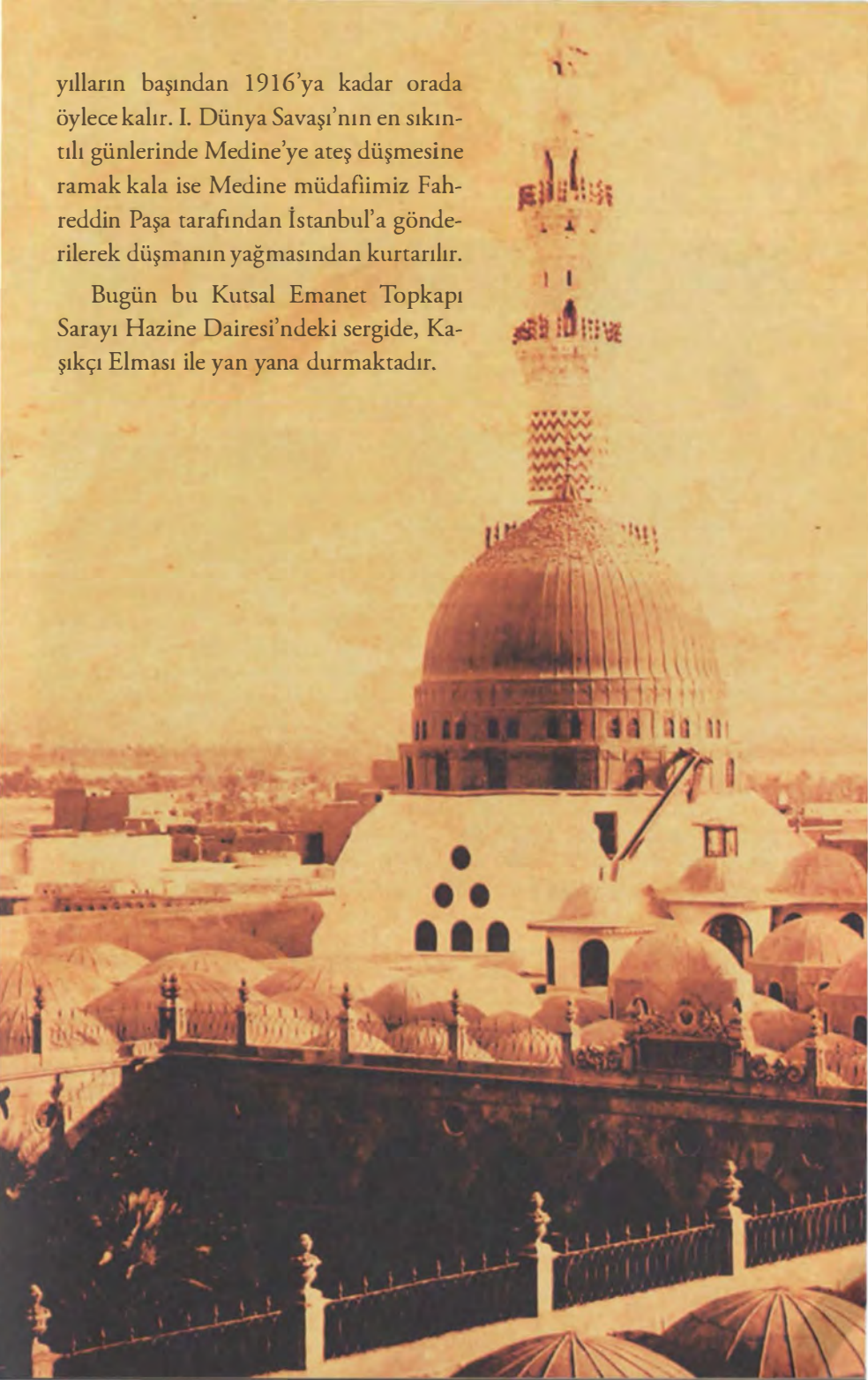
İşte asıl büyüklük budur! Yani sadece idarecinin mütevazılığı, diğerkamlığı ve asaleti değil, halkın da kadirşinaslığı, mukaddesata bağlılığı bir o kadar önemlidir. Sultan bir kez daha emir verir, "Gönderilen bütün elmas parçaları hazırlanan mücevhere iliştirilsin!"

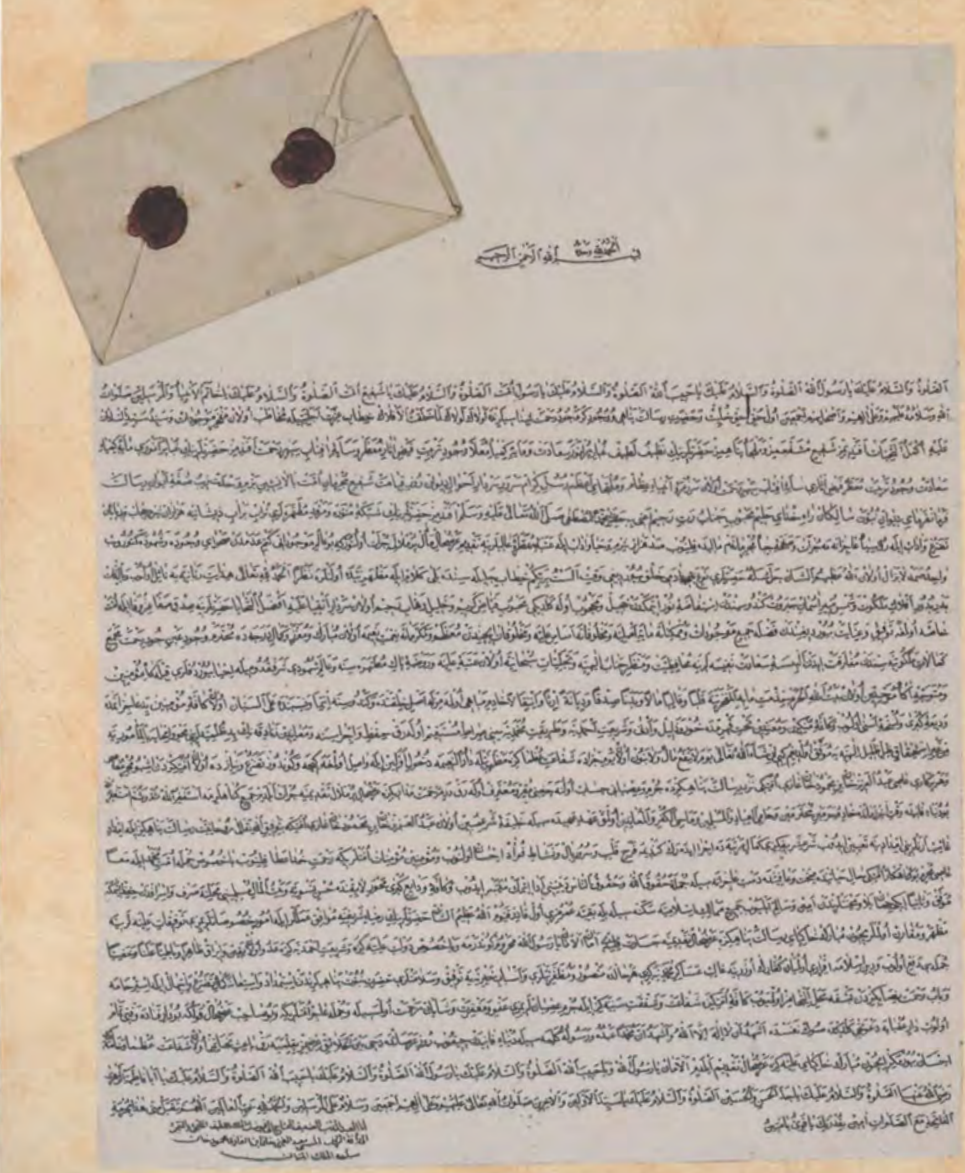
Ve böylece dünya mücevher tarihinin en önemli tasarımlarından biri meydana getirilmiş olur. Ad olarak da Kur'ân-ı Kerîm'de cennetin anlatıldığı bir bölümde geçen "Kevkeb-i Dürri" ismi verilir.

Bu, manevi yönü maddi yönünü aşmış sanat harikası Kevkeb-i Dürri, o yılın surre alayı ile Medine'ye gönderilir ve bir nazar boncuğu gibi Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek sandukalarının üzerine bırakılır. 1600'lü

yılların başından 1916'ya kadar orada öylece kalır. I. Dünya Savaşı'nın en sıkıntılı günlerinde Medine'ye ateş düşmesine ramak kala ise Medine müdafiimiz Fahreddin Paşa tarafından İstanbul'a gönderilerek düşmanın yağmasından kurtarılır.

Bugün bu Kutsal Emanet Topkapı Sarayı Hazine Dairesi'ndeki sergide, Kaşıkçı Elması ile yan yana durmaktadır.

Sultan Abdülaziz Han'ın Peygamber Efendimiz'e(sav) yazdığı mektup

PADİŞAHLAR DA HASRET ÇEKER:

PEYGAMBER'E (SAS) YAZILAN MEKTUP

Bir surre alayı

Bana en çok sorulan sorulardan biri, "Osmanlı padişahlarının neden hacca gitmedikleri" meselesidir. Bu durum, öyle bir bakışta anlaşılacak bir konu değildir tabii ki... Hem Devlet-i Aliyye'nin başı ol, hem dünya Müslümanlarının halifesi ol, sınırsız bir gücün ve imkânın olsun ve hacca gitme? Bazıları bu durumu samimiyetsizlik olarak görebilir ama karar vermeden önce detaylara bakmanın gerekli olduğunu ifade edelim.

O günlerde hacca gitmek, ancak atlarla ve develerle mümkün olabiliyordu. Gitmek birkaç ay, gelmek yine bir o kadar sürüyordu. Böyle

uzun bir yolculuğun neticesinde en az bir ay da orada kalınıyordu. Yani o günlerde hac yolculuğu her şeyi ile bir yıla yakın sürebiliyordu. Ancak bir devlet başkanının bu kadar uzun bir süre yönetimden uzak kalması düşünülemezdi. Devlet-i Aliyye büyüktü. Dostu kadar düşmanı da vardı. Devleti zayıflatma adına oyun üzerine oyun kuruluyor, yabancı ülke ajanları ortalıkta cirit atıyordu. Payitahttaki bir boşluk, büyük zafiyetlere sebep olabilir, oyun kurucular da bundan istifade edebilirdi.

Akıllara şu sorunun geldiğini duyar gibi oluyorum, "İstanbul'dan uzun süreli ayrılması sıkıntı meydana getirmesin diye hacca gidemeyen padişahlar, uzun süreli seferlere gidebiliyordu ama?"

Bu sorunun cevabı aslında içinde saklı. Uzun süreli seferlere gidebiliyorlardı ama bu yolculuklara ordu ile birlikte çıkıyorlardı. Ordu padişahın yanında olduktan sonra hiçbir sıkıntı yoktu. Ne başkentte ne de başka bir coğrafyada hiç kimse sıkıntı çıkarmaya cesaret edemezdi. Ancak ordu İstanbul'da iken padişahın uzun süre dışarıda olması büyük marazlara sebep olabilirdi.

Ordu ile birlikte hacca gidilemez mi idi diye hiç sormayın, çünkü bu mümkün değildi. Yüz binlik bir ordu ile hacca gidilemezdi. Az sayıda bir kuvvet ile gidecek olsa, bir düşman kuvveti önlerini kesip sultanı esir alsalar çok daha vahim hadiseler cereyan edebilirdi. İşte bu nedenlerden dolayı hiçbir Osmanlı padişahı hacca gidememiştir. Oralara hasret yaşamış, oradan bir toprak getirtip yüz sürmüş, oraları görmüş bir bez parçası ile gömülmek istemiş, hatta oralara hitaben mektuplar kaleme almış ama gidememişlerdir.

Osmanlı'nın kutsal topraklara düşkünlüğünün bir nişanesi de surre alaylarıdır. Her sene İstanbul'da dokunan Kâbe örtüsü ile birlikte nice hediye Haremeyn'e gönderilmek üzere bu kervanlar ile yola çıkarılmaktaydı. Padişahlar bazen kendilerince özel birtakım hediyeleri de surre eminlerine verir ve Hücre-i Saâdet'e konulmasını isterlerdi.

Devir, Osmanlı'nın Avrupalı devletler tarafından "Hasta Adam" olarak nitelendirildiği bir zaman dilimi idi. Tanzimat'tan bu yana Devlet-i Aliyye üzerindeki emellerini gerçekleştirme adına daha bir ortak hareket etmeye başlamışlardı. Fakat onları endişelendiren bir şey vardı. O günlerde

Osmanlı'nın başında, aynen büyük dedelerine benzeyen, hem gelişmelere açık hem de son derece inançlı bir padişah bulunuyordu. Avrupa'ya ilk kez resmî ziyaret ile giden, Osmanlı donanmasını dünyanın en büyük üçüncü deniz gücü haline getiren bu kişi, Sultan Abdülaziz'den başkası değildi. II. Mahmud'un küçük oğlu, Pertevniyal Valide Sultan'ın göz bebeği olan bu Padişah, çok iyi bir eğitim almıştır. Batı'yı yakından takip etmesine rağmen Batı hayranlığı beslemeyip kendi değerlerine bağlı bulunmaktadır.

Sultan Abdülaziz Han

O da diğer Osmanlı padişahları gibi mukaddes topraklara özlem duymakta, oralar için yanıp tutuşmaktadır. Gidemese de eserleri ile orayı donatmak istemiş, yatırımları ile Mekke ve Medine civarını süslemiştir. Bugün Haremeyn'de Sultan Abdülaziz Han'a ait tamir kitâbeleri hâlâ karşımıza çıkmaktadır.

Sultan Abdülaziz, mukaddes topraklara o kadar düşkündür ki Haremeyn'den bir mektup gelecek olsa abdest almadan bu mektubu okumamaktadır. Gelen mektubu önce öper başına koyar, sonra da, "Bu

kâğıtlarda Medine-i Münevvere'nin tozu vardır," diyerek gerekli ihtimamı gösterirmiş.

Bugün Osmanlı'yı sömürgeci bir devlet gibi göstermeye çalışanlara, hele hele İslam coğrafyasında sömürü yaptı diyenlere en güzel cevap, ecdadın o topraklara karşı saygılı duruşu olacaktır. Sultan Abdülaziz'in hasta olup yataklara düştüğü bir dönemde Medine'den gelen bir dilekçenin haberi verilir. Son derece bitkin olmasına rağmen Padişah, yanındakilerden kendisini ayağa kaldırmalarını ister. Peygamber Efendimiz'e(sas) komşu olanların yazdıklarını uzanarak dinlemenin büyük bir saygısızlık olacağını vurgular. İşte Devlet-i Aliyye'de en yukarıdakilerin bile mukaddesata saygısı bu derecededir.

O yıl âdet olduğu üzere yine surre alayı hazırlıkları başlamıştır. Kısa zamanda Kâbe'nin örtüsünü de yüklenen kervanlar yola çıkacaktır. Sultan Abdülaziz'in kalbinde yine bir burukluk oluşmuştur. Bu yıl da gidememek, oraları görememek kolay değildir. Haremeyn'e ait her türlü ihtiyacı karşıla, Kâbe'nin emanetlerini hazırla ama kendi elinle onları oraya takdim edeme. Büyük dedelerinden Sultan I. Ahmed'i hatırlar...

O yıl Davut Paşa Kışlası'nın bulunduğu mevkie orijinal boyutlarında bir Kâbe maketi yapılmıştır. İstanbul'da hazırlanan ve Haremeyn'e gönderilecek Kâbe örtüsü bu makete giydirilmiştir. Sadece Kâbe örtüsü mü, ayrıca Altın Oluk da eskidiği için padişahın emri ile yeni bir Altın Oluk imal edilmiştir. Bunu da bu maketin üzerine bırakırlar. Yıllardır binlerce insanın dokunması ile erimiş olan Hacerü'l-Esved'in muhafazası da yenilenmiştir. Kâbe maketinin köşesine bu kılıf da yerleştirilir. Görenler bu manzaradan gözlerini alamazlar. Sanki Kâbe, Mekke'den sökülüp İstanbul'a getirilmiş gibidir. Payitahttaki nice insan buraya akın eder. Çevre beldelerden bu manzarayı görmek için gelenler olur. Sonra gözyaşları içinde maketin üze-

Topkapı Sarayı'nda sergilenen Kâbe'nin Altın Oluklarından biri

rindeki emanetler sökülür, paketlenir ve surre eminlerine teslim edilerek mukaddes topraklara uğurlanır. Kim bilir I. Ahmed ne kadar çok istemiştir bu alay ile yolculuk yapmayı, adım adım Kâbe'ye yaklaşmayı ve kendi eli ile bu emanetleri Allah'ın evine takdim etmeyi...

Sultan Abdülaziz Han, o yılın surresi ile mukaddes topraklara bir mektup göndermek ister. Bu mektup Kainatın Efendisi'ne(sas) hitaben yazılacaktır. O'na(sas) duyulan hasret, muhabbet, O'na(sas) gelememenin ıztırabı, O'ndan(sas) umulan şefaat mektubun satırlarına yansıyacaktır.

Mektuba uzun bir selam ile başlar Sultan Abdülaziz. Peygamber Efendimiz'e(sas) ümmet, bu kutlu topraklara hadim (hizmetçi) olduğu için şükrederek devam eder. Osmanlı'nın içinde bulunduğu sıkıntıları anlatıp çevresinin inkârcılar ile çevrildiğini anlatır. Uzun temennilerini hem şahsı hem ülkesi için sıralar. Sonunda da Efendimiz'den(sas) şefaat dileyerek mektubu nihayete erdirir. Sultan Abdülaziz bu manidar mektubu kendi eli ile iki yerden mühürleyecek ve surre eminlerine teslim edecektir.

Günümüzde Kutlu Doğum dönemlerinde okullarda Peygamber Efendimiz'e(sas) mektup yazma yarışmaları düzenlenmektedir. Aslında bu durum bir saltanat âdeti olup padişahların bile iştirak etmekten mutlu olduğu bize özel bir Peygamber sevgisi tavrıdır.

Aslında Peygamberimiz'e(sas) hitaben mektup yazma âdeti yeni değildir. Tarih boyunca bu gelenek sürdürülmüş, bu mektuplar Kainatın Efendisi'nin(sas) türbesi civarına bırakılmıştır. Hücre-i Saâdet'e sadece mektup değil, ziyaretçilere ait hat eserleri de takdim edilmiştir. Oraya gidenler bir deri ya da kâğıt üzerine bir âyet, hadis ya da kelam-ı kibar yazar, sonra kendilerinden bir emare olarak oraya bırakırlardı. Hatta Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde, hacca gittiğinde Medine ziyaretinde bu âdete iştirak ettiğini yazmıştır, "Ben hakirin dahi bir levhası Hücre-i Saâdet'te asılıdır" demektedir.

Sultan Abdülaziz Han'ın mektubu o yılın surre alayı ile Medine'ye götürülecek ve Peygamber Efendimiz'in(sas) mübarek türbelerine takdim edilecektir. O yıldan sonra bu mektubun âkıbeti unutulur. Hâlâ türbede midir? Yoksa biri alıp zâyi mi etmiştir, sonraki yıllarda bilinmez olur. I. Dünya Savaşı yıllarında mukaddes emanetler güç bela İstanbul'a getirilir. Topkapı Sarayı'ndaki diğer mukaddes emanetlerin arasına konulur. Paketler açılırken aralarından bir zarf düşer. İçinde Sultan Abdülaziz Han'ın mektubu vardır...

Sultan Abdülmecid Han

HAREMEYN'E DUYULAN İŞTİYAK:
BİR MAKETİNİ YAPIN DA GÖREYİM!

Mescid-i Nebevî Maketi (TSM, Env. No: 11/115)

Sultan II. Mahmud -her ne kadar yenilik adına ortaya koyduklarından dolayı kimi çevrelerce "Gâvur Padişah" olarak anılsa da- aslında oğulları ile birlikte mukaddes topraklara en çok hizmeti yapan müstesna isimlerden sayılır. Sadece Haremeyn değil, İstanbul'daki hemen her sahabi kabrinde muhakkak ona ait bir tamir kitâbesi ve Adlî mahlaslı tuğrası bir alınlıktan bize göz kırpar. II. Mahmud Han'ın Mekke ve Medine'deki hizmetlerinden biri de Kuba Mescidi'ni ciddi bir tamirattan geçirtmesidir. Temellerini bizzat Hz. Peygamber'in(sas) attığı bu mübarek mescit, 1985 yılına kadar II. Mahmud

Sultan II. Mahmud tarafından tamir edilen Kuba Mescidi

Han'ın sıva ve tamiratı ile durmakta idi. Ne yazık ki 1985 sonrası tarihî özelliğini kaybederek bambaşka bir mescit olarak yenilendi. Bu yenilenme sırasında kapısında bulunan ve II. Mahmud Han'a ait tamir kitâbesi de muhafaza edilemedi. Halbuki bu levha bir ibret levhası olup Osmanlı padişahlarının Peygamber(sas) sevgisinin ve saygısının bir numunesi olarak korunabilmeliydi.

Levhanın ortasında II. Mahmud'a ait tamir kitâbesi bulunuyordu. Kitâbenin üstünde ve altında iki adet tuğra insanları şaşırtıyordu. Bir inşa ya da tamir kitâbesinde üst alınlıkta tek bir tuğra olurken burada neden iki adet tuğra vardı? II. Mahmud camiyi tamir ettiren kişi olarak bu tamir kitâbesine tuğrasını koydurmayı elbette isteyecekti. İleride bu camiye ziyaret ve ibadet için gelenler bu levhanın şahsında ona ismen dua edeceklerdi. Ancak bu cami, İslam'ın

Kuba Mescidi kapısı üzerinde
II. Mahmud'un tuğrası ve tamir kitabesi

Sultan Abdülmecid'in tamir ettirdiği Akabe Mescidi

ilk camisi olup inşaatında bizzat Peygamber Efendimiz(sas) çalışmıştı. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'in(sas) adı ile bir tuğra hazırlatan II. Mahmud Han bunu kitâbenin alnına koyduracak, kendi tuğrasını ise tevazu ile kitâbenin altına ekletecekti.

Babası II. Mahmud gibi oğlu Sultan Abdülmecid Han'ın da Mekke ve Medine üzerine emekleri çoktur. Hatta Mescid-i Nebevî çekirdek hali ile son şeklini onun zamanında almıştır desek yanlış söylemiş sayılmayız. Mekke ve Medine civarında nice tarihî eserin son şekli onun emri ile verilecek, bilinen son tamirat tarihleri onun döneminde tarihlenecektir. Mesela Peygamber Efendimiz'in(sas) Medine'ye hicretinden kısa bir süre önce, Medine'den gelen ensar ile iki kez buluştuğu kuytu bir vadi vardı. Akabe denilen bu mevkide tarihin önemli yeminleşmelerinden biri olan Akabe Biatları yapılmıştı. İşte bu mevkie Abbasîler döneminde inşa edilen Akabe Mescidi, bugün hâlâ Sultan Abdülmecid Han'ın tamiratı ile durmaktadır. Haremeyn civarında, günümüze ulaşabilmiş tuğraların çoğu ona ait olanlarıdır. Mesela Mescid-i Nebevî'nin Babüsselam, Cibril ve Nisa kapılarındaki tuğraları hâlâ durduğu gibi âyet kuşakları ile o güne ait figür ve mimari objeler de durmaktadır.

Peygamber Efendimiz'in(sas) 622 yılında Medine'ye hicreti ile inşa edilen Mescid-i Nebevî defalarca tamir görmüş, birçok ekleme ile devasa bo-

Sultan Abdülmecid'in en güzel hatlarla yazdırttığı Mescid-i Nebevi kuşakları

yutlara ulaşmıştır. Hz. Ömer ve Hz. Osman döneminde Mescid-i Nebevî öne, yana ve arkaya doğru iki kez genişletilecektir. Hatta Hz. Osman, öne genişletme sebebi ile yeni bir mihrap da ekleyecektir. Emevî Halifesi Velid, yanlara ve arkaya doğru genişletir ve cennet bahçesindeki hurma ağacından sütunların tamamı mermer sütunlar ile değiştirilir. Abbasî Halifesi Mehdi avluyu ve etrafındaki yapıları tekrar elden geçirtip biraz daha büyütecektir. Osmanlı döneminde avluyu çeviren yapıların devamına birtakım hizmet binaları inşa edilir. 19. yüzyıla gelindiğinde Mescid-i Nebevî'nin yeniden bakım görmesi icap eder. Sultan Abdülmecid Han bu kez çok kapsamlı bir tamirat ve süsleme faaliyeti başlatır. İstanbul'da bir hat yarışması açılır. Yarışmayı ünlü hattat Abdullah Zühdi kazanır. Kendisi Medine'ye gönderilerek Mescid-i Nebevî'nin kalem işleri tamamen elden geçirilir. Mescid-i Nebevî bir Arap mimari eseri olarak tek avlu etrafında revaklı, düz damlı bir yapı halinde durmaktadır. Bu yapıya daha derin bir İslami kimlik kazandırma adına Mescid-i Nebevî'nin hem Cennet Bahçesi'nin üstü, hem de avluyu çeviren revakların tamamının damları kubbe ile kaplanır. Abdullah Zühdi, bu kubbelerin tamamının içine, yüzlerce şekil ve renkte gül işler.

Âyet kuşakları ile kasnaklar bezenir. Hatta bugün Mescid-i Nebevî'nin kıble duvarında hâlâ durmakta olan âyet kuşakları ve Efendimiz'e(sas) ait isim ve sıfatlara ait kuşak yazılar da o günlerden kalmadır.

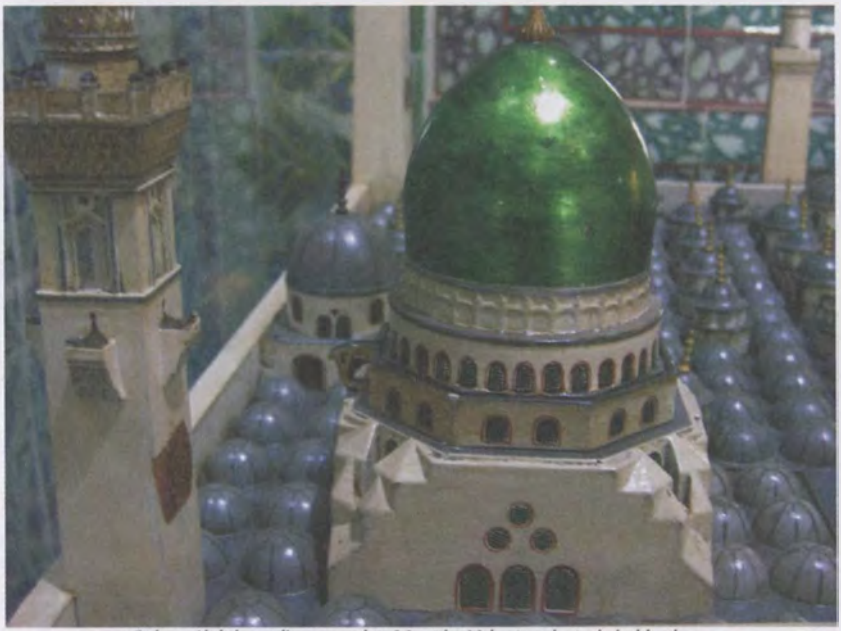
İlk Suud Kralı İbni Suud döneminde ikiye bölünen Mescid-i Nebevî'nin avlusuna, erkekler tarafından girilen ana kapının önüne geldiğinizde kapının kenarındaki levhada "Babü'l-Mecid" ismini okursunuz. İşte bu kapı da bahsetmiş olduğumuz tamiratlar dolayısı ile Sultan Abdülmecid'in adını taşımaktadır.

Fahreddin Paşa ve Osmanlı birlikleri Mescid-i Nebevî'nin Babüsselam'ından çıkarken

Umreye gittiğim ve Medine'de bulunduğum bir Cuma günü, Cuma namazına birkaç saat kala Mescid-i Nebevî'ye gitmiştim. Değil camide yer bulmak, içeriye girmek bile mümkün değildi. Yapının kıble tarafında sol giriş olan Babü'l-Cibril'in önüne gelip kapı eşiğine oturdum. Caminin ne dışında ne de içindeydim. Cebrail Kapısı'nın kanatlarından birine sırtımı yasladım. Karşımdaki diğer kapı kanadına bakarak Cuma hutbesini dinlemeye başladım. O sırada gözüm Cebrail Kapısı'nın kanadı üzerindeki tokmağa ilişti. Tokmağa ait halkanın üzerinde, "Ömer Abdülmecid Han" yazıyordu. Şaşırdım kaldım! Meğer önümdeki gümüş üzerine altın kaplama bu iki kapı kanadını Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecid Han yaptırmıştı. Ayrıca bu kapı sayesinde Sultan Abdülmecid'in ilk adının Ömer olduğunu da öğrenmiştim.

Abdülmecid Han dönemindeki bu kapsamlı tamirde mescidin kapıları da elden geçirilmiştir. Mescid-i Nebevî'nin en önemli kapısı olan Babüsselam üzerine bir âyet kuşağı konulacak, ortası mukarnaslı bir kemer ile kapı süslenecek ve kapı alınlığına da Abdülmecid Han'ın tuğrası yerleştirilecektir. Fahreddin Paşa, Medine müdafaası yıllarında fotoğrafçılığını da ortaya koyarak şehrin birçok yerini fotoğraflamıştır. Bu kareler arasında Sultan Abdülmecid Han'ın tamiratı ile şekillenmiş Mescid-i Nebevî'yi de

Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı Mescid-i Nebevî maketinde kubbe detayı

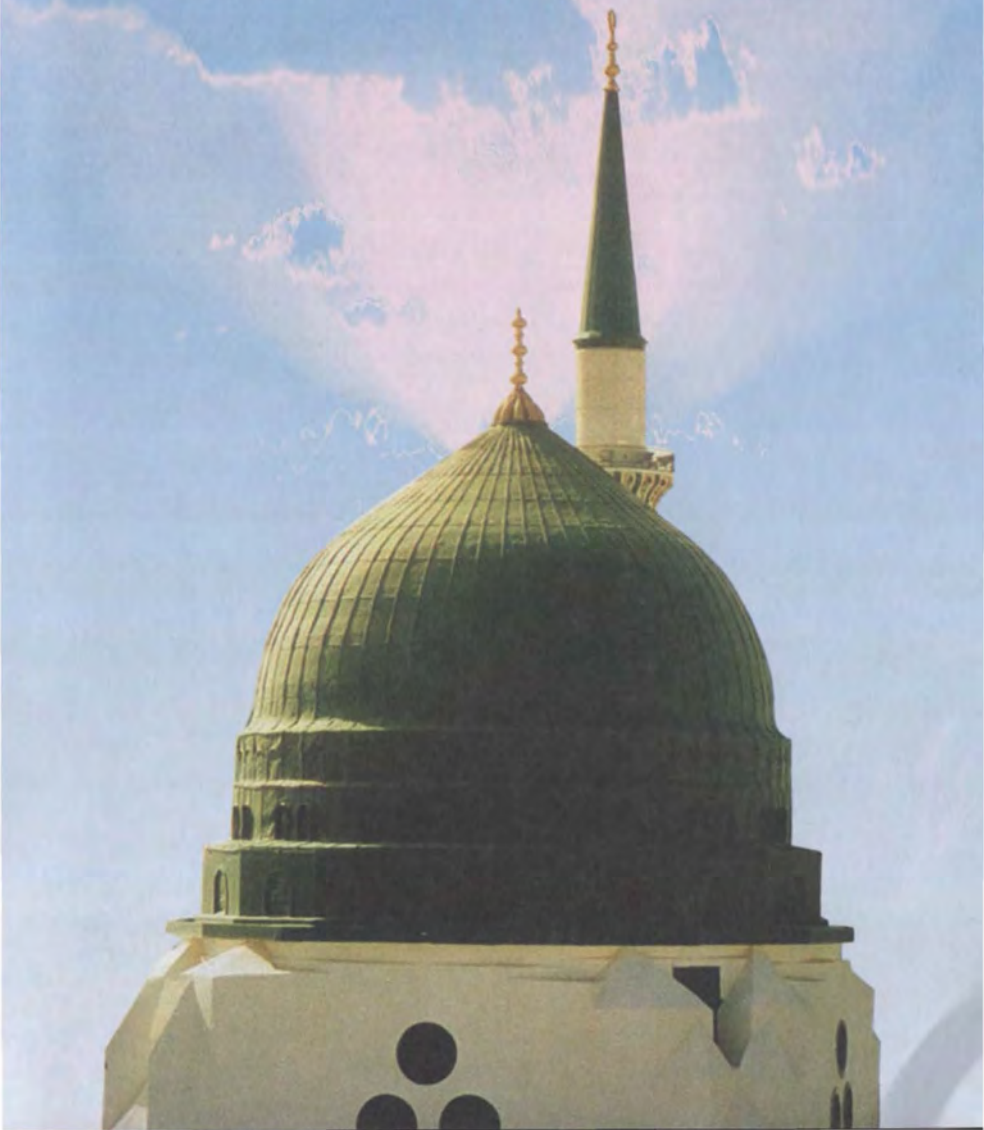
görmekteyiz. 1926 sonrası Arabistan Yarımadası'nın büyük bir kısmı ile birlikte Mekke ve Medine'nin yönetimi de Suudların idaresine girmiş ve mukaddes topraklarda eskiye dair çok şey yıkılarak değiştirilmiştir. Buna rağmen Babüsselam ve Cibril kapıları üzerindeki Sultan Abdülmecid Han tuğraları hâlâ yerinde durmaktadır.

Özellikle Medine'de çok büyük emekleri olan, Mescid-i Nebevî'ye ayrı bir çehre kazandıran Sultan Abdülmecid, yapılanları görmeyi, oralara geçen hizmetlerini yakından takip etmeyi çok istemektedir.. Ancak buna imkân yoktur. O günlerde fotoğraf makinesi daha icad edilmemiştir ki emir verip fotoğraflatsa ve böylece teferruatı ile Mescid-i Nebevî'yi temaşa edebilse. Bunun üzerine emir verir, "Mescid-i Nebevî'nin bir maketi yapılsın ve bari o belde-i tayyibenin mescidini oradan temaşa edebilelim."

Denildiği gibi maket hazırlanır ve Medine'den İstanbul'a gönderilir. Gerçekten şahane bir eser olmuştur. Sanki Mescid-i Nebevî küçültülmüş ve İstanbul'a taşınmıştır. Avlusundaki kandillerin askı tellerinden, duvarlardaki motiflere, alınlık süslemelerinden tek tek kubbe detaylarına ka-

dar her şey düşünülmüştür. Hatta bu maket o kadar iç içe işlenmiştir ki Mescid-i Nebevî'nin sol köşesini süsleyen Peygamber Efendimiz'in(sas) türbelerini örten yeşil kubbe ile bu kubbenin altındaki iç içe geçmiş türbe odaları bile bütün teferruatı ile makete yansıtılmıştır.

Mescid-i Nebevî'nin ruhunu, Medine'nin havasını Topkapı Sarayı'na taşıyan bu enteresan maket, bugün hâlâ Mukaddes Emanetler Dairesi'nde cam muhafaza içinde teşhirdedir. İstanbul'a getirildiği o günden bu yana, bu maketi temaşa eden her kişiye hem o mukaddes toprakları hem de Osmanlı'nın Peygamber(sas) sevgisini anlatmaya devam etmektedir.

Mukaddes Emanetleri Medine'den İstanbul'a taşımak için gelen trenin lokomotifi ve alnındaki "Esselamu Aleyke Ya Resulallah" yazısı

MEDİNE'NİN SON OSMANLILARI:

TÜRBENİN SON EMANETLERİ

Hz. Muhammed'in(sav) türbesinden İstanbul'a taşınan murassa zümrüt askı (TSM, Env. No: 2/7618)

Tarihler 1916 yılını göstermektedir. Kadim Osmanlı Devleti, yaralı bir arslan gibi dövüşmekte, kendisine "Hasta Adam" diyen Avrupalılara inat, birçok cephede amansız bir mücadele vermektedir. Karşısındaki düşman hiç bu kadar kavi, güçlü olmamıştır. Yedi düvel denilen bu amansız kuvvet, Galiçya'dan Filistin'e, Kafkaslar'dan Çanakkale'ye Osmanlı'nın dört bir yanından saldırmakta, yeryüzünde İslam'ın bu son hâmisi gazi devleti ortadan kaldırmaya çalışmaktaydı. Plan üzerine plan kuruluyor, Devlet-i Aliyye'yi zayıf düşürmek için elden gelen bütün imkânlar seferber ediliyordu. Milliyetçilik akımla-

rı ile toplum içindeki unsurları birbirine düşürme, Osmanlı yönetimini dine uzak gibi göstererek İslam dünyasının teveccühünü kırma, halkın içine aşağılık kompleksi taşıyan duyguları aşılayarak güven duygusunu yok etme vb. birçok siyasi ve psikolojik harp teknikleri hayata geçiriliyordu. En üzücü olan da düşmanın oynadığı bu oyunlara bazen içimizdekilerin de destek vermesiydi. Hal ve tavırları ile yangına körükle gidenler de çoktu.

Yabancı devletlere ait ajanlar İslam coğrafyasında cirit atıyor, Müslüman'ı Müslüman'a kırdırmaya çalışıyordu. En önemli amaçları da Osmanlı yönetimini dini hafife alıyor gibi göstermekti. Ne yazık ki İttihatçılar, Osmanlı aleyhine çalıştıklarını tespit ettikleri birkaç Arap lideri aleni bir şekilde idam ettirerek bu oyunlara alet olmaktaydılar. Bu yanlış hareketler, yabancı ajanların ektiği ayrılık tohumlarını çimlendiriyordu. Osmanlı'nın yüzyıllardır İslam'ın hâmisi olma durumunu unutturma, İstanbul'daki halifenin etkisini zayıflatma propagandaları her geçen gün artıyordu. Ancak planlarını akîm bırakan bir şey vardı ki o da mukaddes topraklara ecdadın hürmeti ve yatırımları idi. Hz. Muhammed'in(sas) şehri olan Medine ve mübarek türbelerinin bulunduğu Mescid-i Nebevî hizmeti Osmanlı'da olduğu müddetçe ona duyulan saygıyı kıramayacaklarını biliyorlardı. O zaman yapılması gereken şey ortadaydı. Mukaddes toprakları, özellikle de Medine'yi Osmanlı'dan koparmak.

Şerif Hüseyin

Sultan II. Abdülhamid Han döneminde yıllarca İstanbul'da tutulan Şerif Hüseyin, İttihatçıların basiretsizliğinden istifade ederek Arabistan'a geri dönmüştü. Bu fırsatı kaçırmayan İngiliz Generali Kitchener, Şerif Hüseyin ile Osmanlı'ya karşı bir antlaşma yapmıştı. Kendisi Arabistan kralı olacak, oğulları Abdullah ve Faysal'a da birer devlet kurduracaklardı. Verecekleri destek karşısında istedikleri şeylerin başında Medine'nin Osmanlı'dan koparılması geliyordu. İhanet şebekesi Medine'yi düşürmek için planlarını hayata geçirmekte gecikmediler.

O günlerde Medine müfrezesinin başına Fahreddin Paşa gönderilmişti. Bu son derece tecrübeli ve ihtiyatlı adam Şerif Hüseyin'in bazı hareketlerinden şüphelenmekteydi. Arabistan'da dönen İngiliz oyunlarına hiç de

Şerif Hüseyin

yabancı değildi. Şerif Hüseyin, oğulları Faysal, Ali ve Abdullah, Fahreddin Paşa'yı devirmeden Medine'yi alamayacaklarını biliyorlardı. Aleni bir saldırıda başarılı olma şansları zayıftı. En azından kalplerinde Osmanlı'ya silah çekme korkusu vardı. Velinimetlerine ihanet kararı almışlardı ama bunu silahla gerçekleştirecek cesaretleri yoktu. Öyle ise her hainin başvurduğu yollardan gideceklerdi. Pusuya düşürme ve arkadan bıçaklama. Şerif Hüseyin'in oğlu Faysal, Medine yakınlarında Uhud Dağı civarında bir gece yemeği düzenlediklerini haber vererek Fahreddin Paşa'yı bu ziyafete davet etti. Amaçları burada kendisini pusuya düşürüp hunharca katletmekti. Fahreddin Paşa bu oyuna gelecek acemilerden değildi. Onların anlayacağı dilden cevap verdi. Daveti reddetmedi ama Medine birliğinin başında bıraktığı en sadık adamı ile en küçük bir operasyonda başlarına gelecekleri onlara aşikâr etmesini bildi. Bu şekilde olmayacaktı. Fahreddin Paşa'yı ucuz planlarla devirmek zordu. O zaman İngilizlerin verdikleri destek ile birlikte askerî güce başvurmalıydılar. Hızla asker toplamaya başladılar. İngiliz altınları ile çöl Bedevilerini silah altına alıyorlardı. Fahreddin Paşa aldığı istihbarat ile Medine'yi zor günlerin beklediğini fark etmişti. Onu kaygılandıran bazı şeyler vardı. Ya Kainatın Efendisi'nin(sas) şehrini müdafaa edemezlerse, ya düşman bu mübarek beldeye girip yağma yaparsa! Hele Mescid-i Nebevî ve Hz. Peygamber'in türbeleri! Düşündükçe hafakanlar basıyordu. Bir şeyler yapmalıydı. Şerif Hüseyin'in adamları para ile satın alınmış, dinî duygulardan yoksun çapulculardı. Zaten ağababaları İngilizlerden mukaddesata saygı beklemek gülünç olurdu. Bu topraklarda İngiliz casusları yıllarca namazlarda imamlık bile yapmamışlar mıydı? Dine diyanete saygısız bu güruh Allah korusun Medine'ye girerse ne olurdu? Şehir nasıl bir yağmayaşardı? Ya Hz. Peygamber'in(sas) mübarek huzurları! Kainatın Efendisi'nin(sas) türbelerinin içerisinde yağmacıların hayallerini aşan hediyeler vardı. Yüzyıllar boyunca nice devlet başkanı, sultan ve kumandan buraya son derece kıymetli hediyeler göndermiş, o büyük makamdan şefaat ummuştu. Medine'ye yönelik bir düşman saldırısında yağ-

Şerif Hüseyin'in Ürdün kralı yapılan oğlu Abdullah, İngiliz Ajan Lawrence ile

Şerif Hüseyin'in Irak kralı yapılan oğlu Faysal, İngiliz Ajan Lawrence ile

ma kaçınılmazdı. Hele çöl bedevilerinin bir kısmının Vehhabi olduğu, türbe ve ölüye ait başta kabir olmak üzere bu tarz emanetlere düşmanlıkları düşünüldüğünde Efendimiz'in(sas) türbe emanetlerinin korunması daha büyük bir önem arz ediyordu.

Fahreddin Paşa İstanbul'a bu konuyu haber ederek bir tren istedi. Hicaz Demiryolu, İngiliz ajanların bütün suikastlarına rağmen hâlâ sağlamdı ve seferlerine kesintili de olsa devam etmekteydi. Fahreddin Paşa İstanbul'dan gelecek bu tren ile Medine'deki son mukaddes emanetlerin kurtarılmasını planlıyordu. Bu son derece kıymetli emanetler payitahta taşınmalı, I. Dünya Savaşı'nın hengâmesi geçene kadar korunmalı idi. Sular durulduktan sonra, her sene Kâbe örtüsünü getiren surre alayları ile yeniden mukaddes ortamına teslim edilebilirdi.

Fahreddin Paşa son derece buruktu. Kainatın Efendisi'ne(sas) ait türbeden, oraya yadigar edilmiş nice emaneti alıp burayı boş bırakmaya gönlü razı olmuyordu. Ama yapacak başka bir şey de yoktu. Derken beklenen

Fahreddin Paşa Medine Müdafaası sırasında

tren İstanbul'dan geldi. Lokomotifin alnında "Esselamü aleyke ya Resulallah" yazıyordu. Aynen Topkapı Sarayı'nın Has Dairesi'nin köşesindeki Has Oda'nın kapısında yazdığı gibi. Ecdat Efendimiz'e(sas) o kadar saygılı idi ki mukaddes emanetlerin konduğu Has Oda'nın kapısına "Esselamü aleyke ya Rasulallah" yazarak, içeriye giren her bir kişinin, içeride Peygamber Efendimiz(sas) varmış gibi hassasiyet ile girmelerini istemişlerdi.

Hz. Muhammed'in(sas) türbesinin mescide bakan kısmı

Fahreddin Paşa, yardımcıları ile birlikte abdestlerini tazelemiş, dudaklarında salavat-ı şerîfeler ile Muvacehe-i Şerîfe'nin önüne geldiler. Buraya "yüz yüze" denirdi. Cennet Bahçesi'ndeki yeşil halıların üzerinde ibadetini yapanlar Babüsselam'a doğru yönelirler ve sıra halinde bu makamın önünden geçerlerdi. Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek yüzlerinin kıbleye doğru baktığını düşünülerek "yüz yüze" denilen bu makamdan edep ve dua ile geçilirdi. Medine'nin yiğitleri, Osmanlı'nın şehir müdafileri de huzurda durdular.

Darüssaade ağası
(Mekke ve Medine'de Şeyhü'l-Haremeyn)

Dudaklar kıpırdarken gözler buğulu idi. Hücre-i Saâdet'in kutlu bekçileri yanlarındaydı. Onlar Osmanlı'nın siyah incileri idi. Yıllarca Topkapı Sarayı Haremi'nde vazife yapan, hatta Harem ağalığına kadar yükselen bu kişiler ilerleyen yaşlarında Medine'de Hz. Peygamber'e(sas) türbedarlık yapmak üzere mukaddes topraklara gönderilirlerdi. Gözleri gibi bakarlardı bu mekânlara. Temizlik sırasında bu kutlu ortamın ne tozunu ne de süprüntüsünü zâyi ederlerdi. Kimselerin giremediği bu mübarek ortama rahatlıkla girebilirlerdi.

Duanın ardından zenci ağalardan biri, belindeki anahtar öbeğine uzandı. Aralarından seçtiği en heybetli anahtarı Hücre-i Saâdet'in küçük kapısının anahtar haznesine yerleştirdi ve çevirdi. Açılan kapıdan içeriye önce kara ağalar sonra da Osmanlı kumandanları tek tek girdiler. Dudaklardan taşan

Salât-ı Ümmiyeler etrafı dolduruyordu. Genelde altın şebekelerin dışında kalınır, sadece şebekelerin ardındaki perdeler (Kisve-i Saâdet) ancak görülebilirdi. Bu kez durum farklı idi. Perdenin de arkasına geçeceklerdi. Burada, içeriye girilemeyen bir sanduka odası ile onun hemen yanında ikinci bir mekân vardı. Hücre-i Saâdet'e hediye edilen emanetler burada muhafaza edilirdi. Osmanlı'nın İstanbul'dan gönderdiği dev Kur'ân-ı Kerîm'lerden, necef gülâbdânlara nice emanet öylece duruyordu. Sultan III. Mustafa'nın gönderdiği 38 inci dizili püskülü ile yumruk büyüklüğündeki murassa zümrüt askı göz kamaştırıyordu. Hele aralarında bir tanesi vardı ki her şeyi ile tam bir şaheserdi. Paha biçilemez değerdeki bu şey, iki adet şamdandan başka bir şey değildi. Sultan Abdülmecid Han tarafından Hücre-i Saâdet'e hediye gönderilen bu şamdanlar som altından imal edilmiş olup üzerlerinde Kur'ân-ı Kerîm'deki âyet sayısınca elmas taşımaktaydılar. Bu şamdanlar Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek sandukalarının baş ve ayak uçlarında duracak ve Abdülmecid Han, bu yakınlık vesilesi ile bu mübarek huzurdan şefaat umacaktı. Fahreddin Paşa'nın yanındakiler tek tek emanetleri dışarı taşıdılar. Bir gün yeniden buraya getirmeye niyet ve duyguları ile edeple

Fahreddin Paşa

Peygamber Efendimiz'in(sas) türbesinde asılı olan murassa zümrüt askı (TSM, Env. No: 2/7618)

Sultan Abdülmecid'in Peygamber Efendimiz'in(sas) türbesine hediye ettikleri üzeri elmas işli altın şamdanlar (TSM, Env. No: 2/7639-7640)

girdikleri türbeden başları yerde çıktılar. Gözler artık yüreklerdeki hüznü dışarıya yağmur gibi akıtmaktaydı. Bu kutsal emanetler tek tek paketlendi ve İstanbul'a hareket edecek trene yerleştirildi. Osmanlı'nın son Medine yiğitleri, son emanetleri kurtarmaktaydılar.

Efendimiz'in(sas) türbelerinden bu son emanetleri alan Osmanlı askerleri burayı boş bırakmayacaklardı. Buralardan giderken o mübarek huzura öyle bir şey bırakacaklardı ki bu ibret levhası yüzyıllarca bir ders olarak anlatılagelecekti.

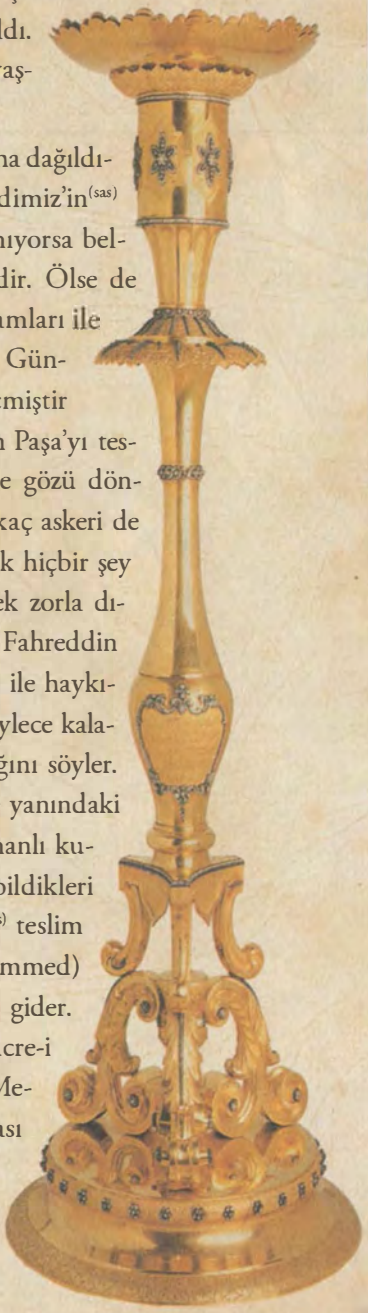
Düşmanın Medine kuşatması başlayalı neredeyse üç yıl olmuştu. Fahreddin Paşa'nın bileğini bükmek, Medine'ye girmek mümkün olmamıştı. Düşman, sinsi planlarından bir başkasını devreye sokacaktı. İstanbul'dan, içimizden dönme bir paşa Medine'ye getirilecek ve bu satılmış adamın ağzı ile askerimizin içine fitne tohumları ekilecekti.

Fahreddin Paşa'nın şehre girmesine izin verdiği bu kişi, içeriye nüfuz eder etmez her bir askerimize, "Mondros Mütarekesi imzalandı. Barış yapıldı. Ordularımız terhis oluyor. Ne işiniz var bu Arap topraklarında? Anne babanız, eşiniz, çocuklarınız bekler!" diyor, bir an önce Medine'yi terk etmeleri için onları teşvik ediyordu. Bu propagandaya bazı Osmanlı askerleri karşı çıkıyor, "Sen nasıl konuşuyorsun? Fahreddin Paşa ile biz burayı müdafaa ediyoruz ve ayrılmayacağız," diyorlardı. Ancak bu İngiliz uşağının onlara da cevabı hazırdı, "Fahreddin Paşa'nın niyeti burada kral olmak. Varsın kendi başına olsun. Sizin derdiniz ne! Eşiniz çocuklarınız beklemiyor mu?"

Bir kısım Osmanlı askeri kulak asmasa da büyük bir çoğunluk bu sözlere

kulak vermeye başlamıştı. Derken Fahreddin Paşa'nın etrafında kendisine güvenen bir avuç askeri kaldı. Naci Kıcıman hatıralarında bu son günleri gözyaşları ile anlatmaktadır.

Çevresindeki halkanın her geçen gün biraz daha dağıldığını gören Fahreddin Paşa, çareyi Peygamber Efendimiz'in(sas) türbesine sığınmakta bulur. Medine'yi koruyamıyorsa beldenin en kutlu mekânını olsun koruyabilmelidir. Ölse de Hücre-i Saâdet'ten çıkmayacaktır. Yanındaki adamları ile Yeşil Kubbe'nin altında nöbet tutmaya başlarlar. Günler geçer. Medine Garnizonu fitnenin eline geçmiştir ama hiç kimse Hücre-i Saâdet'e girip Fahreddin Paşa'yı teslim almaya cesaret edememektedir. Nihayetinde gözü dönmüş bir grup, Fahreddin Paşa'nın yanındaki birkaç askeri de tehdit ederek bir gece baskını düzenler. Yapılacak hiçbir şey kalmamıştır. Fahreddin Paşa'nın kollarına girerek zorla dışarıya çıkarmak isterler. Direnmek faydasızdır. Fahreddin Paşa kendisini sürüklemekte olanlara en gür sesi ile haykırarak durmalarını ister. Koluna girmiş askerler öylece kalakalırlar. Bu yaralı kaplan doğrulur, teslim olacağını söyler. Ama belindeki asalet kılıcını ne İngilizlere ne de yanındaki fitnenin esiri askerlere teslim edecektir. Bir Osmanlı kumandanı olarak silahını küçüklüklerinden beri bildikleri en büyük kumandanına, Efendiler Efendisi'ne(sas) teslim edecektir. Yüzyıllardır Mehmetçik (küçük Muhammed) denilmemiş midir Osmanlı askerine! Eli beline gider. Kılıcını kabzasından çıkarır ve kendi elleri ile Hücre-i Saâdet'in bir köşesine bırakır. Osmanlı'nın son Medine müdafisinin kılıcı madden olmasa da manası ile hâlâ orada durmaktadır. Yıllar sonra emanetin hakkını verecek olan altın nesiller tekrar gelip bu kılıcı teslim alana dek de durmaya devam edecektir.

ARSLAN'IN SON KÜKREYİŞİ:

İSTANBUL BOŞALTILAMAZ!

Takvimler 1915 yılını göstermektedir. Dünyanın gördüğü en büyük savaşlardan biri Çanakkale'de cereyan etmektedir. O günün dünyasının en büyük güçleri Çanakkale Boğazı'nı geçmek ve Osmanlı Devleti'nin payitahtını ele geçirmek için Gelibolu Yarımadası'na yığınak yapmaktadırlar. Çarpışmalar o kadar büyük boyuttadır ki bir günde 8, 10 hatta 15 bin kişinin kaybı söz konusu olmaktadır. I. Dünya Savaşı'nın bu en kanlı cephesini acaba nasıl bir âkıbet beklemektedir? İngilizler bu cepheyi aşabilmek için Avusturalya'dan, Yeni Zelanda ve Kanada'dan bile asker getirmişlerdir. 25 Nisan'da başlayan

Topkapı Sarayı'nda Has Oda kubbe ve duvar detayı

Talat Paşa

Enver Paşa

kara savaşının en kritik günleridir. İstanbul âdeta diken üzerindedir. Çünkü Gelibolu düşerse düşman birkaç gün içinde boğazları geçerek İstanbul'a girebilecektir. İpleri ellerinde tutan İttihatçılar, yenilme durumunda hayata geçirecekleri tedbirleri düşünmeye başlamışlardır. Hararetli geçen bir toplantı esnasında İstanbul'un boşaltılması fikri ortaya atılır. Yönetim merkezini Konya'ya taşımak ve daha risksiz olan bu mevkiden devleti yönetmek önerisi kabul görür. Sadrazam Talat Paşa saltanat kayığı ile Beylerbeyi Sarayı'na yollanacaktır. Tutuklu padişah Sultan II. Abdülhamid Han'a karar tebliğ edilecek, hazırlanması istenecektir.

II. Abdülhamid Han

Talat Paşa, Beylerbeyi Sarayı'nda II. Abdülhamid Han'a durumun kritik olduğunu, Çanakkale Cephesi'nin her an düşebileceğini, devletin merkezini Konya'ya taşıyacaklarını, kendisini de Bursa'ya göndereceklerini, bu sebeple acil olarak hazırlanması gerektiğini söyler. II. Abdülhamid Han, duydukları karşısında öfkelenmiştir. Talat Paşa'ya hitaben, "Paşa! Ben daha önce Selanik'ten de çıkmamalıydım. İstanbul'dan ancak ölüm çıkar. Bu şehri boşaltırsak bir daha geri alamayız. Kardeşim Sultan Reşad'a da tavsiyemdir sakın böyle bir şey yapılmasın. Sonra öbür tarafta dedelerimizin yüzüne nasıl bakarız?"

Aynı günlerde yönetimin Konya'ya taşınması kararı Sultan Mehmed Reşad'a da aktarılmıştır. Hatta saraya ait birtakım hazine önden gönderilip Topkapı Sarayı'ndaki Mukaddes Emanetleri, Padişah Sultan Reşad ile gönderme planları bile yapılmıştır. Mehmed Reşad Han son derece müteessirdir. Ne yapacağını bilemez bir durumda iken yanına padişahın berberbaşısı Şükrü Bey gelir. Aynı zamanda Hırka-yı Saâdet görevlilerinden olan Şükrü Bey, Sultan Reşad'ı bu durumda görünce sebebini sorar. Padişah üzgün bir şekilde nakilden bahseder. Şükrü Bey müsaade isteyerek Mukaddes Emanetler'in öneminden bahseder ve bu emanetler İstanbul'da olduğu müddetçe Allah'ın izni ile düşmanın şehri işgal edemeyeceğini anlatır. Sultan Mehmed Reşad, Şükrü Bey'in sözlerinden son derece etkilen-

Avusturya ve Alman kralı ile Sultan Mehmed Reşad

miş olarak kararını verir. İstanbul boşaltılmayacak ve Mukaddes Emanetler şehirden çıkarılmayacaktır.

O zor günlerde yüreğini genişletmek isteyen yaşlı Padişah, Topkapı Sarayı'na uğrar ve Mukaddes Emanetler Dairesi'ni gezmek ister. Has Oda'ya girdiğinde bu özel mekânın altın sırmalı perdelerinin çok kötü durumda olduğunu görür. Sultan Reşad bu duruma içerleyerek, "Benim üzerimdeki elbiseler parlarken, bu perdeler kapkara olmuş. Ben Hz. Peygamber'in(sas) kölesiyim. Köle öyle olur da efendisi böyle mi olur?" der.

Padişah bu ziyaret sonrasında Has Oda'nın perdelerini yeniletecektir. Bugün Topkapı Sarayı'nda Mukaddes Emanetler Dairesi'nde, Has Oda içindeki perdeler Sultan Mehmed Reşad döneminden kalmadır. Bilen bir göz için bu perdeler, I. Dünya Savaşı'nın Çanakkale Cephesi döneminde İstanbul'un gözden çıkarılıp çıkarılmama durumunun birer şahidi olarak emanetleri perdelemeye devam etmektedir.

اول بيت وضع للناس للذي ببكة مباركا وهدى للعالمين
فيه ايات بينات مقام ابراهيم ومن دخله كان
ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا

HERKESİN GÖZÜ O'NUN ÜZERİNDE:

PERDE VE ARDINDAKİ SIR

Mukaddes topraklara gitmek hemen her Müslüman'ın içinde bir uhdedir. Mekke'de Kâbe'yi görüp tavaf etmek, Medine'de Hz. Muhammed'in(sas) Mescid-i Nebevî'sini ziyaret edip içerideki mübarek türbelerini müşahede etmek son derece heyecan vericidir. Gruplar Medine'ye geldiklerinde, otellerine eşyalarını yerleştirir yerleştirmez Yeşil Kubbe'nin altına koşarlar. Mescid-i Nebevî gayet büyük bir binadır. Tarih boyunca gerçekleştirilen tadilatlarla o kadar büyümüştür ki Asr-ı Saâdet döneminde bütün bir Medine şehrinin kapladığı alanı kaplar hale gelmiştir. İçeriye girdiğiniz kapı kıblenin

Peygamber Efendimiz'in(sas) türbelerine ait perde (Kisve-i Saâdet) (TSM, Env. No: 21/103)

ters tarafında ise Yeşil Kubbe'nin yanına varmak için biraz yürümeniz gerekecektir. Peygamber Efendimiz'in(sas) türbelerinin yanında bulunan ve İslam'ın Medine yıllarında ilk mescidi olarak kullanılan kısım, bugün yeşil halılar ile kaplıdır. Burası son derece önemli bir yerdir. O koskoca mescitte kendinize rahatlıkla bir yer bulabilirken burada bir seccadelik yere ulaşmanız için saatlerce beklemek durumunda kalabilirsiniz. Cennet Bahçesi'ndeki ibadetini tamamlayan her kişi mescitten çıkarken muhakkak huzurdan geçmektedir. Kastettiğimiz yer Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek kabirlerinin ön kısmıdır. Altın şebekelerle çevreli olan bu yerin içinde iç içe birkaç oda bulunmakla birlikte, en iç kısımda Hz. Muhammed(sas), Hz. Ebubekir(ra) ve Hz. Ömer'in(ra) kabirleri yer almaktadır. Değil bu iç kısmı, türbenin duvarlarını bile görmek mümkün değildir. Çünkü bu mübarek türbenin duvarları, aynen Kâbe'de olduğu gibi kumaşlarla döşelidir.

Siyer-i Nebi'den
Kâbe'nin putlardan temizlenmesi

Cennet Bahçesi'nden çıkan her kişi Muvacehe-i Şerîfe denilen mekânın önünden geçer ve Kainatın Efendisi(sas) ile yüz yüze gelmiş olur. Çünkü dinimize göre bir kişi kabre konulurken yüzü kıbleye bakacak şekilde yatırılmalıdır. Bizler de Hücre-i Saâdet'in önünden geçerken türbe ile kıble duvarı arasında yürüdüğümüz için o Mübarek Yüz'ün(sas) döndüğü yere bakmış oluruz.

Memlük Sultanı Kayıtbay'ın yaptırdığı bu altın şebekelerden içeriye, uzağında da olsak ısrarla bakmaya çalışır buradan her geçen kişi. Sanki içeride O'nu(sas) görüverecekmiş gibi. Ama nafile, görünen sadece şebekelerin arkasındaki kumaş parçalarıdır. Ama nasıl bir kumaş? Dikkatle bakıldığında bu kumaşların zikzak desenli oldukları görülecektir. Yani Osmanlı döneminin Kâbe örtüleridir aslında bu perdeler. Osmanlı döneminin klasik Kâbe örtülerinde göbek kısmı günümüzde olduğu gibi siyah renk olsa da kenarları zikzak desenli ve renkliydi, genelde kırmızı ve sarı ağırlıklı renkler kullanılmaktaydı.

Talha Uğurluel

Hz. Adem ve ikinci kez Hz. İbrahim'in inşasından sonra yüzyıllar boyunca Kâbe üzerine herhangi bir şey kaplanmadan muhafaza edilmiştir. Peygamber Efendimiz'in(sas) zuhurundan yaklaşık dört asır önce bir Yemen hükümdarı olan Kerb bin Esad'ın Haremeyn civarına bir seyahati söz konusu olmuştur. Rüyasında arka arkaya Kâbe'ye örtü giydirdiğini gören hükümdar, neticede Yemen kumaşlarından hazırlattığı ilk örtü ile Kâbe'yi süsler. Bir süre sonra Kâbe'yi kumaşlar ile süslemek âdet haline gelir. Hatta uzaklardan Kâbe'ye örtü gönderenler olur. Kumaşlar üst

Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze merasiminde tabutu üzerindeki Kâbe örtüsü (TSM, Env. No: 24/798)

üste konmaya başlanır. Devamlı biriken ve tavanda kalınlaşan bu kumaş tabakası ile bir süre sonra Kâbe'nin üzerinde öyle bir ağırlık meydana gelir ki yapıya zarar vermeye başlar. Abbasî Halifesi Muhammed bin Mansur'un emri ile Kâbe'ye hariçten örtü örtülmesi yasaklanarak tek bir örtü ile kaplanması uygulamasına geçilir. Kâbe'nin örtü renkleri de tarih içinde değişmiştir. Mavi, yeşil, kırmızı tonlu kumaşlar kullanıldığı gibi bir ara beyaz renkli kumaşlarla da kaplanmıştır. Bugün Tarsus Ulucamii içinde kabri bulunan Abbasî Halifesi Me'mun'un Kâbe'yi bembeyaz örtülerle kaplattığını biliyoruz. Fatimîler döneminde de Kâbe'ye kumaş örtme âdeti devam eder. Halife Nasır Dinillah zamanında ilk kez siyah örtü kullanılacak ve bu âdet günümüze kadar devam edecektir.

Osmanlılar Kâbe örtüsünün her sene değişmesi âdetini bir hayli önemsemiştir. I. Ahmed ile birlikte örtü İstanbul'da hazırlanarak surre alayları ile gönderilmeye başlanmıştır. Eskiyen Kâbe örtüleri itina ile toplanıp muhafaza altına alınmıştır. Bir önceki senenin örtüsü İstanbul'a dönen surre alayları ile getirilir. Üsküdar'dan Eyüp'e geçirilerek Ebu Eyyüb el-Ensarî Hazretleri'nin kabirlerine bırakılır ve bu şekilde halkın temaşasına arz edilirdi. Bir süre sonra buradan alınıp saraya getirilir ve burada korunmaya devam edilirdi. Bugün İstanbul'da birçok Osmanlı padişahının sandukasının üzerinde Kâbe örtüsü bulunmaktadır.

Bazı Osmanlı padişahları, vefatları sonrası defnedilirken bu örtüler ile uğurlanmayı vasiyet etmişlerdir. Ahmed Refik, hatıralarında Sultan II. Abdülhamid Han'ın cenaze merasimini anlatırken bu detayı vurgulamıştır. Beylerbeyi Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na getirilen Padişah'ın naaşının, gasil sonrası Mukaddes Emanetler Dairesi önündeki yükseltiye uzatıldığını söyler. Yüzüne Kâbe örtüsünden bir parça, ağzının üzerine de Peygamber Efendimiz'in(sas) mübarek hırkalarına sürülen mendillerden (destimâl) birinin örtüldüğünü ve bu şekilde kefenlendiğini anlatır.

Osmanlı dönemi minyatürlerine baktığımızda birçok yerde Kâbe örtüsü karşımıza çıkmaktadır. Özellikle padişahların cenaze törenlerine ait minyatürlerde tabut üzerine örtülmüş Kâbe örtüleri hemen fark edilmektedir. 1566 yılında gerçekleşen Sultan Süleyman'ın cenaze merasimini anlatan minyatürde, Kanunî'nin tabutu üzerinde ortası siyah göbekli, kenarları kırmızı, zikzaklı örtü dikkat çekmektedir.

Kâbe kapı örtüsü

İşte bu örtüler Kâbe'nin üzerinden alındıktan sonra farklı amaçlarla, birtakım mekânları şereflendirmek amacıyla da kullanılmaktaydı. Mesela Topkapı Sarayı'nda Has Daire'nin dört duvarında da Kâbe örtüleri asılıdır. İçeriye giren kişi sanki Kâbe'nin içine girmiş gibi olur. İstanbul'da Yavuz Selim Camii'nden, Cedid Valide'ye (Emetullah Gülnuş Sultan Camii) birçok selatîn caminin duvarında bu örtüleri görebiliriz. Kâbe örtülerinin, Peygamber Efendimiz'in(sas) türbelerini örtmek için de kullanıldığı görülmektedir. Mübarek huzurda, şebekelerden içeriye dikkatle baktığımızda fark ettiğimiz bu örtülerin işte böyle bir geçmişi bulunmaktadır.

Has Daire önünde, ölen padişahların kefenlendiği mekân

Sadrazam İbrahim Paşa'nın (Pargalı) üzeri Kâbe örtüsü ile kaplanmış tabutunun saraydan çıkarılışı

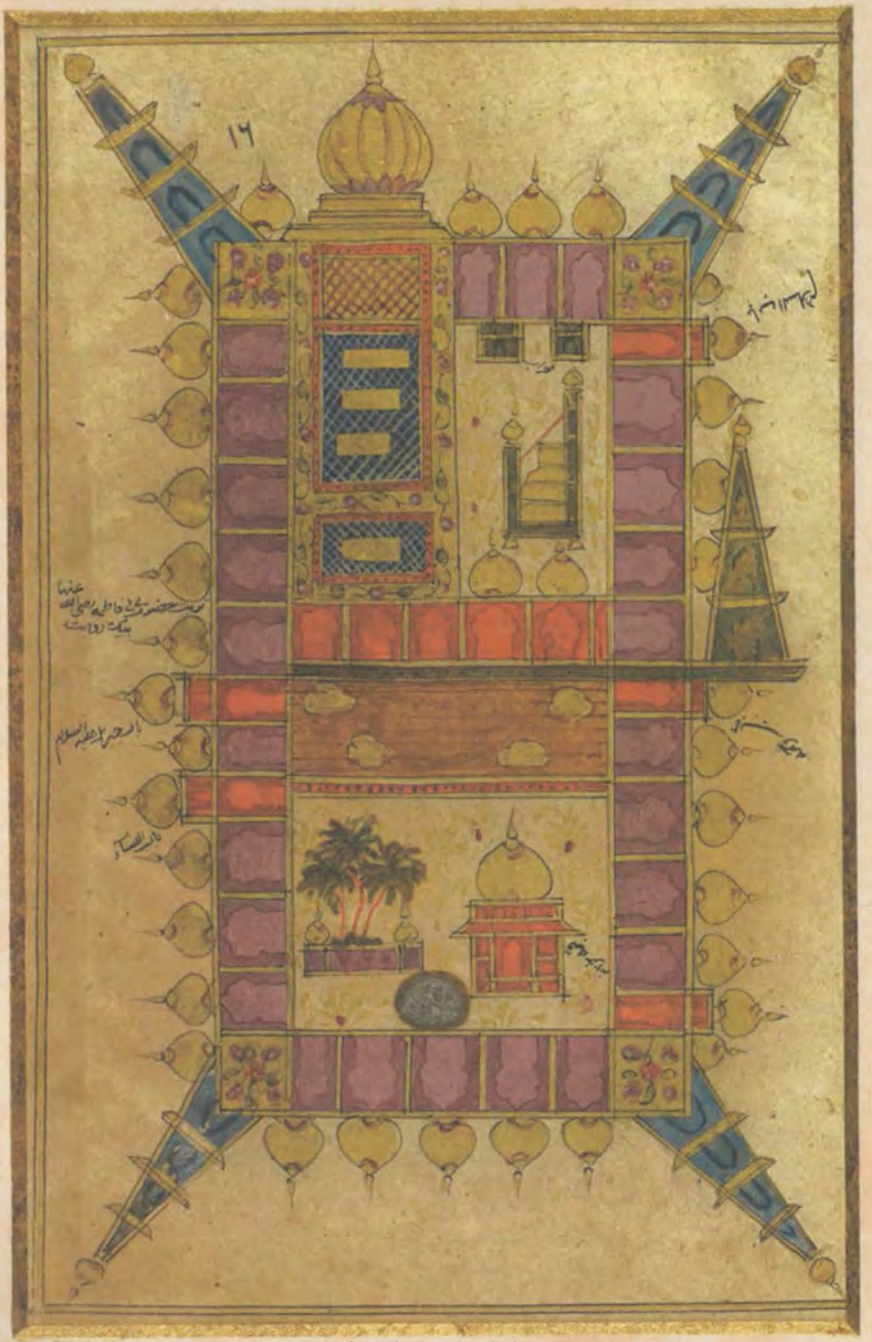

Karaağalar Koğuşu'nda iki Darüssaade ağası

Hücre-i Saâdet'i çevreleyen bu örtülerin dili olsa da keşke bize gördüklerini bir anlatabilseler. Tarih boyunca nice büyük kametin burada iki büklüm duruşuna, türbe civarında gerçekleştirilen nice anlamlı âdete, buraya bakarken dökülen nice gözyaşına hep onlar şahit olmuşlardı.

Mescid-i Nebevî'de, Peygamber Efendimiz'in(sas) türbeleri önünde cereyan eden âdetlerden biri de yeni doğan bebekler ile ilgili idi.

Medine'de bir doğum gerçekleştiğinde, bebek kundaklanır kundaklanmaz yakınları tarafından Mescid-i Nebevî'ye getirilirdi. Hücre-i Saâdet'i bekleyen ve bakımını yapan zenci ağaların yanına gidilir ve ellerindeki bebek bu iri yarı, nur yüzlü zencilere teslim edilirdi. Herkes heyecan içinde Muvacehe-i Şerîfe'nin önünde bekleşirken bu siyahi adamlardan biri kucağına aldığı bebek ile altın şebekenin arkasına geçerdi. Herkesin imrenen bakışları arasında şebekenin arkasından görülebilen, tepeden yere kadar uzanan perdenin önünde saygı ile dururdu. Az önce ifade ettiğimiz, bir dönem Kâbe'yi örten şimdi de Kainatın Efendisi'nin(sas) türbelerini perde-

Mescid-i Nebevi'ye aiteski bir çizim

leyen bu kumaşlara Kisve-i Saâdet denirdi. Yani mutluluk elbisesi. Bir kumaş neden mutlu olur? Tabii ki önce Kâbe'nin ardında da Efendiler Efendisi'nin(sas) perdedarlığını yaptığı zaman!

Kâbe ve Hz. Muhammed(sas)

Kisve-i Saâdet önünde duran zenci ağa, perdenin arkasına edeben geçmez, örtüyü hafifçe kaldırarak elleri ile tuttuğu bebeği örtünün altından Efendimiz'in(sas) kabirlerine doğru uzatırdı. Bu âdet, bebeğin Peygamber Efendimiz'e(sas) arzı ve O'ndan(sas) bu yavrucak için bir dua ve şefaat talebi idi. İşin ilginç yanı, örtü altından çıkarıldığında bebeklerin her defasında ağızlarını oynatıyor olmaları idi. O günleri aktaran hatıralar bu meseleye özellikle vurgu yapmaktadır. Kisve-i Saâdet altından Kabr-i Şerîf'e uzatılan her bir bebeğin, sanki orada ağzına bir şey konuluyormuşçasına, bir şeyi yutuyormuş edası ile çıkması gören herkesin dikkatini çekmiştir.

Bugün Topkapı Sarayı'nda Mukaddes Emanetler Dairesi'nde korunmakta olan nice kumaş bulunmaktadır. Bunlardan kimisi Kâbe örtüsü, kimisi Hücre-i Saâdet'in kisveleri, kimisi de bizzat Kainatın Efendisi'ne(sas) ait sanduka örtüleridir. O mukaddesatın tozuna kurban olanlar, kumaşını da ihmal etmemişlerdir.

Memlük Sultanı Kayıtbay

Bir Kahire gravürü

SÜTUNDAN KILICA

MUKADDES DEMİR

Kayıtbay'ın kılıcında yazı detayı

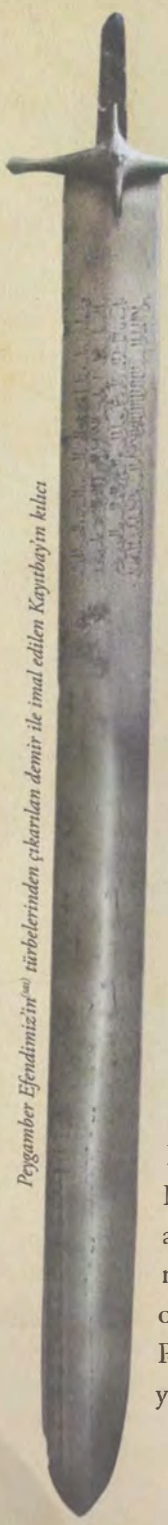
Mescid-i Nebevî'nin kalbi hükmündeki Hz. Muhammed'in(sas) mübarek türbelerinin bakıma ihtiyacı vardı. Mekke ve Medine her sene on binlerce misafir ağırlıyor, bu yoğunluk ve izdiham, mekânlara da tesir ediyordu. Peygamber Efendimiz'in(sas) Yeşil Kubbesi'nin de tamir edilmesi gerekiyordu. Dönem, Osmanlı Padişahı Sultan II. Mahmud'un saltanat yıllarıydı. Yani Hadimü'l-Haremeynlik rütbesi onun üzerindeydi. Haremeyn'e çok hizmeti geçen Sultan II. Mahmud, bu tamiratı da mukaddes bir vazife olarak görecek, gerekli tedbirleri alacak ve tamirat emrini verecekti. Ancak

bu mukaddes iş öyle herhangi bir ustaya teslim edilemezdi. Hem işinde mahir olmalı, hem manevi yaşantısı düzgün olmalı hem de mukaddesata saygısı tam olmalıydı. Böyle önemli bir iş şansa bırakılamazdı. Mescidin ve türbenin inşasında çalışacak usta grubu İstanbul'dan gönderilecekti. Sana-

tında uzman kişiler tek tek incelendi. Tuğla ve taş ustaları, boyacı ve sıvacılar hem zanaatları hem de maneviyatları yönünden tetkik edilerek seçildi. Görevli ekip hazırlıklarını tamamlayarak yola çıkarıldı. Uzun bir yolculuk sonunda Medine'ye geldiler. İnşaat için gerekli tetkikler yapıldı. Kainatın

Peygamber Efendimiz'in(sas) türbelerinden çıkarılan demir ile imal edilen Kayıtbay'ın kılıcı

Efendisi'nin(sas) türbelerine ait kubbe bir hayli yıpranmıştı. Tamir ile uzun süre ayakta kalacak gibi durmuyordu. Söküp yenilenmesi gerekiyordu. Ancak bu son derece hassas iş nasıl yapılacaktı?

Kubbe-i Hadra'nın söküm ve inşası için insanların Mescid-i Nebevî'nin üzerine çıkması, daha da mühimi yeryüzünün en mübarek türbesinin üzerine tırmanıp inşaatı burada sürdürmesi gerekiyordu. Peki, nasıl bir edeple, hangi hassasiyetleri gözeterek?

İstanbul'dan gönderilen ekip hiç de öyle boş kişiler değildi. Vazifelerinin ağırlığının farkındaydılar. Kainatın Efendisi'nin(sas) türbelerindeki bu inşaat faaliyeti için şöyle bir karar aldılar: Kubbe-i Hadra'nın inşasında, Peygamber Efendimiz'e(sas) madden bu kadar yakın bir halde çalışırken dünya kelamı konuşmamalıydılar. Bu faaliyet sırasında mâlâyani hiçbir konuşmayı yapmamaya karar verdiler. Peki, nasıl anlaşacaklardı? Aralarında bir dil oluşturdular, "Sen bana tuğlayı uzat yerine Allah de! Ben çekici uzatırken Lâilaheillallah diyeyim. Sen sıvayı uzatırken Subhanallah diye seslen..."

İşte Osmanlı buydu. Padişahından, amelesine o Efendiler Efendisi'ne(sas) duyulan saygı kalplerde işte bu kadar etkili bir şekilde yer etmişti. Kubbeyi bu tevazu ve saygı anlayışı içinde sanki bir dua kubbesi örercesine, bir zikir halkasıyla inşa ettiler.

Asr-ı Saâdet'ten bu yana bu mübarek türbe defalarca tamir görmüş, birkaç kez de şekli değiştirilmişti. Normalde burası Hz. Aişe'nin odası idi. Hicret'ten hemen sonra ilk Mescid-i Nebevî inşa edildiğinde Hz. Aişe'ye mescidin avlusunun arka kısmında tek odalık bir mekân yapılmıştı. Ancak kıblenin Kudüs'ten Kâbe'ye dönmesi ile birlikte Hz. Aişe'ye ait bu oda kıble duvarına bitişik, en öndeki oda haline gelecekti. Hz. Peygamber'in(sas) de ikamet ettikleri bu oda, yine O'nun(sas) vasiyeti üzerine kendi türbeleri olacaktı. Başta kerpiç duvarlı bir oda

olan bu mekân, Emevîler ve Abbasîler döneminde mescidin genişletilmesi sürecinde çok daha bakımlı bir hale getirilecekti. Emevî Halifesi Ömer bin Abdülaziz Hazretleri, mescit arkaya doğru genişletilip insanlar türbeyi önlerine alıp namaz kıldıkları için kalplerine bir şey gelmesin diye türbenin arka duvarını üçgen bir hale getirdi. Çünkü yapı dört duvarı ile Kâbe'ye benzetilip ona yönelerek namaz kılındığı için bir fitne çıkabilirdi. Memlüklüler döneminde türbe yukarıya doğru uzatıldı. Sultan Eşref Kayıtbay döneminde ise türbenin üzerine bir kubbe konduruldu. İlk inşasında mavi olan bu kubbe, Osmanlı döneminde yeşile boyanacak ve Kubbe-i Hadra adını alacaktı.

Devir, Osmanlı'da Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlık yaptığı yıllardı. İstanbul fethedileli 23 sene olmuştu. Memlüklü tahtında Kayıtbay vardı. Sultan, Mescid-i Nebevî'yi tepeden tırnağa tamir ettirmiş, Efendimiz'in(sas) türbeleri üzerine de bu meşhur kubbeyi koydurmuştu. Fakat birkaç sene sonra Medine'de çıkan büyük bir yangın, Mescid-i Nebevî'ye ciddi anlamda zarar verdi. Hatta bu yangından Efendimiz'in(sas) mübarek türbeleri de etkilendi. Kayıtbay, mescitte ikinci bir tamirat gerçekleştirecekti. Türbenin duvarlarından biri, bir hayli zarar görmüştü. Yenilenmesi icap ediyordu. Bu amaçla duvar itina ile sökülmeye başlandı. Bu inşaat sebebi ile Kainat'ın Efendisi'nin(sas) yüzyıllardır gözlerden saklanan türbelerinin ana mekânı gün yüzüne çıkacaktı. Büyük bir edep ile bu özel mekâna girilecek, bizzat Kayıtbay'ın da iştiraki ile temizlik yapılacak ve

Mescid-i Nebevî'ye ait eski bir gravür

Topkapı Sarayı'nda Hazine-i Amire (bugün Silah Sergi Salonu)

yeni duvar örülerek inşaallah lütuf ile çıkılacaktı. Eşref Kayıtbay, böyle bir tarihî anı yaşamaları için saygın din âlimlerini de bu ziyaret merasimine davet etti. Bu davetlilerden biri olan İmam Semhûdî, edebe mugayir bir şey sergilerim endişesi ile gelmeyecek, Kayıtbay'ın ısrarlı ikinci daveti üzerine teşrif edecekti. Hatta ziyareti sonrasında, "Kabr-i Saâdet hücresine dahil olduğum vakit dimağım, ömrümde hissetmediğim gönül alan bir kokunun tesirinde kaldı," diyecektir.

İskenderiye Kayıtbay Kalesi

Türbenin iç mekânını ziyaret sırasında Kainatın Efendisi'nin(sas) türbeleri içinden demir bir direk çıkarılır. Artık kullanılması mümkün olmayan bu direk, elbette ki atılamaz. Çünkü yüzyıllar boyunca bu mübarek huzurda bulunmuştur. Muhakkak ki zâyi edil-

Kahire'de bir sokak ve bir Memlük askeri

meyecek, muhafaza edilerek kutsal bir emanet olarak saklanacaktır. Ancak Memlüklü hassasiyeti, bu demiri farklı bir şekilde değerlendirir. Eşref Kayıtbay için teberrüken bu demirden bir kılıç imali yoluna gidilir. Sultana takdim edilen bu kılıcın üzerine de bu hatırası işlenir. 108 cm uzunluğundaki bu kılıç, Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye Zaferi sonrasında İstanbul'a dönüşünde diğer emanetler ile birlikte saraya getirilir. Bugün Topkapı Sarayı'nın Bîrun Avlusu'nda Divan-ı Hümâyûn'un toplandığı Kubbealtı'na bitişik Hazine-i Âmire'de sergilenmektedir. Tarihî Hazine-i Âmire binası günümüzde silah sergisi olarak kullanılmakta olup içerisinde farklı medeniyetlere ait yüzlerce silah bulunmaktadır. Kimi nice savaş görmüş, kimi sadece törenlerde kullanılmıştır. Ama bu eşyaların içinde bir tanesi vardır ki Kainatın Efendisi'nin(sas) mübarek sandukaları başında yüzyıllarca nöbet tutmuş bir kutlu demirden imal edilmiştir. Bu kutlu emanet, Kayıtbay'ın vitrindeki kılıcından başka bir şey değildir.

Cevri Kalfa'nın vakfettiği Kur'ân-ı Kerîm (TSM, Y.Y. 78, 1b-2a)

VEFA'NIN OSMANLI'DAKİ ADI:

SULTAN'IN YANINA DEFNEDİLEN KÖLE

Topkapı Sarayı El Yazmaları Kütüphanesi'nde birbirinden kıymetli nice belge, ferman ve levhanın yanında bir de Kur'ân-ı Kerîm'ler mevcuttur. Tarih içinde birbirinden hünerli hattatların kamış kalemleriyle yazdıkları bu Kur'ân'ların kimisi Fatih Sultan Mehmed, kimisi de Kanunî Sultan Süleyman için yazılmıştır. Şeyh Hamdullahlar, Ahmed Karahisarîler, Mustafa Rakımlar, padişahlar ve devlet erkânı için sanatlarını konuştururken bu eserlerin içinden bir tanesi bizi şaşırtmaktadır. Altın yaldızlı cetveller, miklepli deri cilt, hançer ve hataîler arasında göz kamaştıran bu eser, paha biçilmez bir

IV. Mustafa

Kur'ân-ı Kerîm'dir. Bu eserin sahibi de kölelikten saray hizmetçiliğine yükselen bir saray kalfasıdır.

474 yapraktan oluşan bu Kur'ân'ın künyesinde Sultan Mahmud'un kalfası, merhume Cevri Usta'ya ait olduğu not düşülmüştür. Bu saray kadını, imkânlarını seferber ederek bu paha biçilemez Kur'ân-ı Kerîm'i yaptırmış ve okunması için vakfetmiştir. Bu eseri de Hocası Peyker Kalfa'nın gözetimine vermiştir. Peyker Kalfa da bu Mukaddes Emaneti çırağı Rayetkeşan Kalfa'ya devredecektir. Eserin yan kapağı üzerinde bu hanımların isimleri tek tek anılarak, "Kur'ân-ı Kerîm her okunduğunda bu adlar hayır ile yâd oluna" ikazı da eklenmiştir. Yıllar boyu elden ele emanet edilen Cevri Kalfa'nın vakfı olan Kur'ân-ı Kerîm, Sultan Abdülaziz döneminde de saraydadır. Eserin üzerine düşülen nottan öğrendiğimize göre Abdülaziz Han'ın cariyelerinden Teskine Hanım'a, ardından Surur Kamil Ağa'ya ve ondan da Eftaliye Hanım'a geçmiştir.

I. Abdülhamid

I. Abdülhamid'in saltanat yıllarında hazırlanan bu eser, hazine çavuşlarından Hafız Mustafa Nazif tarafından 1787 yılında yazılmıştır. Bu da göstermektedir ki, Cevri Kalfa bu pahalı eseri, önünde ikbal kapıları açıldıktan sonra değil, pek tanınmadığı ve gelirinin de son derece mütevazı olduğu günlerde hazırlatıp vakfetmiştir.

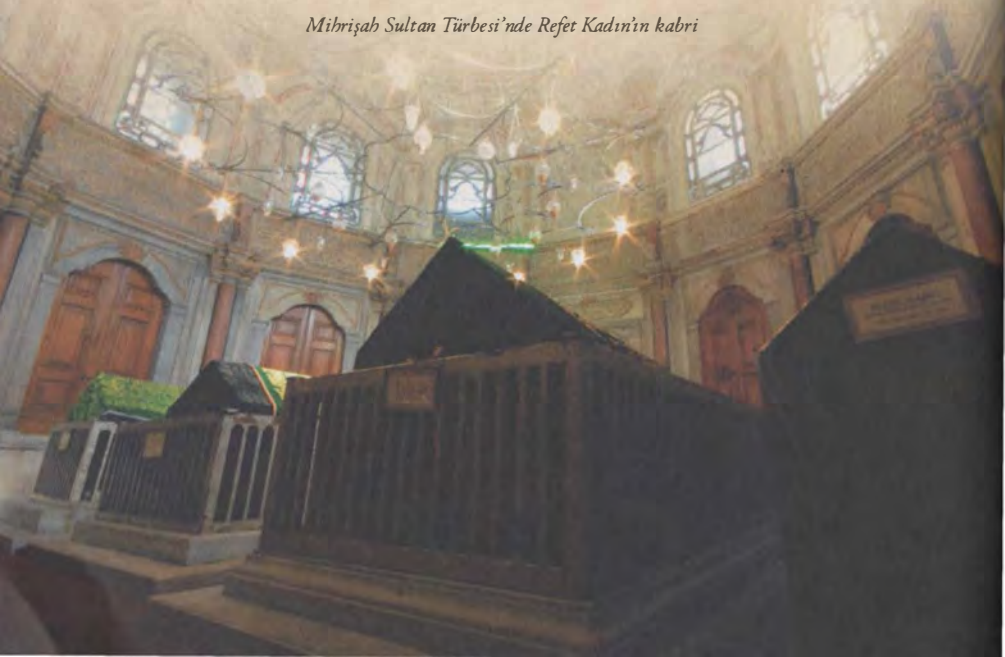
Peki kimdir Cevri Kalfa ve kölelikten padişah kalfalığına, oradan da daha yüksek makamlara nasıl gelmiştir?

Osmanlı tahtında ileri görüşlü ve yenilikçi padişah III. Selim vardır. Nizam-ı Cedid ordusu kurulmuş ve kısa süre içinde önemli başarılara imza atmıştır. Başta İngiltere, Fransa ve Rusya olmak üzere şer güçler bu durumdan son derece rahatsızdır. Bilindik oyunlar devreye sokulmalı, Osmanlı bünyesinde karışıklıklar çıkarılmalıdır. İnsanlar yönetime karşı ayaklandırılmalı ve Devlet-i Aliyye'yi güçlü kılacak her kişi ve proje yok edilmelidir. 1808 yılında Osmanlı düşmanlarının uzun uğraşları neticesinde Kabakçı Mustafa İsyanı patlak verir. III. Selim'in hilm ehli tavırları ve yöneticilerin yavaş davranması ile ateş yangına dönüşür ve III. Selim tahttan feragat etmek zorunda kalır. Yerine I. Abdülhamid'in büyük oğlu IV. Mustafa geçirilir. III. Selim Topkapı Sarayı'nda gözetim altında tutulmaktadır.

İstanbul'daki bu başıbozukluk, Balkanlar'daki nüfuzlu kişilerin birtakım tedbirler almasına sebep olur. Bu kişilerden biri de Rusçuk Ayanı Alemdar Mustafa Paşa'dır. Bir yıla yakın süren hazırlıklar neticesinde Alemdar ve birlikleri İstanbul önlerine gelerek Rumeli Kavağı Kalesi'ndeki

Mihrişah Sultan Türbesi'nde Refet Kadın'ın kabri

Kabakçı Mustafa'yı yakalayıp idam ederler. Padişah IV. Mustafa, Alemdar ile anlaşması gerektiğinin farkındadır. Onunla görüşmek için saraydan dışarıya çıkar ve Kırkkavak mevkiine gelir. Yanındakiler Alemdar Mustafa Paşa'ya bu görüşme sırasında IV. Mustafa'yı yakalatmasını söylerler ama Alemdar, bu tavrın doğru almayacağını, dürüstlüğe sığmayacağını belirtir. IV. Mustafa, Alemdar'ı İstanbul'dan uzaklaştırmak için ona Balkan Valiliği bile vadetmiştir ama işe yaramaz. Sonunda Mustafa Paşa, askerleri ile Topkapı Sarayı'nı basarak II. Avlu'ya kadar gelir. Buradan III. Selim'in serbest bırakılmasını ister. Hatta daha da ileriye giderek onu padişah ilan edeceklerini söyler. Babüsselam'ın kapıcıları içeriye geçip durumu IV. Mustafa'ya haber verirler. Ne yazık ki Alemdar'ın bu acemice tavrı III. Selim'in hayatına mâl olacaktır. IV. Mustafa hızlıca düşünür. Yerine tahta geçirebilecekleri sadece iki aday vardır. Amcası III. Selim ile kardeşi II. Mahmud. İkisi de ortadan kaldırıldığı takdirde kimse ona ilişemeyecektir. Adamlarına, amcası ve kardeşinin hal' emrini verir. Alemdar Mustafa Paşa kapıda bekleyedursun eli kılıçlı, beli kamalı bostancıbaşılar çoktan Silahtarağa Köşkü'nün kapısına dayanmıştır. Bugün Topkapı Sarayı'nda Gülhane'ye bakan arka bahçede, sonradan Sultan II. Mahmud'un cami inşa ettirdiği yerde o günlerde Silahtarağa Köşkü vardır. III. Selim oturmuş ney üflemekte, hanımı Refet Kadın da eşini dinlemektedir. İçeriye dalan bostancıların niyetlerinin hiç de iyi olmadığı aşikârdır. Refet Kadın gelenlerin niyetlerini anlamış olmalı ki kendisini kocasının önüne atar. Savrulan ilk kılıç darbesi Refet Kadın'ın yüzünü parçalar. III. Selim'in eşi kanlar

III. Selim

içinde yana savrulurken, bir padişah âdet üzere boğdurulmak yerine kütükte et doğranır gibi parça parça edilmektedir.

Alemdar Mustafa Paşa beklemekten sıkılmış, içeride bir şeylerin döndüğünü hissetmiş, yüzüne kapatılan saray kapısının kırılması emrini vermiştir. Adamları kapıya yüklenmeye başlayınca içerideki kapı ağaları telaşla kapıyı açar ve gözden kaybolurlar. Alemdar'ın adamları içeriye dalarak sarayın kontrolünü ele geçirmeye çalışmaktadırlar. Alemdar Mustafa Paşa Babüssaade'den Enderun Avlusu'na girmiştir ki önündeki manzara karşısında öylece kalakalır. Enderun'a girildiğinde karşınıza Arz Odası çıkmaktadır. Arz Odası'nın önündeki sekinin üzerinde III. Selim'in kanlı cenazesi uzatılmış, öylece durmaktadır. Alemdar tedbirsiz davrandığı için bin pişmandır. Ancak her şey bitmiş değildir. Şehzade Mahmud! Tahttaki IV. Mustafa'nın tek alternatifi kardeşi Mahmud neredeydi? Acilen kurtarılmalı, başına bir şey gelmeden güven altına alınmalıdır. Adamlarına Şehzade'nin acilen bulunması emrini verir.

III. Selim'in Silahtarağa Köşkü'nde şehit edildiği anlarda bir kısım gözü dönmüşler de Harem'in kapısını zorlamaktadır. Osmanlı tarihinde ilk kez bir grup erkek, destursuz ve kapıyı kırarak Harem'e girmeye çalışmaktadır. Niyetleri bellidir. Harem'de herkes bir taraflara kaçışmaktadır.

Topkapı Sarayı'nda Babüssaade

Resmen akıl baştan gitmiş herkes sokulacak bir kuytu yer aramaya başlamıştır. Böyle zamanlarda ferasetli davranmak her yiğidin harcı değildir. Birçok kişinin kendi canının derdine düştüğü, kapının kırılma seslerinin koridorlara yayıldığı bu demlerde sakince düşünebilen biri vardır içeride: Cevri Kalfa!

Kölelikten Harem süpürgeciliğine oradan kalfalığa yükselen Cevri Kalfa, birilerinin Harem kapılarını neden zorlamakta olduğunu çok iyi bilmektedir. Şehzade için gelmişlerdir. Ve niyetleri hiç de iyi değildir. Kaybedecek zaman yoktur. Şehzade Mahmud'un acilen korunaklı bir yere taşınması gerekmektedir. Hızla Şehzadegân Dairesi'ne doğru koşar. 14 yaşlarındaki II. Mahmud hiçbir şeyden habersiz orada durmaktadır. Şehzade'nin kolundan tutan Cevri Kalfa, onu üst kata götürerek merdivenlerin bulunduğu Altınyol'dan koşturmaya başlar. Şehzade'yi âdeta sürüklemektedir. Altınyol'un sonundaki üst kat merdivenine kendilerini zor atarlar. Bulundukları yerden sadece 15 m kadar ilerisi Kuşhane Kapısı'dır. Tam o anlarda kapı kırılarak açılır ve içeriye doluşan askerler merdiven başında Cevri Kalfa ve Şehzade Mahmud ile karşılaşırlar. Kılıçlar ellerinde, hedefleri önlerindedir. Merdivene doğru hamle yapacak olurlar. Cevri Kalfa merdivenin önündeki karşı odanın içinde üzerinde dumanı tüten bir mangal görür. Can havli ile mangala atılır ve kaptığı gibi merdivene doğru hamle yapan askerlerin başlarına kızgın kül ve koru boca eder. İşte şimdi canının derdine düşme sırası bu zorbalara gelmiştir. Onların ateşin etkisi ile tepiştikleri o anlarda Cevri Kalfa Şehzade'yi alarak dama çıkarır. Sarayın kubbeleri arasında kendilerine gözlerden uzak, kuytu bir yer bulurlar. Burada ne kadar kalabilirler, arama yapanlar kendilerini damda arasa bulamaz mı? Akla nice soru gelmektedir.

Bir şehzade

Odakikalarda Alemdar'ın adamları, kırılan kapıdan Harem'e girer ve içeridekizorbaları temizler. Ama Şehzade Mahmud ortalıkta gözükmemektedir. Ciddi bir arama neticesinde Harem'in da-

mında, kubbelerin arasında Cevri Kalfa'ya sarılmış ağlamakta olan Şehzade Mahmud bulunur ve tören ile padişahlık makamı kendisine takdim edilir.

Cevri Kalfa II. Mahmud'un hayatını kurtarmıştır. II. Mahmud Han da şimdi Osmanlı'nın başına geçmiştir. Bize bu güne kadar anlatılan Avrupa masallarında böyle bir şey olsa, yönetici, hayatını borçlu olduğu kişinin avucuna birkaç kese para sıkıştırıp yol verecektir. Ama bu hadise bizim dünyamızda cereyan etmiştir. Aktörleri de bizim insanımızdır. Bizim aldığımız terbiyede, iyiliğe misli ile cevap verme ve sınırsız bir vefa anlayışı vardır. Sultan II. Mahmud da böyle bir terbiyeden geçmiş, vefa atmosferinde yetiştirilmiş, civanmert bir yöneticidir. Çocuk yaştaki şuura bakın ki hayatını borçlu olduğu bu süpürgeci kadını baş tacı eder. Hem taltif hem mükafat. Tabir yerinde ise Cevri Kalfa hediyelere boğulur. Bu genç Padişah kadar, Harem'in alt kademesindeki bir personelde de aynı şuur mevcuttur. Dünya malına boğulan bu insan hemen yatlar katlar demeyecektir. İlk yapacağı şey bir okul inşa ettirmek ve bu okulu kendi adına vakfetmek olacaktır.

Darüssaade ağası (Akağa)

Bugün Ayasofya'nın karşısında, tramvay yolunun dibinde, cephesi mermer kaplı, harika bir bina, önünden her gelip geçeni kendisine hayran bırakmaktadır. Rahmetli Ahmet Kabaklı'nın *Türk Edebiyatı* dergisini yıllarca çıkardığı bu bina, Cevri Kalfa'nın sıbyan mektebidir. Hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde uzun yıllar okul olarak kullanılmış, günümüzde de gençlerin ilim ve irfanlarının gelişmesine katkı sağlamaya devam etmektedir.

Osmanlı'da bir saray hizmetçisinin hatırası elbette böyle bitmeyecektir. Çünkü o kalfa padişah olacak çocuğu kurtarmıştır. Ciddi anlamda mükafatlandırılmıştır ama bizim dünyamızın vefa anlayışı bu kadar cimri değildir. Gelin bu engin vefa örneğini sizlere başımdan geçen bir hatıra ile anlatayım.

Yıl 2003. Hattat Süleyman Berk Bey'in yazdığı, *Mustafa Rakım Efendi* adlı prestij kitabı baskıya hazırlıyoruz. II. Mahmud döneminin ünlü hattatı Mustafa Rakım, celî sülüs hattı dünyada en güzel yazan kişi olarak meşhurdur. Ona ait eserler, bugün İstanbul'un II. Mahmud döneminde tarihlenen nice cami, medrese ya da çeşme kitâbesinden size göz kırpar. Yanımızda fotoğrafçımız Aras Nefçi, Süleyman Berk ve kitabın editörü olan ben, İstanbul kazan biz kepçe, sokak sokak Rakım eseri kovalıyor ve bulduğumuz yerde kayıt altına alıyoruz.

O gün II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan'ın türbesine gideceğiz. Burası insanlarımız tarafından pek bilinmez. Çünkü bu harika türbe yıllardır kilit altındadır. Yeri Fatih Camii'nin hemen yanı. Son derece süslü, barok bir kubbenin altında Nakşidil Valide Sultan yatmaktadır. Türbesinin yanındaki sebil ise yoldan geçen herkesin şöyle bir durup bakmadan edemeyeceği zarafettedir. O gün Fatih Camii'nin hemen altına arabamızı park ederek Nakşidil Valide Sultan'ın türbesine geldik. Elimizdeki izni göstererek görevlilere kapıyı açtırdık. Bizi küçük bir avlu karşıladı. İçeride bir medrese ve bir de türbe bulunmaktaydı. Biz buraya türbe için gelmiştik. Çünkü Nakşidil Valide Sultan vefat ettiğinde, oğlu II. Mahmud annesine bu türbeyi yaptırırken içindeki yazıları Mustafa Rakım Efendi'ye yazdırmıştı.

Sofa Camii

Topkapı Sarayi'nda Altın Yol üzerindeki II. Mahmud'un kurtarıldığı merdiven

Türbenin içinde, kasnak boyunca uzanan harika âyet kuşakları bizi bekliyordu. Türbeye o ilk girişimi hiç unutmuyorum. Kapıda durdum. İçeride birçok sanduka vardı. Kapıya yakın olanlar küçük boyutlu idi. Tam arkada, türbenin baş köşesinde iki adet dev sanduka öylece duruyordu. Sandukaları inceleyerek o tarafa doğru yürüdüm. O iki büyük sandukanın önüne kadar geldim ve önlerindeki künye levhalarını okumaya başladım. Bir tanesinin üzerinde, "II. Mahmud'un annesi Nakşidil Valide Sultan" yazıyordu. Gözüm diğer levhaya kaydı. Onun üzerinde de "Cevri Kalfa" yazıyordu. Donakaldım. Ne konuşabiliyor ne de bir şey düşünebiliyordum. Sonra kendime geldim. Bir saray hizmetçisinin kabri ile bir padişah annesinin kabri yan yana olabilir miydi? Böyle bir manzaraya dünyanın hangi modern ülkesinde rastlanırdı? Aristokrasinin zirveye çıktığı, insanların kast sistemleri ile ayrıştırıldığı, çocukları kabahat işleyince dayak atmak için saraylarında şamar oğlanı tutan sefil Avrupa zihniyeti geldi aklıma. Sonra da bir valide sultan ile bir hizmetçiyi yan yana yatıran bizim alnından öpülesi anlayışımız, peygamberâne vefa duygumuz...

Nakşidil Valide Sultan Türbesi'nde valide sultan ve Cevri Kalfa'nın yan yana kabirleri (Fotoğraf: Mustafa Yılmaz)

Nakşidil Valide Sultan Türbesi

Bir düğün merasiminde çelenk ve lambalı kuleler

ENTARİ, HOTOZ VE PABUÇ:

BİR HANIMSULTANIN HAZİN SONU

Topkapı Sarayı öyle bir yerdir ki ayağınızı bastığınız bir taş, duvardaki bir sıva, vitrindeki bir kaftan size sayfalar dolusu hikâye anlatabilir. Bazılarının binlerce yıllık geçmişi vardır. Dünyanın nice coğrafyasını gezmiş, nice el değiştirmiş, sonunda İstanbul'a yolları düşmüş ve sarayda koruma altına alınmışlardır. Bazıları ise çok yakın bir zamanda imal edilmiş ve birtakım kıymetlere binaen saklanma gereği duyulmuştur. Metalden, kumaştan, çini ya da değerli taşlardan müteşekkil konuşan bir hazine, sarayda bizleri beklemektedir. Anlayan ve kulak verebilene hikâyelerini anlatmak için... Topkapı Sarayı'nın

Kaya İsmihan Sultan'a ait elbise, pabuç ve botoz
(TSM, Env. No: 13/751, TSM, Env. No: 13/750, TSM, Env. No: 13/791)

en önemli koleksiyonlarından biri de kumaş ürünlerdir. Nice padişaha ait kaftanlar, redingot ve pabuçlar, hanımların fistan ve kemerleri, şehzadelerin deri çizmeleri ve yelekleri özenle saklanmış ve günümüze kadar itina ile korunmuştur. Bu koleksiyonu gezerken, o eşyayı kimin nasıl taşıdığını, o şahsın nice hatırasını ve âkıbetini düşünmeden edemezsiniz. Kimi hikâye sizi güldürür, kimisi de ağlatır.

Topkapı Sarayı Giysi Bölümü'nde muhafaza edilen birkaç ürün vardır ki hem görüntüleri hem de hikâyesi ile dikkat kesilen herkesi âdeta büyüler. İpekten imal edilmiş yeşil renkli bu entari, Kaya İsmihan Sultan'a aittir. Kendisi IV. Murad'ın kızı olup, her babanın yaptığı gibi sonsuz bir sevgi ile himaye görmektedir. Evliya Çelebi'nin anlatımlarına bakarsak sadece babası değil, dedesi I. Ahmed ve dedesinin kardeşi Sultan I. Mustafa da Kaya İsmihan Sultan'a düşkündü. Dede ve babanın erken vefatları bu küçük saraylının genç yaşta kolunu kanadını kıracaktır. Ona olan sevginin büyüklüğünü, ona ait eşyaların saklanmasından anlamaktayız. Bahsetmiş olduğum entarinin yanında çok güzel bir hotoz ile bir de ayakkabı bulunmaktadır. Aslında Kaya Sultan'ın bu emanetleri, Osmanlı kadınının nasıl giyindiğini, saçını topuz yaparak üzerine bu hotozları nasıl geçirdiğini, hotozlarını tüller ve dolamalar ile şekillendirerek nasıl dünyanın en şık kadınları haline geldiklerini açıkça göstermektedir. Biz dizilerimizi hâlâ yabancılara ait anlatım ve senaryolardan esinlenerek yapaduralım, bu saray eşyaları gerçek tarihimizi bize açıkça anlatmaya devam etmektedir.

IV. Murad'ın kızı Kaya İsmihan Sultan'ı bize sadece saraydaki elbiseleri anlatmıyor, ünlü gezginimiz Evliya Çelebi de 10 ciltlik *Seyahatname*'sinin farklı ciltlerinde onun talihsiz yaşantısına ait detayları safha safha yazıyor. Evliyamız, bir saray hanımefendisinin hayatının mahremlerine bile nasıl vakıf olabiliyor derseniz, cevap olarak kocası diyeceğiz. Çünkü Kaya Hatun'un kocası Melek Ahmed Paşa, Evliya Çelebi'nin süt dayısı oluyor (annesi ve Melek Ahmed Paşa sütkardeş). Ayrıca seyyahımız uzun yıllar Melek Ahmed Paşa'nın yanında ulaklık vazifesini

Evliya Çelebi'nin dedesinin Kütahya'da bulunan kabri

eda ediyor. Paşanın vazife aldığı uzak diyarlardan biricik eşi Kaya İsmihan Sultan'a nice kıymetli mektubu Evliya Çelebi taşıyor.

Kaya İsmihan Sultan ne kadar temiz yüzlü, temiz kalpli ise eşi Melek Ahmed Paşa da bir o kadar iyiliksever ve mübarek bir insandır. Bu yapısı köklerinden gelmektedir ki dedesinin, yaşlılık yıllarında Tophane yakınlarındaki yalısında, "Artık ölüm bize yakındır," diyerek evin yüklüğü içinde yedi sene tabutunu sakladığı bilinmektedir. Babası Pervane Kaptan tarafından I. Ahmed'e arz edilen küçük Ahmed, padişah tarafından taltif görüp, "Ne kadar temiz yüz aynen bir melek gibi" denilerek ilk ismini de Devlet-i Âlî'nin padişahından almıştır.

Enderun'a kaydedilen Melek Ahmed burada hızla ilerler. Bu okul, kabiliyetli gençlerin önünün açıldığı, nice kıymetli meziyet ile donandıkları özel bir mekândır. Bir süre sonra Has Oda ağaları arasına kadar yükselecek ve buradaki en üst vazife olan silahtarağalıktan Diyarbakır valiliğine tayin edilecektir. Birkaç vazife sonrasında İstanbul'a çağrılır ve Kubbealtı vezirleri arasına katılır. İşte o yıl, devleti yeniden derleyip toplayan, yeniçeriyi bir kez daha hizaya sokan Sultan IV. Murad vefat etmiştir. Yerine geçen

Osmanlı'da gelin alma merasimi

küçük kardeşi I. İbrahim, abisinin yetim kalan kızı Kaya İsmihan Sultan'ı başgöz etmek ister. Kubbealtı vezirlerinden, son derece çalışkan, boylu poslu, endamlı hali ile dikkat çeken veziri Melek Ahmed, nicedir aklından geçmektedir. Hazırlıklar yapılır ve 1644 yılında izdivaç gerçekleşir.

Osmanlı'da tayinler ecel gibi gelmektedir. Hiç kimse bir yerde uzun süre duramamaktadır. Devamlı gezecek, hem kendisi kokuşmayacak, hem de kabiliyetlerinden başka ortamlar istifade edebilecektir. Bir ara sadrazamlık da yapan Melek Ahmed Paşa; Bosna'dan Bağdat'a Musul'dan Van'a nice memlekette idarecilik vazifesinde bulunur. Bu uzun vazifelerin çoğunda eşi Kaya İsmihan Sultan İstanbul'da bulunmakta, kocasını beklemektedir. İşte bu uzun ayrılık dönemlerinde aralarında gerçekleşen mektuplaşmalarda Evliya Çelebi önemli rol oynamakta ve bu ilişkiyi en iyi bilen kişi olarak bize detayları tek tek anlatmaktadır.

Melek Ahmed Paşa'nın İstanbul'da bulunduğu bir zamanda Kaya İsmihan Sultan bir rüya görür. Rüyasında dedesi Sultan I. Ahmed'i cennet bahçeleri içinde görecektir. Elinden tutan dedesi onu bir süre bu bağ bahçe ortamlarında gezdirecek ve ardından, "Kayam gör Cenab-ı Hak bana neler ihsan etti. Gel şimdi sen de benim cennet bağlarımda safa eyle," diyecektir.

O sırada I. Ahmed'in erkek kardeşi Sultan I. Mustafa görünür ve kardeşine hitaben, "Birader, bu Kaya kız bahtsızdır. Bırak Melek Ahmed'den bir kızı olsun, nesli kesilmesin. Ardından bizim bağlarımıza gelsin," der.

Bu sözler üzerine I. Ahmed, "Fatiha" diyerek ellerini yüzüne sürer, fakat elleri kanlanmıştır. Kaya İsmihan Sultan da, "Amin" diyerek ellerini yüzüne sürer onun da elleri kanlanır. Korku ile uyanacak ve bu rüyayı eşi Melek Ahmed Paşa'ya anlatacaktır. Paşa, rüya tabirinden anlayan, basiretli bir kişidir. Bu görülenlerin pek de hayra yorulmayacak şeyler olduğunu anlamıştır ama eşine de pek bir şey hissettirmez. Rüyaların ters çıkabileceğinden bahsederek bol bol infakta bulunmasını öğütler.

Kaya İsmihan Sultan'ın gördüğü bu rüyadan kısa bir süre sonra hamile kalması Melek Ahmed Paşa'yı iyice tedirgin etmiştir. Böyle müjdeli bir habere sevinmek mi üzülmek mi gerekmektedir? Bilemez!

Eşinin hamilelik haberinden kısa bir süre sonra bu kez Melek Ahmed Paşa bir rüya görür. Rüyasında Kaya İsmihan Sultan ile münakaşa etmektedirler. Kaya Hatun, eşinden boşanmak istemektedir. Ancak Ahmed Paşa direnmekte, böyle bir ayrılığın mümkün olamayacağından bahsetmektedir. Kaya İsmihan Sultan, kocasından nikâhını vermesi için ısrarcı olmakta, hatta dedesi I. Ahmed'in kendisini yanına çağırdığını, bu sebeple boşanmak istediğini söylemektedir. Ahmed Paşa biraz daha direnince Kaya İsmihan Sultan şu sözleri söyler, "Ben senden boşanırım, istersen üç sene sonra gel ve bana nikâh yap. Ama şu andan itibaren bana nâmahremsin!"

Melek Ahmed Paşa, rüyasında eşinin kendisine sarf ettiği bu sözlerden son derece müteessir olmuştur. Bütün bu sözlere rağmen hâlâ boşanmamakta direnince Kaya Sultan tartıştıkları odanın duvarındaki dolabın kapağını açar ve içeriye doğru seslenerek, "Dedem Sultanım Ahmed Han, paşam beni boşamak istemiyor!" der.

Birden dolaptan Sultan Ahmed Han ve kardeşi I. Mustafa görülür ve, "Bire Melek, niçin Kaya İsmihan'ı boşamayıp üzersin? Şimdi ayrıl, aklın varsa üç yıl sonra nikâh yaparsın," derler. Melek Ahmed Paşa itiraz edince Sultan Ahmed, "Allah'ın ezelî emri böyledir. Alın şu Melek'i şer'e götürün!"

Melek Ahmed Paşa'nın rüyası devam etmektedir. I. Ahmed'in bu emri üzerine paşa birden kendisini Ayasofya Camii'nin bahçesinde bulur. Şeyhülislam ve ulemanın huzurunda mahkeme edilmektedir. Bu sırada ağzından, "Boş ol!" sözü çıkar. Büyük bir üzüntü içine düşen paşa, "İnşallah ben de yakında Kaya İsmihan Sultan'ımı alıp cennette beraber olurum,"

diyecektir ki o sırada Kaya Sultan'ın başına beyaz bir örtü konulup dört kişi tarafından götürülmekte olduğunu görür. Rüyanın son kısmında, Ayasofya Camii'nin bahçesinde karmaşık bir namaz kılındığını anlatır Melek Ahmed Paşa. Namazı Şeyhülislam Sunizade kıldırmaktadır ama sanki kendisi kıldırıyormuş gibi önde durmaktadır. Namazın bitiminde Şeyhülislam, Ahmed Paşa'nın önünde yürüyerek onu sarayına getirir. İşte tam bu sırada Paşa uyanır.

Bütün bu olayların şahidi olan Evliya Çelebi, Melek Ahmed Paşa'nın ertesi günü rüyayı arkadaşları İmam Mehmed Efendi ile Gınaizade Ali Efendi'ye anlattığını, onların görülenleri hayra yorduğunu fakat daha önce eşinin gördüğü rüyayı da bilen Paşa'nın hüzünlenerek gözyaşı döktüğünü anlatır.

Arkadaşları bu hüzünlü hali sorunca Melek Ahmed Paşa rüyasını kendisi tabir eder, "Geçtiğimiz günlerde Kaya da bir rüya görmüştü. Dedesi onu cennet bağlarına davet etmiş, biraderi Mustafa Han da, 'Kaya bir kız dünyaya getirip gelsin,' demiş. O rüyadan sonra Kaya İsmihan'ım hamiledir. Allah bilir bir kızı olacak. Allah göstermeye ama galiba vefat edecek böylece nikâhımız düşmüş olacak. Beyaz kefenler ile kabre götürülecek. Rüyada Sultan I. Ahmed Han'ın, 'Kaya'yı boşa, üç sene sonra tekrar alırsın,' demesi benim de Kaya'mdan üç sene sonra vefat edeceğime delalettir. Ayasofya Camii bahçesindeki mahkeme ve benim şeyhülislamın önünde namazda durmam, cenazemin Ayasofya Camii bahçesinde kılınacağına ve namazımı Şeyhülislam Sunizade'nin kıldıracağına işaret ediyor. Sunizade'nin önüme düşüp beni sarayıma götürmesi de kabre konmam

Fossatilerin Ayasofya gravürü

ve defin sırasında şeyhülislamın bu vazifeyi yöneteceğini göstermektedir," der.

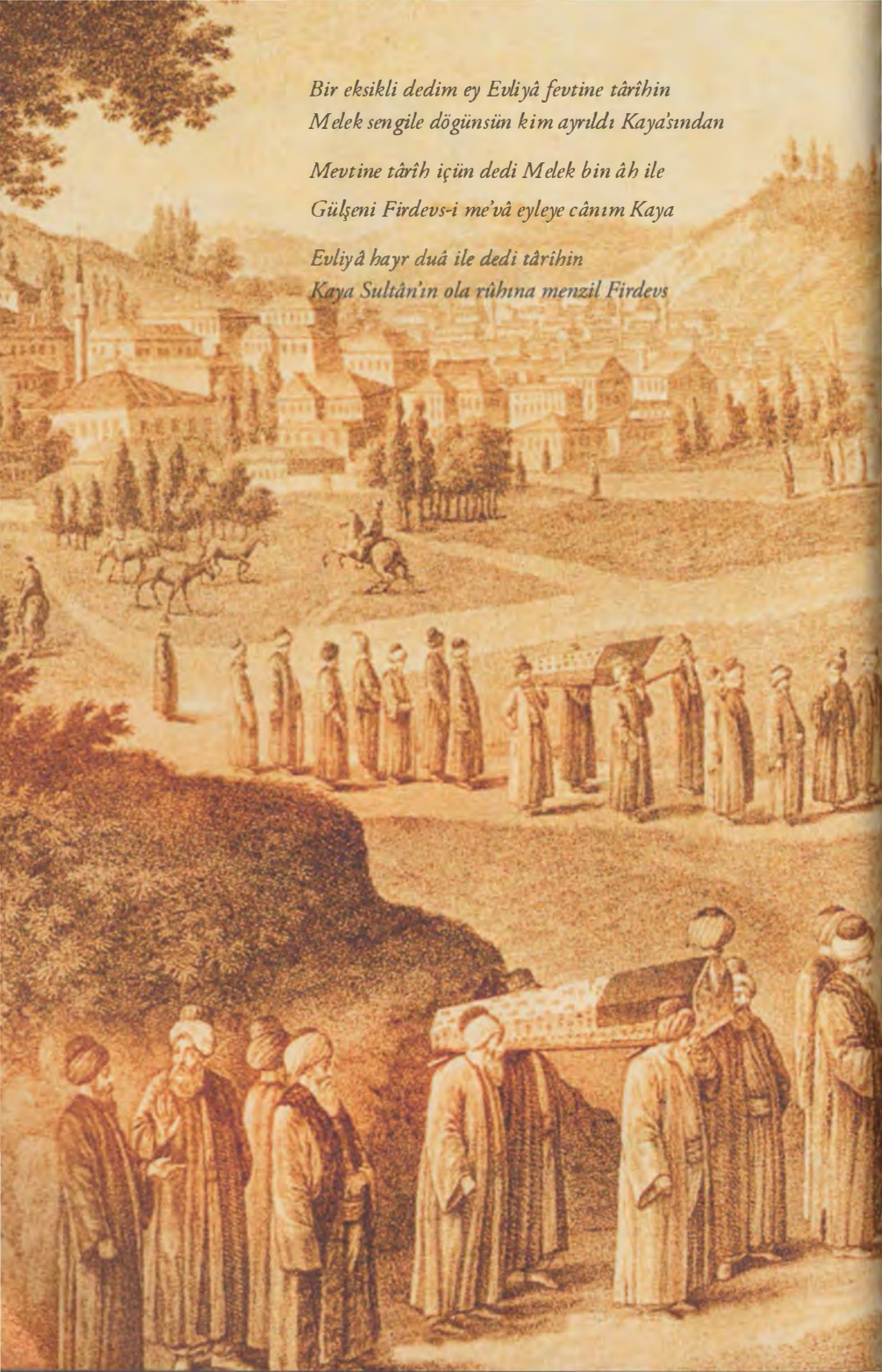

Bu rüyanın görülmesi ve Ahmed Paşa'nın tabiri üzerinden tam 26 gün geçmiştir. Kaya İsmihan'ın doğumu gerçekleşir ve bir kızı dünyaya gelir. Herkes sevinç içindedir. Ahmed Paşa olacaklardan tedirgin hanımının başında hazır ve nazır bir şekilde beklemektedir. Derken Kaya Sultan'ın ağrıları artar. Gelen ebeler Kaya Hatun'a çare olamazlar. Doğumun dördüncü günü Melek Ahmed Paşa'nın gözünün nuru, eşleri Kaya İsmihan Sultan vefat edecektir. Bu fani dünyadan ayrıldığında tam 27 yaşındadır.

Evliya Çelebi Kaya Sultan'ın vefatından o kadar müteessir olmuştur ki merhume için *Seyahatname*'sinin farklı yerlerinde, tam 8 defa tarih düşürmüştür.

Ayasofya Camii

Bir eksikli dedim ey Evliyâ fevtine târîhin
Melek sengile dögünsün kim ayrıldı Kaya'sından

Mevtine târîh içün dedi Melek bin âh ile
Gülşeni Firdevs-i me'vâ eyleye cânım Kaya

Evliyâ hayr duâ ile dedi târîhin
Kaya Sultân'ın ola rûhına menzil Firdevs

Kaya İsmihan Sultan hem sarayda hem de halk arasında çok sevilen, hayır hasenatı ile kendinden söz ettiren bir hanımsultandır. Onun böyle genç bir yaşta hem de doğum sırasında vefatı herkesi müteessir etmiştir. Ani vefatı saray halkını sarsmış, onu sevenler tarafından eşyaları muhafaza altına alınmıştır. Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen ipekli elbisesi, ayakkabıları ve hotozu o günlerin ıztırabını, Kaya İsmihan Sultan'ın aziz hatırasını günümüze kadar taşımaktadır.

Siyavuş Paşa Türbesi

Kaya İsmihan Sultan'ın kişiliği, kocasına olan düşkünlüğü, Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sine de yansımıştır. Bir keresinde Siyavuş Paşa tarafından saraya borcu olduğu iddiası ile Melek Ahmed Paşa hapse attırılacak, Kaya İsmihan Sultan Siyavuş Paşa'nın huzuruna çıkıp, "Bire densiz sen nasıl böyle bir haksızlık yaparsın!" diyerek eşini savunacaktır. Nitekim yapılan tetkikte Ahmed Paşa'nın suçsuz olduğu anlaşılarak serbest bırakılacaktır. Son derece cömert bir kişi olan Kaya Sultan kendisine güzel bir haber veren hiç kimseyi de boş çevirmemesi ile meşhurmuş. Kocası, Özi'de yöneticidir. Acı bir haber hızla başkentte yayılır. Melek Ahmed Paşa, Özi Kalesi'ndeki vebada ölmüştür lafı sarayı da karıştırır. Hatta Kaya Hanım için bu hengâmede münasip bir başka eş düşünenler bile olur. Gerçekten de Melek Ahmed Paşa vebaya yakalanmış ancak kurtulmayı başarmıştır. O günlerde paşanın ulaklığını yapan Evliya Çelebi bu müjdeli haberi Kaya Sultan'a ulaştıracaktır. Sultan Hanım son derece mutlu olup Evliya'ya bu sürur dolu haber karşılığında altın kaplama bir saat hediye edecektir. Evliya'mızın *Sehayatname*'sinde bu birbirini çok seven çiftin daha nice hatırasına ara ara değinilecektir.

Melek Ahmed Paşa, normal yaşantısında da dürüst, herkesi hayran bırakan bir ahlaka sahip, örnek bir insandır. İbadetine düşkün, gecesi de gündüzü gibi aydınlık olan Paşa, eşinin vefatı sonrasında kendisini iyice ibadete verir. Oruçsuz gün geçirmemeye, gecelerini de daha çok ihya etme-

Kaya İsmihan Sultan'ın da içinde medfun bulunduğu, Ayasofya Vaftizhanesi'ndeki, I. İbrahim ve I. Mustafa'nın türbeleri

ye bakar. Eli açıklığı ile meşhurdur. Fakiri gözeten, yetimi, öksüzü devamlı doyuran Paşa'mız gözünü ötelere dikmiş dünyadan sıyrılmıştır. Aslında herkesin gıpta ile baktığı ilginç âdetleri vardır. Mesela yıllardır özellikle Ramazan aylarında gerçekleştirdiği mezatlar dilden dile konuşulmaktadır.

O sene yine bu meşhur mezatlarından birini gerçekleştirir. Konağının önüne nice kıymetli eşyasını yığdıracak ve toplanan halkın önünde bu paha biçilmez eşyalar tek tek insanlara belli bir bedel karşılığı arz edilecektir. Meraklı bakışlarla etrafı süzen yüzlerce kişinin önüne bir münadi çıkar. Arkadaki yığından kıymetli bir eşya ortaya getirilir ve münadi başlar mezatı yönetmeye, "Zümrüt işlemeli murassa askı! Bir çocuk okutmaya!"

Topluluğun içinde bir dalgalanma olur. Kısa bir sessizlikten sonra kalabalıktan bir ses yükselir, "İki çocuk!" sonra bir diğer ses, "Üç çocuk!" askı sahibine teslim edilir ve talip olan kişi kayıt altına alınır. Münadi bu kez tekrar seslenir kalabalığa, "Bağa kakmalı gümüş hançer bir çeşme yaptırmaya!"

Bu böyle devam eder. Nice samur kürk, altın kaplama sahan, sedef kakma baston Allah rızası için, insanlık adına halka arz edilir. Melek Ahmed Paşa'nın şahsi mal varlığı, hatim indirme, salavat getirme, yetim giydirme, yoksul doyurma karşılığı büyük bir kulluk şuuru içinde dağıtılır. Ahmed

I. Mustafa ve I. İbrahim'in kabir sandukaları

Paşa'nın oluru ile oluşturulan bir mütevelli heyet, kayıt altına alınan bütün talipleri tek tek takip ederek vadettikleri süre içinde şartları yerine getirip getirmediklerini kontrol eder.

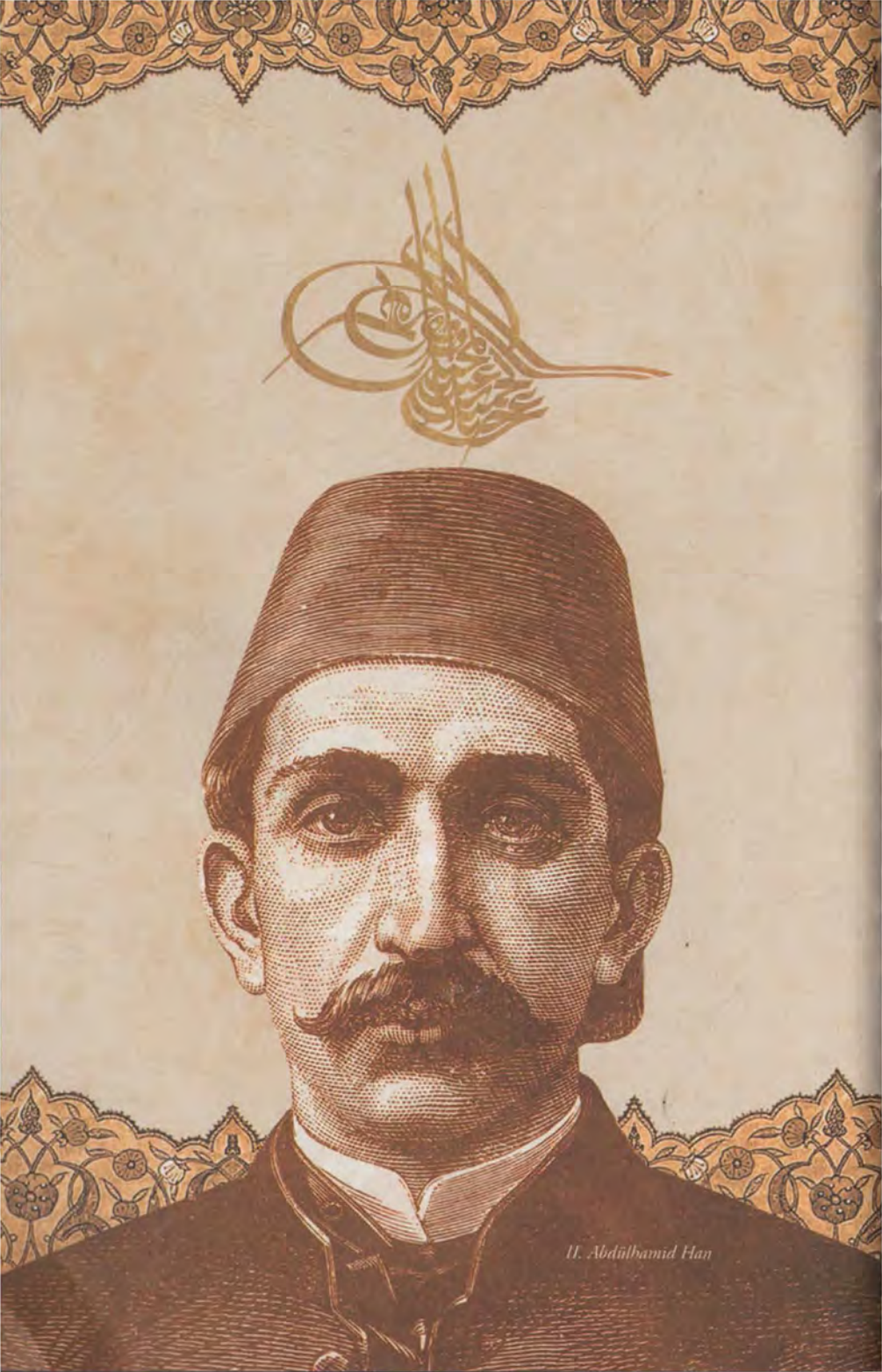
IV. Murad Han'ın kızı Kaya İsmihan Sultan vefat edeli tam üç sene olmak üzeredir. Hem Evliya'mız hem de Melek Ahmed Paşa sık sık bu mübarek hanımsultanın Ayasofya Camii'nin bitişiğinde, eski vaftizhanede, Sultan I. Mustafa'nın yakınında bulunan kabrine uğramaktadırlar. Hatta Evliya'nın bu türbedeki hatimleri ve Ahmed Paşa'nın gözyaşları, Köprülü Mehmed Paşa'nın bile dikkatini çekmiş, "Ölenin arkasından, bu kadar hüzün doğru mudur?" demeye başlamıştır.

Melek yüzlü Paşa'mız görülen rüyalar mucibince kendisini asıl hayata hazırlamış, gün saymaktadır. Ve beklenen olur. İkinci defa veba hastalığına yakalanır. İlkine İstanbul'dan bir hayli uzak bir yerde, Özi'de yakalanmış, kurtulabilmiştir. Ancak bu ikincisi onun için bir ahiret bileti hükmüne geçecektir. Tarihler 1 Eylül 1662'yi gösterdiğinde 60 yaşındaki Paşa'mız dünyaya gözlerini yumacaktır. Aynen rüyasında olduğu gibi cenazesi Ayasofya Camii'nden kaldırılacak, kabri başına kadar şeyhülislam efendi nezaret edecektir. Bugün Eyüp Bahariye'de, Yavuz Sultan Selim'in kızı Şah Sultan'ın yaptırdığı camiye bitişik tekkenin haziresinde, kendisine intisaplı olduğu şeyhi Mehmed Efendi'nin ayak ucunda medfundur.

Hazîresinde Melek Ahmed Paşa'nın da medfun bulunduğu Şah Sultan Camii

II. Abdülhamid Han

BENİM KUŞKULU VE SESSİZ OĞLUM!:

ÇÖZÜLEMEYEN ŞEHZADE ABDÜLHAMİD

Osmanlı tahtının 31. Padişahı Sultan Abdülmecid'in ilk oğlu Murad'dan sonra, ikinci bir oğlu daha dünyaya gelmişti. Ona dedesi I. Abdülhamid Han'ın adını verecekti. Çerkez asıllı eşi Tîr-i Müjgan Kadınefendi'den doğan bu çocuk ne yazık ki annesini 10 yaşında iken kaybedecektir. Abdülmecid Han, bir gün oğlunun odasına diğer eşi Perestu Kadınefendi ile gelir. Hanımına, oğlu Şehzade Hamid Efendi'yi göstererek, "O artık senin oğlun," der. Ardından oğlu Abdülhamid'e de Perestu Kadın'ı göstererek, "Bundan böyle o senin annen," der ve böylece yine Çerkez asıllı bir hanım olan Perestu

II. Abdülhamid Han'ın analığı Perestu Kadın'ın Eyüp'te bulunan kabri

Kadın 10 yaşındaki bu yavruya annelik yapmaya başlar. Gerçekten de Perestu Kadın, Şehzade Abdülhamid ile o kadar yakından ilgilenmiştir ki geleceğin padişahının gönlünde ayrı bir yer kazanmıştır. Abdülhamid Han ileriki yaşlarında Perestu Kadın'dan bahsederken, "O benim gerçek annem gibi idi," diyecektir.

Şehzade Hamid Efendi, babasının da titizliği neticesinde çok iyi bir eğitim almıştır. 1850'li yıllardan itibaren devrin önde gelen âlimlerinden edebiyat, tarih, Arapça ve Farsça, musiki, hat ve daha birçok dalda ilim tedris etmiştir. Padişahlık döneminde bile insanları şaşırtacak bir tarih bilgisi vardı.

Şehzadelik yıllarından itibaren çok kitap okuyan Hamid Efendi tam bir kitap kurdudur. Sadece Avrupa'dan çevirisini yaptırdığı roman sayısı altı bini geçmektedir. Dev bir kütüphane kurdurmuş ve tüm gecelerinin önemli bir kısmını burada geçirmektedir. İleride Osmanlı matbaa çalışmaları ile de ilgilenecek, Avrupa'dan getirttiği modern matbaa makineleri ile nice kıymetli eserin yeni baskılarını yaptırtacaktır.

Babası Sultan Abdülmecid Han, devleti yeni yaptırdığı Dolmabahçe Sarayı'ndan idare etmektedir. Amcası Sultan Abdülaziz de burada ikamet edecektir. Ancak Şehzade Hamid Efendi burayı pek sevmemektedir. Dol-

Beylerbeyi Sarayı

Şam Merce Meydanı'nda II. Abdülhamid Han'ın telgraf anıtı ve üzerindeki Yıldız Camii Maketi

mabahçe Sarayı denizin önündedir. Son derece korunaksızdır. Amcası Abdülaziz Han'ın sarayının, 1876 yılında, bir gece darbesi ile denizden gemilerle sarılarak padişahın tahtan indirilmesini hiçbir zaman unutmayacaktır. Hem şehzadelik hem de saltanat yıllarında gözlerden uzak mekânları kendisine mesken edinecektir. Padişah olduktan sonra da ne Beylerbeyi, ne Dolmabahçe ne de Çırağan Sarayı'nı, bütün plan şemasını sadece kendi-

Maslak kasırları

sinin bildiği denize uzak bir yeri, Yıldız Sarayı'nı kendisine yönetim merkezi olarak seçecektir. Bu tedbirli adam, israfa son derece karşı olmasına rağmen her gece sarayın bütün ışıklarını yaktırmaktadır. Dışarıdan bakan hiç kimse padişahın nerede bulunduğunu tahmin etmemelidir. Çünkü geç saatlere kadar kitap okuyan Abdülhamid Han vaktinin çoğunu da kütüphanesinde geçirmektedir.

Onun saltanat öncesinde en önemli ikamet yeri Maslak kasırlarıdır. II. Mahmud döneminde bir av köşkü olarak yaptırılan bu eserler topluluğu onun hayatında

önemli bir yere sahiptir. O yıllarda İstanbul şehir merkezine bir hayli uzakta olan bu kasırlar 170 dönümlük bir arazi içindedir. Kasr-ı Hümâyûn, Mabeyn-i Hümâyûn ve Limonluk gibi birkaç yapıdan oluşmaktadır. Konum olarak gayet yüksek bir yerde olup, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açıldığı kısım bile buradan rahatlıkla görülebilmektedir.

Sultan Abdülmecid

Şehzade Hamid Efendi şehzadelik yıllarında Maslak kasırlarında kalır, şehir ve yönetimdekilerle fazla içli dışlı olmazdı. Zaman zaman babası Abdülmecid ya da amcası Abdülaziz Han kendisini sordurur, "Maslak'tadır efendim," cevabını alırlar, bazen babası Dolmabahçe'ye çağırtır, görüşür ama bir fırsatını bulan Şehzade soluğu yine burada alırdı. Sultan Abdülmecid bu son derece sessiz, içine kapanık oğluna hitaben, "Kuşkulu ve sükûtî (sessiz) oğlum benim!" derdi.

Şehzade'nin bu ilginç kişiliği dışarıdan hep farklı yorumlanacaktır. Mesela Sultan Abdülaziz'i deviren darbeciler, yerine Şehzade Abdülhamid'i getirirken bu sessiz sakin adamı çok rahat yönlendirir, istediğimizi yaptırırız diye düşünüyorlardı. Padişahlık yıllarında da Yıldız yönetiminin yapısını ve Padişah'ı çözmeye çalışanlar, onu son derece vehimli, korkak hatta kuruntulu bir kişi olarak görmüşlerdir. Aslında iki kesim de yanılmıştır. Onun bu yapısının altında gayet tedbirli ve temkinli bir kişilik yatmaktadır. Ser verip sır vermeyen, karda yürüyüp izini belli etmeyen yapısı, herkesin birbirini sattığı bu dönemde bir hayli işe yaramıştır. Şehzadelik yıllarını gözlerden uzak, Maslak gibi bir yerde geçirmesi, az konuşup insan içinde pek gözükmemesi, çevresindeki art niyetlilerin onu çözememesine, bu sakin kişiliğin altındaki müthiş zekâ ve yöneticilik ruhunu anlayama-

Maslak kasırlarında sera

masına sebep olmuştur. Eğer tahta geçmezden önce onun uyanık ve tabiiyet kabul etmez yönü keşfedilmiş olsa idi saltanatı görmek bir yana, önüne her türlü engelin konulması işten bile değildi.

Gençlik yılları burada geçen Şehzade Hamid Efendi'nin ilginç hobileri de vardı. Mesela bitkilere çok düşkündü. Maslak'ta kendisine bir sera kurdurup burada nadide çiçekler yetiştirirdi. Bugün bile onun döneminden kaldığına inanılan kamelyalar hâlâ kış aylarında açmaya devam etmektedir. Padişah olduktan sonra da bu âdetini devam ettirmiştir. Mesela portakal denilince hepimizin aklına Yafa Portakalı gelir. Bugün Filistin topraklarında yer alan ve İsrail'in işgali altında bulunan Yafa'ya (Telaviv) ilk kez üç bin portakal fidesini gönderen ve verim alınması üzerine on binlercesini diktiren kişi II. Abdülhamid Han'dır. Türkiye'mizde golf sahaları ile meşhur oteller denilince aklımıza ilk gelen yer şüphesiz Belek'tir. Bu dünyanın en lüks otellerinin inşa edildiği, denize nazır yeşil cennetin adı Yıldız Ormanları'dır ve buradaki ağaçlar Abdülhamid Han tarafından diktirilmiştir. Sonradan Yıldız Sarayı'nın etrafını da bir botanik bahçesine çevirtecek, hatta bir hayvanat bahçesi bile kurduracaktır.

Sultan Abdülaziz

II. Abdülhamid Han'ın papağanı

Şehzadeliğinden bu yana hep papağanı olmuştur Hamid Efendi'nin. Kızlarına da papağan hediye ettiği, hatta Ayşe Sultan'ın papağanı kaçıp kaybolduğunda kısa sürede buldurup kızına sürpriz yaptığı meşhurdur. Onu tahtan indiren gözü dönmüş çapulcuların Yıldız Sarayı'nın arka bahçesindeki hayvanat bahçesinde bulunan hayvanları bile kurşuna dizmesi aslında onu yıllarca canilikle suçlayıp devirenleri alkışlayanların gerçek kişiliğini ortaya koymaktadır.

Onu anlatanlar küçüklüğünden beri kibar, nazik bir yapısı olduğundan bahsetmektedirler. Karizmatik bir kişiliği olduğundan, insanları etkileyebilen, yanında konuşanları sonuna kadar dinleyen Şehzade, padişahlık döneminde de bu nezaketini devam ettirmiştir. Saraydaki cariyelere bile sen diye hitap etmeyip, "Getiriniz, alınız," şeklinde konuştuğu, eşlerine bile ismi ile hitap etmeyip, "Başkadın, başikbâl" diye seslendiği bilinmektedir.

Ona korkak, vehimli diyenleri aslında o günün nice hadisesi ve gazetecilerin gözlemleri yalanlamaktadır. Bir deprem sırasında herkesin panik içinde kaçtığı anlarda metanetini koruyabilmesi, dev avizenin toplantı sırasında düşüşünde yerinden bile kalkmayışı, kendisine Cuma namazında suikast düzenlenmesinden hemen sonraki hafta yine Cuma'ya gelebilmesi Abdülhamid Han'ın cesaretine dair birkaç numunedir.

Şehzadelik yıllarında ticaret ile uğraşması ve ciddi anlamda para biriktirmiş olması son derece enteresandır. Hatta bir ara amcası Sultan Abdülaziz kendisini bu konuda uyaracaktır. Onun bu durumu, padişah olduktan sonra saray mutfağına alınan şeylerin dahi tek tek fiyatını sorması pintiliğine yorulmuştur. Aslında bu da düpedüz bir iftiradır. Son derece hakperest olan Sultan, devletin malını, padişah bile olsa, istediği gibi harcamamalıdır. Aynen Ömer bin Abdülaziz Hazretleri'nin yaptığı gibi başa geçer geçmez saraya ait masrafları kısmış, devletin o güne kadar birikmiş 4 milyar franklık borcunu kapamaya çalışmıştır. Şehzadelik yıllarında elde

Şehzade Hamid Efendi

II. Abdülhamid Cuma namazından çıkarken

ettiği servetini ise hiç çekinmeden devlete ait birçok işe kullanmasını bilmiştir.

Abdülhamid Han'ın ilginç bir yanı da gençliğinde başladığı disiplinli yaşantısını ömür boyu devam ettirebilmiş olmasıdır. Sabahları erken kalkar, soğuk su ile banyo yapar, biraz yürüyüşten sonra işlerinin başına geçerdi. Ortalama 16 saat çalışır ve yatmadan önce de kitap okur ya da okuturdu. Sade giyinir, şatafatlı törenlerden nefret ederdi. Yerli malı kullanmaya dikkat eder, kendi kumaşlarımızdan diktirdiği kıyafetleri tercih ederdi.

Annesinin yokluğu, babasının devamlı devlet işleri ile meşguliyeti bu içine kapanık çocukta farklı bir haletiruhiye meydana getirmişti. Dinî duyguları son derece sağlamdı. Allah'a bağlılığı, ibadete düşkünlüğü had safhada idi. Gençlik yıllarında birçok tarikattan el almış, nice gönül dostunun sohbetine iştirak etmişti. Mesela Unkapanı'nda Zeyrek yokuşunun altında bugün ibadete açık olan cami, zamanında bir Şazeli tekkesi idi. Şehzade Hamid Efendi sık sık buraya gider ve buradaki Şeyh Efendi'den

II. Abdülhamid Eyüp Camii'nde Taklid-i Seyf Merasimi'nde

ders tazelerdi. Bir keresinde şeyh kendisine, "Az zamanda taht size nasip olacaktır," demişti.

Halbuki o günlerde Hamid Efendi'nin önünde, kendisinden yaşça büyük, saltanat için sıra bekleyen iki şehzade daha vardı. Her biri yıllarca padişahlık yapabilirdi. Ancak sebepler dairesinde Sultan Hamid, aynen Şeyh

II. Abdülhamid tarafından yapılan, Eyüp Sultan Türbesi'nin sedef kakmalı çarpma kapısı

Efendi'nin dediği gibi kısa bir süre içinde kendisini tahtta bulacaktı.

II. Abdülhamid'in marangoz atölyesi

Osmanlı sarayında adettir. Her şehzade bir ya da birkaç zanaat ile meşgul olmak zorundadır. Çocukluğundan itibaren yönlendirildikleri bir konuda uzmanlaşır ve padişah olduktan sonra bile bu zanaatlarını devam ettirirlerdi. Şehzade Hamid Efendi de marangozluğa meyletmiştir. Padişahlık döneminde de bu sanata devam etmiş, büyük bir marangoz atölyesi kurdurmuştur. Bizzat kendi el emeği olan nice esere de imza atmıştır. Bugün Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesinin sedef kakmalı iç çarpma kapısı ile Beylerbeyi Sarayı'ndaki ahşap yemek masası takımları ona aittir.

Ahşap yanında porselene de meraklı olup Yıldız Porselen Fabrikası'nı kurdurmuştur. Kahvesini genellikle ay yıldızlı porselen fincanından içmektedir. Parmağında şehzadelik dönemine ait bir mühür taşımaktadır. Bugün Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen bu mühür, altın bir yüzük halkası üzerinde durmaktadır. Kan taşından imal edilen mühür üzerine, "Abdülhamid ibn-i Abdülmecid 1283" ibaresi kazın-

II. Abdülhamid'in marangozlukta kullandığı el aletleri

Şehzade Hamid Efendi'nin yüzük formundaki mührü (TSM, Env. No: 47/44)

mıştır. 1283, Miladi 1866-67 tarihine tekabül etmektedir. Yani Amcası Sultan Abdülaziz Han ile Avrupa Seferi'ne çıktığı yıl. Gerçekten de Amca Sultan Abdülaziz, Osmanlı tarihinde at üzerinde değil ama siyasi bir ziyaret maksadı ile Avrupa'ya seyahate çıkan ilk Osmanlı padişahı olmuştur. Bu ziyaretlerinde hem kendi hem de abisinin oğullarını yanına almış ve onların da Avrupa'yı yakından görmesini istemiştir.

İnsanların rahatlıkla çözemediği kişiliği ile kapalı bir kutu gibi duran Şehzade Hamid Efendi, aslında saraydaki bu şehzadelik mühründen de anlaşılacağı gibi geleceği çok iyi kurgulayabilmiş, nadir bir kişiliktir. Padişah olduktan sonra istifade edeceği kadroları daha gençlik yıllarında düşünmüş ve bu konuda çaba sarf etmiştir. Onun satın alınamayacak insanları tespit etme gayretini anlayabilmemiz açısından bu hadise tam bir ibret levhasıdır.

O gün Şehzade'miz faytonuna binmiş Beşiktaş sularını sırtlarına vermiş, Levent'e doğru ilerlemektedirler. Önlerindeki yol az ileride kesilir. Birkaç asker, başlarındaki onbaşı ile yolun ortasında durmakta ve gelen arabaları başka bir yola sevk etmektedirler. Faytondan inen Şehzade'nin kâhyası onbaşıya yaklaşır ve durumu sorar. Onbaşı, "Padişah'ın emri var. Yol kapalı. Başka yerden devam edin!" der. Kahya, "İyi ya, içeride de Padişah'ın oğlu Şehzade Hamid Efendi var. Aç yolu da geçelim," diye ısrar eder. Genç onbaşı sinirlenir, "Şehzade falan

II. Abdülhamid'in faytonu

tanımam, Padişah'tan başkasını dinlemem, buradan geçemezsiniz!" diye gürler.

O sırada faytondan bir el görülür. İçerideki Şehzade, kâhyayı yanına çağırmaktadır. Faytona yaklaşan kâhyaya Hamid Efendi sessizce şu sözleri söyler, "Üstelemeyin! Başka yoldan gideriz. Yalnız bu gencin adını bir kaydedin!"

Sanıyorum çoğumuzun aklına aynı şey geldi! Yani zavallı onbaşı birkaç gün sonra ülkenin en ücra yerine sürgün edilecek. Tabii ki böyle olmayacak. Şehzade bu genç askere aslında hayran kalmıştır ve onu ileride kendi has kadrolarında istihdam etmek için kayıt altına almaktadır. Gerçekten de bu genç, II. Abdülhamid Han tahta geçtiğinde saraya çağrılır. Dolmabahçe, Yıldız ve Çırağan Saraylarını koruyan ana karakol komutanlığı onun emrine verilir. İleride bu sadakatinden dolayı ikbal kapıları bu gence daha da açılacak ve meşhur Yedi Sekiz Hasan Paşa adı ile tarihimize geçecektir.

Herkesin birbirini sattığı, dünya malına ve rütbelere tamah edildiği o günlerde, yolu kesmiş, vazifesini yapan genç askerin şu sözleri Şehzade Hamid Efendi'yi kalbinden vurmuştur, "Şehzade falan tanımam, Padişah'tan başkasını dinlemem!"

Yıldız Sarayı'nda Küçük Mabeyn

Çocuk yaşta tahta geçen IV. Mehmed

"SAKIN HA ATTAN İNMEYESÜZ!":

ÇOCUK BİLE AT SIRTINDAYDI

Şehzadelerin kullandığı çocuk eyeri (TSM, Env. No: 36/1478)

Tarihler 1389'u göstermektedir. Kosova ovasında büyük bir meydan muharebesi cereyan etmektedir. Çok geçmeden Osmanlı ordusu galip gelecek, birleşik Haçlı orduları darmadağın olacaktır. Şefkatli Osmanlı Sultanı I. Murad savaş meydanını gezerken yaralı bir Sırp askeri görür. Yanına yaklaşıp durumunu tahkik etmek ister. Kalleş düşman, yanında sakladığı hançerini, yaklaşan Padişah'ın böğrüne saplayıverir. I. Murad kanlar içinde askerlerinin kollarına düşer. Son anlarıdır. Başında oğlu Şehzade Bayezid (Yıldırım), devlet erkânı ve askerler vardır. Onlara dönerek tarihin durup kulak vereceği,

I. Murad at üzerinde bal kabağına ok atarken

bizi biz yapan ve uyguladığımız dönemlerde hep en önde olmamızı sağlayan ölçü olacak sözleri haykırır, "Sakın ha attan inmeyesüz!"

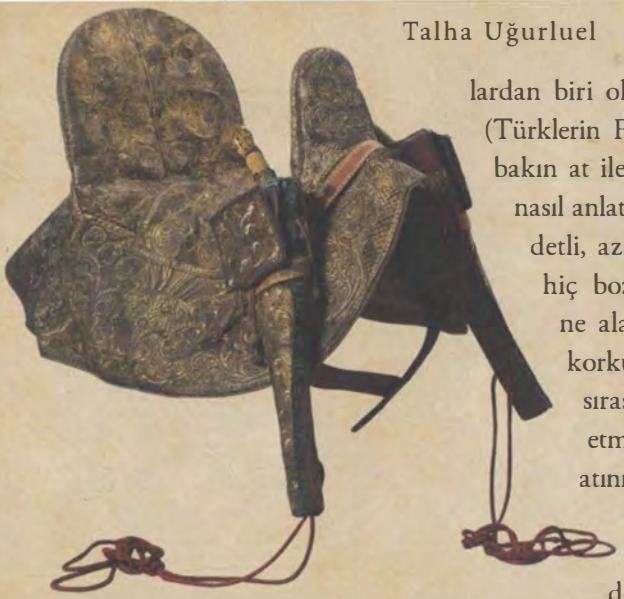
At, tarihimizin her köşesinde karşımıza çıkan, bize ait kahramanlıklarda olmazsa olmaz en şerefli unsurlardan biridir. Orta Asya'dan bu yana at üzerinde büyüyen, at üzerinde göç eden, sefere çıkan ve at üzerinde ölmeyi kendine şeref bilen bir toplum olagelmişizdir.

İslam'ın Arap Yarımadası'ndan yeni yeni dışarıya çıktığı günlerde Türk toplulukları ile karşılaşan-

Osmanlı'da çıplak at üzerinde gerçekleştirilen bir at yarışı

lardan biri olan Câhiz, *Fezailü'l-Etrak* (Türklerin Faziletleri) adlı risalesinde bakın at ile özdeşleşmiş bu insanları nasıl anlatıyor, "Türk'ün savleti şiddetli, azmi vakarlıdır. Atı tetiğini hiç bozmayarak düşman üzerine alabildiğine gider. Düşman korkusu nedir bilmeyen ve sırası gelince hayatını feda etmekten kaçınmayan Türk, atını böyle alıştırmıştır. Atını bir defa çevirse bile kesinlikle dönmez, bilakis doludizgin gider. Meğerki birkaç defa zorlasın. Türk ordusuyla bu konuda mukayese edilebilecek başka bir ordu yoktur. Binicisi, engebeli yerlerde atını, düz yerden daha süratli sürer. Hayvanlardan birini dinlendirmek isterse yere basmadan diğerine geçer."

Eski Çin kaynaklarında Türklerden bahsedilirken, ıslık çalan okları, göçebe yaşantıları, pantolonları yanında at üzerindeki yaşantıları da vurgulanmaktadır. Dede Korkut hikâyelerinden, Battal Gazi'nin Aşkar'ına, Sarı Saltuk'un efsane atlarından, Köroğlu'nun atına, tarihimizde insanlar gibi kahraman atlarımız da olmuştur.

İki çocuğun aynı anda binebildiği şehzade eyeri

Abbasîler döneminde son derece doğru bir politika ile istihdam edilen Müslüman Türkler, İslam dünyasına atları ile gireceklerdir. Kendileri için önce Başkent Bağdat düşünülmüş ardından atları ile yaşayan bu toplumun Bağdat'ın sakin yaşantısı ile uyum sağlayamayacağı düşünülerek onlar için yeni bir şehir (Samarra) kurulmuştur.

II. Abdülhamid Han'ın atı

Orta Asya Türk dünyasına ticaret amacı ile gelenlerin yanında seyahat amacı ile gelenler de oluyordu. Avrupalı bir rahip, bu seyahati sırasında bölgedeki at fazlalığı karşısında hayret etmiş ve, "Burada o kadar çok at var ki dünyanın geri kalan kısmında bu kadar at bulunduğunu sanmıyorum," demek zorunda kalmıştır.

Orta Asya Türk devletlerinde olduğu gibi sonrasında Karahanlı, Gazneli, Selçuklu ve Osmanlı'da da at kültürümüz son derece yüksek bir seviyede devam etmiştir. Osmanlı ülkesinde belli merkezler at yetiştirme alanları olarak ayrılmıştı. Domaniç-Eskişehir arası bu konuda çok ünlü idi. Farklı coğrafyalardan buraya at getirildiği gibi bizzat buralardaki haralarda da en nadide cinsler yetiştirilirdi. Bugün hâlâ bu bölgede, bu geleneğin devam ettiği köyler mevcuttur. (Biniciler Köyü vb.)

Haraların en güzel atları Has Ahır için ayrılırdı. Yeterli boy ve cüsseye ulaşan taylar başkente götürülür, taycı teşkilatlarına teslim edilirdi. At yetiştirme bölgelerinde, bölge halkından yund oğlanı ya da taycı olarak adlandırılan kişiler, burada bulunan yaklaşık 120 çiftlikte bu taylarla uğraşırlardı.

Sultan II. Abdülhamid Han, Osmanlı atlarının yetiştirilmesi konusunda önemli tedbirler almıştı. Eskişehir ve İzmir Torbalı civarında kurdurdu-

ğu haralarda bize özgü türlerin kaybolmaması için uğraş vermiştir. Hatta bu hususta Habeşistan'dan at konusunda uzman seyisler getirilmiştir. Onlara, Torbalı civarında yaşayabilecekleri köyler kurduran Padişah, bu köylerden birine kendi kızı Naime Sultan'ın adını vermiştir. Bugün Torbalı'nın Naime köyü, içindeki Habeşli zenci nüfusu ile varlığını devam ettirmektedir.

Mohaç Meydan Muharebesi'nde 1,5 saat içinde Orta Avrupa'nın en büyük kara ordularından birini yenen Osmanlı'nın bu üstün gücünü anlatmaya çalışan Macar tarihçisi Alföldi, "Daimi şekilde harbe hazır olma, hayrete şayan hareket kabiliyeti ve sürat, süvari tekniğinde büyük maharet, Türklere, değil toprağa bağlı Germenler, yüksek kültürlü Romalılara karşı bile askerî üstünlük temin etmiştir," demektedir.

Osmanlı toplumu ile at o kadar özdeşleşmiştir ki İstanbul'un fethi sonrasında Romalıların meşhur Hipodrom Meydanı'nı bu toplum At Meydanı'na çevirecektir. Burada gerçekleştirilen cirit müsabakaları görülmeye değerdir. Atların kıvrak hareketleri arasında süvarilerinin birbirlerine fırlattıkları değnek, atın sırtında onu kapma ve ondan sakınma manevraları izleyenleri hayran bırakmaktadır.

İstanbul'da at, fazlası ile önemsenmektedir. Eyer içinden atın geçemediği bir sokak varsa burası talihsiz sayılmakta ve bu yönü ile anılmaktadır. Nitekim Fener semtindeki böyle bir sokağa "At Geçmez Sokağı" ismi vermiştir. Yine İstanbul'da Kasımpaşa'nın yukarılarındaki gayet dik bir yokuş "At Çatlatan" adı ile anılmıştır.

Osmanlı devlet yapısında gerçekten çok büyük bir at istihdamı söz konusudur. Evliya Çelebi, Kanunî'nin 1526 Macar Seferi'ne 160 bin at ile çıktığını anlatır. Daha sonraki seferlerde bu sayı 200 bine çıkacaktır. Başta Topkapı Sarayı'ndaki Has Ahırlar olmak üzere birçok ko-

nakta atlara bakmak ile görevli seyis, tavla uşağı, tımarcı vb. görevliler bulunmaktadır. Bütün bu çalışanların başında da Emir-i Ahur ya da İmrahor olarak adlandırılan baş görevli yer alır.

Osmanlı Enderun sisteminde de Has Ahır ve at bakıcılığı önemli bir yere sahiptir. İleride sadrazam olacak bu gençler, at ve at eğitimi de alırlardı. Son sınıfa gelen ve Has Ağa unvanı kazanan bu gençlerden kıdem olarak en yukarıdan üçüncüsüne Rikabdar Ağa denirdi. Padişahın devamlı yanında bulunan bu en üst rütbeli Has Daire mensubu, padişahın atının yularını çekerdi. Padişaha ait atların bakımı, koşumların tamiri ve padişahın bizzat atının yanında durarak durum takibi onun vazifesi idi. Kanunî Sultan Süleyman'ın, biricik kızı Mihrimah Sultan'ı, yanında rikabdar ağalık yapan Rüstem Paşa'ya vermesi bu vazifenin ehemmiyetini göstermektedir.

Üzerindeki renk hatta lekeler bile bir atın değerini yükseltip düşürebilirdi. Mesela atın alnındaki beyaz leke dudağına kadar iniyorsa bu ata mühürlü denir ve kıymet verilmezdi. Uzun boyunlu, uzun kirpikli, kulakları ince ve uzun atlara "yüzünde bâd-ı sabâ var" (sabah rüzgârı var) denilirdi. Eğer bir at sudan geçerken önce sağ ayağını atıyorsa bu at son derece kıymetli sayılırdı.

İstanbul'da Fatih Camii civarında kurulan At Pazarı şehrin en hareketli yerlerinden biri idi. Dünyanın dört bir yanından getirilen nice at burada görücüye çıkarılırdı.

Osmanlı ordusunda cündiler, at binme sanatında son derece mahir idiler. At doludizgin giderken ters dönüp arkaya ok atabilme, iki at ile yolculuk yaparken hiç durmadan ve atları da durdurmadan bir attan diğer ata atlayarak binilen atı dinlendirme, atın doludizgin gidişi esnasında atın karnına yatarak kendini saklayabilme, iki at üzerinde ayakta durabilme vb. daha birçok mahareti rahatlıkla sergileyebiliyorlardı.

At ile bu kadar içli dışlı olmuş bir toplumda çocukların at ile meşgul edilmemesi düşünülemezdi. Daha küçük yaşlarda muhakkak ata bindirme, ata alıştırma ve sanki yerde duruyormuşçasına at üzerinde rahatça vakit geçirebilme önem arz ederdi. Orta Asya Türk kültüründe çocuk doğar doğmaz ata alıştırılır, at üzerinde yaşamaya alıştırma sanatı benzer bir şekilde Selçuklu ve Osmanlı'da da uygulanırdı. Bugün Top-

kapı Sarayı'nda bulunan çocuklar için hazırlanmış eyer ve at takımları bunu açıkça göstermektedir.

Ata alıştırılmaya çalışılan çocuklar bazen ata ikili bindirilir ve birbirlerinin yüzlerini görerek cesaret almaları sağlanırdı. Sırf bu iş için tasarlanmış eyer ve semerler vardı. Bunun en güzel örneklerinden biri Topkapı Sarayı'nda hâlâ muhafaza edilmekte olan hasır eyerdir. Oturma şilteleri, basamak olarak kullanacakları üzengileri deriden tasarlanmış olan bu hasır

örgü eyer, iki kişiliktir. Çocuklar birbirlerini görecek şekilde karşılıklı oturtulmuştur. Bu eyerin üzerinden düşmemeleri için her bir çocuğu arkadan saracak kalın bir kemer hazırlanmıştır. Bu kemer eyerin arkasından bir toka yardımı ile ayarlanabilmektedir.

Merasimlerde kullanılan padişahlara ait eyer ve at koşumlar olduğu gibi küçük şehzadelere ait merasim koşumları da mevcuttu. Tebaa, daha küçük yaşta iken bile geleceğin taht varisini at üzerinde görmek isteyecekti. Bu nedenle hazırlanmış son derece nadide bu eyerler gerçekten göz kamaştırmaktadır. Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen kırmızı kadife üzeri gümüş tel ile işli eyer bu amaçla hazırlanmış bir merasim takımı idi. Özellikle eyerin eteklerini çeviren burma tel püsküller, eyer atın üzerine yerleştirildiğinde göz alıcı bir kompozisyon oluşturmaktadır.

Yine Topkapı Sarayı'nda bulunan ve kim tarafından yapıldığı bilinmeyen yağlıboya bir tablo, Osmanlı'da at üzerinde durma yaşını göstermesi bakımından ilginçtir. Üzerinde, "Mahomet 4 Empereur de Constantinople 1648" yazılı bu tabloda 7 yaşlarında tahta geçen IV. Mehmed görülmektedir. Son derece görkemli bir ata binmiş olarak resmedilen IV. Mehmed'in üzerinde, kenarları kürklü kırmızı bir kaftan olup, elinde bir asa tutmaktadır.

"TARİHİ SIRTINDA TAŞIYAN ATLAR":

OSMANLI'NIN ATLARI, AT MEZARLARI VE AT EVLİYASI

Osmanlı döneminin dünyasını sınıflandıran birtakım yazarlar; Hind hükümdarını "fillerin meliki", Çin imparatorunu "ev ve ev eşyalarının meliki" Rum imparatorunu "içkinin meliki", Türk hakanını da "atların meliki" şeklinde gruplandırmıştır. Gerçekten de bu toplum, atı ile o kadar yakınlık kurmuştur ki hayatının her köşesine bu mübarek hayvanı katmaya çalışmıştır. İçinde atın da bulunduğu böyle bir yaşam ortamında, at ile ilgili atasözleri, ismi unutulmayan meşhur at hikâyeleri, at mezar ve mezar taşları hatta at evliyaları türemiştir. İzleri bugün Topkapı Sarayı'nda hâlâ muhafaza edilen

bu kıymetli objelerle Osmanlı'nın at kültürünü yorumlamak son derece ilginçtir.

Eyüp civarında bir binek taşı

Zamanında, İstanbul'un dört bir yanında, hemen her sokak başında, sadaka taşları kadar çok yer tutan ikinci bir taş yer almıştır: Binek Taşları. O günün Osmanlı'sında insanlar uzun kaftan, cübbe ya da hırkalar ile dolaşmaktadırlar. Yerden ata binmeleri bu kıyafetlerle zor olacağından şehrin birçok yerine binek taşı olarak adlandırılan, yan tarafında basamakları olan bir taş bırakılmıştır. Bugün ne yazık ki birçoğu yok olan bu taşlardan Eyüp semtinde iki tane durmaya devam etmektedir. Osmanlı padişahları yönetime geçtiklerinin ilk cuması "Taklid-i Seyf" merasimi için Eyüp Camii'ne gitmektedirler. Topkapı Sarayı'ndan kayıklarla Haliç Bostan İskelesi'ne gelen padişah buradan cülus yoluna geçer, at üzerinde caminin yakınına kadar yürütülürdü. Burada bugün hâlâ durmakta olan binektaşı üzerinden attan iner ve Ebu Eyyüb el-Ensarî Hazretleri'nin huzuruna geçerdi. Türbenin önünde kılıç merasimi yapılır ardından caminin dış avlusunda bulunan ikinci bir binek taşı üzerinden yeniden ata binilirdi. Haliç kıyısından Edirnekapı'ya yönelen padişah, tarihî Edirnekapı içinden aynen dedesi Fatih'in fetihte şehre girmesi gibi at üzerinde şehre girer ve dedelerine ait kabirleri ziyaret ederek saraya dönerdi.

Eyüp civarında başka bir binek taşı

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'a at üzerinde girerken

At üzerinde şehre girmek o şehrin fatihi anlamına gelirdi. Başta Fatih Sultan Mehmed olmak üzere birçok Osmanlı padişahı, fethedilen şehirlere, şehrin surlarının ana kapılarından at sırtında giriş yapmışlardır. Sultan II. Abdülhamid döneminde, Alman İmparatoru II. Wilhelm meşhur Doğu ziyaretlerini yaparken Kudüs'e at sırtında girmeyi planlamış ve böylece de bütün Avrupa'ya, "Kudüs kralı benim" mesajını vermeyi amaçla-

mıştı. Bu düşüncesini de daha yola çıkmadan Almanya'da gazetecilere açacaktır. Sultan II. Abdülhamid bu durumu öğrenecek ve tedbir düşünecektir. II. Wilhelm'in planı şudur; tren ile Kudüs'e gelecek, oradan araba ile şehrin Halil Kapısı'na gelecek ve burada kendisi için hazırlanmış olan ata binerek şehre bu şekilde at üzerinde girecektir. Abdülhamid Han bu payeyi bir Hristiyan devlet başkanına vermeyecek kadar bilinçli bir insandır. Ama ne şekilde engel olmalıdır ki siyasi bir kriz çıkmasın? Kudüs mutasarrıfına emir verir, Babü'l-Halil'in yan tarafındaki duvarı yıktırıp bir araba yolu yapmalarını emreder. Denildiği gibi yapılır. II. Wilhelm trenden arabaya geçip Babü'l-Halil'in önüne kadar geldiğinde arabadan inip kendisi için hazırlanmış olan ata binmek ister. Kudüs mutasarrıfı yetişecek ve, "Efendim, sultanımız ata binip yorulmayasınız diye sizin için bir araba yolu yaptırdı, buradan buy-

Alman İmparatoru II. Wilhelm

Süleyman Paşa'nın lalası ve atı ile medfun bulunduğu Bolayır'daki türbesi

run!" diyecektir. II. Wilhelm'in at ile girme hevesi kursağında kalır.

Osmanlı padişahları içinde ata düşkün olmayan yok gibiydi. Ancak bazıları bu konuda çok önde bulunuyordu. Mesela IV. Murad'ın 400 civarında özel ata sahip olduğu anlatılmaktadır. Bunlardan özellikle Tayyar, Celalî Beyazı ve Dağ Delisi isimli atlarına özel önem verdiği, vefatında bu atların eyerleri sırtlarına ters konularak tabutunun arkasında yürütüldüğü meşhurdur.

IV. Murad

At üzerinde durmak, at ile bir yere gidebilmek bir güç gösterisi idi. Ata binememek acizlik olarak algılanıyordu. Kanunî Sultan Süleyman 72 yaşında son seferi Zigetvar'a çıkacağı zaman ileri derecede hasta ve bitkin bir durumdaydı. Sefere at üzerinde çıkma ihtimali yoktu. Ancak en azından şehirden çıkana kadar ata binmeye özen gösterecektir. Topkapı Sarayı'nın avlusunda sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'nın yardımı ile atına binecek, saraydan, Edirnekapı surlarına kadar at üzerinde ilerleyecektir. Ancak surlardan çıkınca attan indirilecek ve arabaya alınarak bundan sonra bu şekilde devam edebilecektir.

Gelelim at mezarlarına. Evet, yanlış duymadınız at mezarı! At için mezar mı olurmuş? Dediğinizi duyar gibiyim ama Osmanlı'da bu da hayata geçmiş, ata da mezar yapılmıştır. Önce Orhan Gazi'nin büyük oğlu, I. Murad'ın abisi Süleyman Paşa ile başlayalım.

Süleyman Paşa'nın gemilerle Gelibolu'ya çıktığı nokta

Sokullu Mehmed Paşa, Zigetvar Seferi'nde, Sultan Süleyman'ı ata bindirmeye çalışıyor

Çimpe Kalesi alınmış, Osmanlı, Avrupa kıtasında küçük de olsa bir toprak elde etmeyi başarmıştı. Süleyman Paşa gayet inançlı, dirayetli bir kişi idi. Babası ve kardeşine saltanatta gözü olmadığını, ömrünü cihat ve ilim ile meşgul olarak geçirmek istediğini söyledi. Ordusu ile Gelibolu seferlerine başladı. Gerçekten de bugün İstanbul'dan Edirne'ye kadar uzanan topraklarımızın fethinde onun emekleri büyüktür. Bir sefer sırasında düşmanı kovalarken atından öyle bir düşmüştü ki hem kendisi şehit olmuş hem de atı ölmüştür. Bu büyük kumandanın bir adanmışlık ile Allah rızası doğrultusundaki gayreti sırasındaki şehadeti bu toplum için çok kıymetli idi. Onun ile birlikte, bu gayret içinde ölen atı bile son derece kıymetli sayılmıştır. Süleyman Paşa bir şehit olarak vefat ettiği yere Bolayır'a defnedilirken hemen yanına da atı için bir mezar hazırlanacaktır. Bugün Gelibolu'da Bolayır kasabasından kendisi için yaptırılan türbede atı ile yan yana yatmaktadır.

Gelelim bu konuyu kitabımızda işlememize sebep olan Topkapı Sarayı'nın kutsallarından birine. Bizim için bu saray emanetleri son derece değerli, çünkü bize Osmanlı'nın karakterini, neye, nasıl, neden değer verdiğini anlatıyor. Osmanlı'nın inanç yapısını ve İslam'ı yorumlama tarzını yansıtıyor.

Ata mezar yapılır da mezar taşı yapılmaz mı? Elbette yapılır. I. Ahmed'in büyük oğlu genç Osman 14 yaşındadır ve Osmanlı tahtına geçirilmiştir. Çocuk yaşta kendisine tevdi edilen bu vazifesinden dolayı kendisine Genç Osman denilecektir. Ancak yaşından çok üstün vasıfları vardır. Büyük düşünmektedir ama düşündüklerini hayata geçirecek iktidara sahip değildir. Çok iyi bir eğitim almıştır. Çok iyi ata binmekte, silah kullanmada göz doldurmaktadır. Topkapı Sarayı'ndaki Has Ahur'daki en gözde at, Genç Osman'ın da çok beğendiği "Sisli Kır"dır. Adından da anlaşılacağı üzere bembeyaz, doru bir attır ama üzerinde buluta benzer sisli lekeler bulunmaktadır. Genç Osman'ın seyahat ve seferlerde yanından ayırmadığı,

Genç Osman saltanat kayığında

küçüklüğünden beri kendisine yoldaş edindiği bu sadık hayvan bir gün hastalanır ve ne yazık ki tedavi edilemez. Halbuki II. Osman tahta geçeli daha bir sene olmuştur (1619).

Genç Osman bu durumdan son derece müteessir olur. Onun bu üzüntüsünü gören saray erkânı bu özel hayvanı unutulmaz kılmak ister. O günlerde Topkapı Sarayı dışında Osmanlı'nın bir de Üsküdar Sarayı mevcuttur. Anadolu yakasında, bugün Selimiye Kışlası'nın bulunduğu mevkide olan bu saray, padişahların ikameti için kullanılmaktadır. Sisli Kır'ı sarayın bahçesine gömerler. Yeri belli olsun diye de başına bir taş dikerler. Mermerden dikdörtgen formda hazırlanan bu taşın üzerinde sağır bir niş işlenmiş olup üzerinde dört satırlık bir kitâbe bulunmaktadır. Kitâbede şöyle yazmaktadır:

Zıll-ı Hak Hazret-i Osman Han'ın
Sisli Kır nam atı anılmıştır
Emr-i Yezdan ile mevt irişicek
Bu makam içre o gömülmüştür - 1028

Allah'ın gölgesi Hazret-i Osman Hân'ın
Sisli Kır isimli atı anılmıştır
Allah'ın emriyle ölüm gelince
Buraya o gömülmüştür - 1619

Sarayın bahçesine gömülecek ve dahi başına mezar taşı dikilecek kadar meşhur bir at acaba nasıldır? Herhalde hepiniz bu atın şeklini şemalini boyunu ve posunu merak etmiştir? O zaman hemen merakınızı giderelim. Çünkü bu atın o günlerde minyatürü de yapılmış. Topkapı Sarayı Müzesi'nde yazmalar kütüphanesinde bulunan bir albümde Sultan II. Osman (Genç) beyaz bir atın

Sultan II. Osman, çok sevdiği atı Sisli Kır'ın üzerinde

Genç Osman'ın atı Sisli Kır için yaptırılan mezar taşı (TSM, Env. No: 36/1426)

üzerinde görülmektedir. Kuyruğu ve bilekleri kırmızıya boyalı, altın koşumlarla süslü bu at son derece görkemli görünmektedir. Minyatürün hazırlanma tarihi ile Sisli Kır'ın mezar taşının üzerindeki tarih aynı dönemi göstermektedir.

Sisli Kır ölür, tam üç yıl sonra gözü dönmüş yeniçeriler Sisli Kır'ın sahibini, bu gencecik istikbal vadeden Padişah'ı tahttan indirerek canına kastedeceklerdir. Aradan asırlar geçer, Osmanlı'nın Üsküdar Sarayı iyice yıpranmıştır. Devir, Sultan III. Selim dönemidir. Padişah buraya büyük bir kışla yaptırmak düşüncesindedir. Selimiye Kışlası yapılırken Üsküdar Sarayı'nın son kalıntıları da ortadan kaldırılır. Sarayın bahçesindeki mezar taşına ise hiç kimse dokunmaz. Bilirsiniz, bizde mezar, kabir, mezar taşı kutsal sayılır, kimse ilişmez. Tarihî medreseler, tekke binaları yıktırılır, o eserlerin bahçesindeki kabirlerse yol kenarlarında öylece kalakalır. Halbuki mezar kadar o mezar sahibinin vazife yaptığı eserlerde kıymetlidir.

Atın mezarının tam yeri Selimiye civarında, Harem İskelesi Sokağı ile Selimiye Hamam Sokağı'nın birleştiği yerde, buradan geçen ikinci sokağın sol tarafında, yüksekçe bir bahçenin içindeydi. Sisli Kır'ın mezarının tam karşısındaki meydanın ortasında ise III. Selim'in sütannesi Daye Kadın'a ait bir namazgâh bulunuyordu.

20. yüzyılın başına kadar mezar ve taşı orada kalacak ve bir süre sonrada halk arasında "At Evliyası" adı ile meşhur olacaktır. Bundan sonra ise bu mezara bir ziyaretçi akını başlar. Nerede hasta, sancılı, huysuz atı olan varsa yularından tuttuğu gibi soluğu burada alır. Mezarın etrafında üç kere dolandırılan atın bütün illetlerinden kurtulacağına inanılır. Bu durum Osmanlı'nın son dönemine kadar sürdüğü gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da bu şekilde devam eder. Tâ ki şifa arayanlar daha rahat ziyaret edebilsinler diye mezar taşı sökülüp bahçenin duvarına dayatılana kadar.

Taşın yerinin değiştirildiği haberini alan o günün Topkapı Sarayı Müdürü Halil Ethem Bey dünyanın bilinen tek At Evliyası'nın (Sisli Kır) mezar taşına bir şey olur düşüncesi ile taşı oradan kaldırtıp Çinili Köşk Müzesi'nde muhafaza altına aldırır (1930).

Günümüz İstanbul sokaklarında artık ne atlar dolaşıyor ne de Üsküdar Çiçekli'de bir At Evliyası var. Ama Topkapı Sarayı'nda bütün bu anlatılanlara sebep olan Sisli Kır'ın minyatürü ile mezar taşı hâlâ muhafaza edilmeye devam ediyor.

Yavuz Sultan Selim

SÜRAKA'DAN ŞAH İSMAİL'E

SARAY'DA SAKLANAN PAZUBEND

Trabzon'dan yola çıkan Şehzade Selim, meşakkatli bir yolculuk neticesinde Tebriz önlerine gelmişti. Yanındaki adamlarını burada dağıtan Selim Han, şehrederviş kılığında sokulacaktı. Tebriz o günlerde Şâh İsmil'in taht merkezi idi. Tebriz Sarayı'nda vakit geçiren Şah, boş zamanlarını satranç oynayarak doldu-ruyordu. Satrançta adı duyulmuş kim varsa huzuruna davet ettiği gibi, iddialı konuşan sıradan kişileri de karşısına oturtmaktan çekinmiyordu. Tebriz'de bir süre eğleşen Şehzade Selim, nihayet Tebriz Sarayı'nın kapı-sına dayandı. Kapıdakilere satranç ustası olduğundan, Şah ile görüşmeyi

dilediğinden bahsetti. Haber içeriye uçuruldu ve bir süre sonra kapılar Şehzade'ye açıldı. Az sonra Şehzade Selim, kendisini Şah'ın karşısında bulacaktı. Şah İsmail, derviş kılığındaki bu yabancıya Türkçe hitap ederek, "Ey derviş nereden gelip nereye gidersin?" diye sordu.

"Kazvin'den gelmekteyim, Şah'ımın mübarek cemalini görmek istedim."

"Geldiğin yerlerde, yürüdüğün yollarda ne var ne yok?"

"Şah'ımın ulu himmeti sayesinde her yer mesut olup cümle kullarınız saadettedir."

Aldığı cevaptan pek memnun olan Şah İsmail, dervişe bir teklifte bulundu:

"Benimle satranç oynamayı dilersen geç bakalım karşıma!"

Şah İsmail

Yavuz Selim Han da işte bu anı beklemekteydi. Satranç oynamaya başladılar. Şah İsmail aslında bu oyunda gayet mahir idi. Nice satranç dehasının sırtını yere getirmişti. Ancak karşısındaki rakip, ondan çok daha üstün vasıflara sahip bulunmaktaydı. Nitekim kısa süre içinde Şah İsmail, mat olacaktı. Bu duruma fena halde sinirlenen Şah, elinin tersi ile rakibinin böğrüne bir sille vurdu ve, "Ey serseri derviş! Hiç Şah mat olur mu? Şah'a karşı edebin de mi yoktur?" dedi.

Yavuz Selim Han, gayet soğukkanlı bir şekilde cevabı yapıştırdı, "Şah'ım danışıklı oynadığımızdan haberim olsaydı böyle yapmazdım!"

Bu amansız cevap, Şah'ı küçük düşürebilirdi. İtibarını korumak isteyen Şah İsmail atıldı, "Şahlar danışıklı oyun oynamaz!"

Karşısındaki kişinin oyun kadar söz sanatlarında da mahir olduğunu gören Şah, onunla aşık atamayacağını anlayarak tez elden başından savdı. Gönderirken de şahlığına yakışır biçimde Şehzade'yi bin altın ile ödüllendirdi.

Kaldığı hana geçen Şehzade Selim, burada havanın kararmasını bekleyecek, gece iyice çöküp insanlar sokaktan el ayak çekince dışarıya çıkacak ve doğruca Şah'ın Tebriz Sarayı'na ilerleyecektir. Sarayın az berisindeki yolun kenarında, Şah'ın da kullandığı büyükçe bir binek taşı durmaktadır. Yavuz Selim Han, taşı yerinden oynatarak ihsan edilen bin altını bu binek taşının altına saklar ve sessizce oradan uzaklaşır.

Trabzon'a dönen Şehzade Yavuz Selim, çok geçmeden Osmanlı tahtına geçecek ve yıllar evvel aklına koyduğu planları bir bir hayata geçirmeye başlayacaktır. Öncelikli hedefi ise Safevî Devleti ve bu devletin gözü dönmüş Şahı İsmail'dir. Osmanlı'nın son derece donanımlı ordusu karşısında yenilip kaçmak zorunda olan İsmail, başkenti Tebriz'de bile kalamayacaktır. Çaldıran Zaferi'ni kazanan Yavuz Sultan Selim, daha ileriye gitmezken, düşmanı kovalayan birliklerin kumandanlarından Sekbanbaşı Osman Ağa'ya bir vazife verecektir. Tebriz'e gittiğinde Şah Sarayı'nın önündeki binek taşının altını yoklamasını emreder. Orada bulacağı emaneti kendisine ihsan ettiğini bildirir. Safevî ordusunu kovalayan Osmanlı birlikleri Tebriz'e girecek ve Osman Ağa, verilen vazife uyarınca binek taşının altını yoklayacaktır. Çil çil altın, yıllar evvel konulan yerde durmaktadır.

Bazı kaynaklar, Yavuz Sultan Selim'e ait olan ve vezn-i aherde yazılmış şu dizelerin, Şah İsmail ile yapılan satranç müsabakası üzerine yazıldığını söylemektedir:

Sanma şâhım herkesi sen sadıkâne yâr olur
Herkesi sen dost mu sandın belki ol ağyâr olur
Sadıkâne belki ol bu âlemde dildâr olur
Yâr olur ağyâr olur dildâr olur serdâr olur

Şah İsmail'in tokadının rövanşını Çaldıran'da alan Yavuz Sultan Selim, bu şiir ile, "Öyle bir tokat vuracaksın ki neticesi böyle olacak," demek istemektedir. Hatta Çaldıran ganimetleri içinde, özellikle Şah İsmail'e ait bir pazubend ve kemer muhafaza edilerek, "Biz onun erkeklik ve güç alametlerini bile ele geçirdik," demek istenmiştir.

Aher vezni öyle zordur ki bu vezinde yazılmış şiirde, her bir mısra soldan sağa okunduğu gibi, yukarıdan aşağıya da okunabilmektedir. Şimdi hem mısraların anlamını, hem de aher vezninde Yavuz'un maharetini görmek için renklendirilmiş hali ile aynı mısralara bir kez daha bakalım:

Sanma şâhım/ herkesi sen/ sadıkâne/ yâr olur
Herkesi sen/ dost mu sandın/ belki ol/ ağyâr olur
Sadıkâne/ belki ol/ bu âlemde/ dildâr olur
Yâr olur/ ağyâr olur/ dildâr olur/ serdâr olur

Gelelim Şah İsmail'in kimliğine ve Safevî Devleti'nin başına geçme sürecinin detaylarına... Şah İsmail'in ailesi bugün İran sınırları içinde bulunan Erdebil'de yaşamaktaydı. Büyük dedesi Safiyüddin, Erdebil şeyhlerinden olup onun adından dolayı sonradan kurulan devlete Safevî Devleti ismi verilecektir. Dedesi Cüneyd, o günlerde Erdebil Şeyhliği konusunda rekabete girdiği akrabalarına üstünlük sağlayamamış, bu nedenle de Nakşîliğin Halidî koluna bağlı olan birlikten ayrılarak bozuk Rafizîlik yolunu benimsemiştir.

O günlerde dede Cüneyd, etrafına topladığı birlikler ile Azerbaycan topraklarında hâkim olan Şirvanşahlar üzerine yürür. Ancak yapılan muharebede öldürülür. Tarihler 1488'i göstermektedir. Yani Şah İsmail doğalı bir sene olmuştur. Bu kez Şeyh Cüneyd'in oğlu Haydar, babasının intikamını almak ve nüfuz elde etmek için Şirvanşahlara saldırır. Gülistan

Kalesi'ne çekilen Şirvanşahı Ferruh Yasar, Akkoyunlulardan yardım ister. Aslında Şeyh Haydar, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın kızı Halime Begüm ile evlidir. Yani Şah İsmail'in annesi Begüm Hatun Sünnî'dir. O günlerde Akkoyunluların başında Yakup Bey vardır. Yani Şeyh Haydar'ın karısı, Şah İsmail'in annesi Halime Begüm, Yakup Bey'in kız kardeşidir. Ancak Safevîlerin güçlenmesini istemeyen Yakup Bey, Şirvanşahlara yardım eder. Bu çarpışmada Şeyh Haydar öldürülür.

Irakeyn Seferi'ni tasvir eden bir minyatür

Akkoyunlu Hükümdarı Yakup Bey, kız kardeşi Begüm Hatun'u ve çocuklarını Şiraz Valisi Mansur Bey'in yanına göndermiştir. Burada birkaç sene ikamete tâbi tutulan aile, Yakup Bey'in ölümünden sonra çıkan taht kavgalarında tahtı ele geçiren Rüstem Bey tarafından Tebriz'e getirilir. Şeyh Haydar'ın çocukları, geride kalan müridler tarafından ciddi saygı görmektedir. Bu durumu gören Rüstem Bey, onları Erdebil'e gönderecek hatta ortadan kaldırılmaları için birtakım planlar yapacaktır. O günlerde Şiî olan Lahican Valisi Mirza Ali, kendilerini koruyacağını vadederek onları kendi topraklarına davet etmiş, İsmail buraya gelerek uzun bir süre Lahican'da kalmıştır. Buradaki ikamet süresince Şiî âlimlerinden Mevlana Şemseddin Lahicani'den bu mezhebin inceliklerini öğrenmiştir.

Yaşı henüz 13'tür ama etrafındaki kalabalık her geçen gün artmaktadır. Özellikle Anadolu Türkmen aşiretlerinin İsmail'e ilgisi büyüktür. Dedesinin ve babasının intikamını alma zamanı gelmiştir. İlk seferini Şirvanşahlar üzerine gerçekleştirir. Çabani Meydan Muharebesi'nde Şirvanşahı Ferruh Yasar'ı yenerek başkentleri Bakü'yü ele geçirir. İkinci hedefi, dedesinin ülkesi Akkoyunlular'dır. Akkoyunlu Hükümdarı Elvend Mirza'nın üzerine yürür. Yapılan savaşı İsmail'in birlikleri kazanır. Erzincan taraflarına kaçan

Şah İsmail düşmanları ile mücadele halinde

Elvend Mirza yeni bir ordu toplamaya çalışırken Diyarbakır'da ölecek ve Akkoyunlu hanedanı bir daha toparlanamayacaktır.

İsmail 1501 yılında, yani 14 yaşında iken Tebriz'e gelir. Burada taç giyerek şah unvanı alır. Artık Şeyh İsmail değil, Şah İsmail olarak anılacaktır. Devletini kurmuş, Şiîliği resmi mezhep olarak ilan etmiştir.

Akkoyunlu Hanedanlığı'nın son üyesi Murat Bey, Şah İsmail'in bu hızlı ilerleyişine dur demek için son bir gayret ile büyük bir ordu toplar. Hemedan'da meydana gelen savaşı yine Safevîler kazanır. Murat Bey Şiraz'a kaçacak ancak arkasından takip eden İsmail, Şiraz'a girdiği gibi hızını alamayarak Azerbaycan, Fars ve Irak-ı Acem'in büyük kısmını ele geçirecektir.

Her girdiği ülkede camileri ve türbeleri yıkan, Sünnî Müslümanları Şiî olmaya zorlayan, kabul etmeyenleri toplu şekilde katleden Şah İsmail'in bu uygulamaları Osmanlı topraklarında rahatsızlık meydana getiriyordu. Ancak o günlerde Osmanlı Padişahı II. Bayezid, sulhtan yana bir siyaset güdüyor, çevresindeki vezirlerin de telkinleri ile bıçak kemiğe dayanmadıkça herhangi bir savaş ihtimalini göz ardı ediyordu.

İslam coğrafyalarına gönderdiği mürid ve fedaileri ile aleni ya da gizli olarak Safevî propagandası yaptıran Şah İsmail, bir yandan da çevre ülkeleri istimlak politikasını sürdürüyordu. Kirman'dan sonra Kazaran'a girmiş, buradaki ehl-i sünnet âlimlerinin hepsini kılıçtan geçirmişti. 1504'te Yezd'i ardından da İsfahan'ı zapt etti.

Burada Şah İsmail'in katliamlarını detayları ile anlatsam sayfalar sürer. Onun canilik boyutunu günümüze taşıyan nice esere rastlayabilirsiniz. Hatta son dönemde epey dikkat çeken Alevi yazarımız Reha Çamuroğlu'nun *İsmail* isimli kitabı bu mevzuu tüm ayrıntıları ile aktarmaktadır. Kitapta, İsmail'in ana katili olduğu hadise şöyle anlatılmaktadır:

Şah İsmail'in divanı

"Yaptığı katliamlar üzerine Uzun Hasan'ın kızı, İsmail'in annesi Alemşah Begüm, hışımla girdiği odada, doğru İsmail'in yanına gitmiş ve avazı çıktığı kadar bağırmıştı:

'Bu cinayetleri ne zaman durduracaksın? Katil!'

Zafer sarhoşluğundan daha kurtulamamış olan Şah İsmail, annesinin sözleri karşısında ne yapacağını şaşırmış ve şoke olmuştu. Ancak o güçlü bir şahtı ve karşısındaki annesi dahi olsa onunla bu şekilde konuşamazdı. Nitekim şaşkınlığı kısa sürede geçti ve gözünü kırpmadan öz annesini ölüme gönderdi, yay kirişiyle boğdurdu. Tebriz'e girdiğinde Şiîliği kabul etmeyen Sünnî halkın tamamını idam ettirdiği gibi annesine de acımamıştı."

Safevî Devleti

Bu kitabı okuduğunuzda, "Yavuz Sultan Selim Anadolu'da binlerce Alevi katletti!" söyleminin aksine, Alevileri asıl kullanan kişinin Şah İsmail olduğunu göreceksiniz. Gerçekte Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim arasındaki kavga, Alevi-Sünnî meselesi değil, tamamen bir iktidar savaşı idi. Şah İsmail için Aleviler, onu iktidara taşıyacak birer araçtı sadece. Yavuz'un da hiçbir zaman bir Alevi düşmanlığı olmamıştır. Aksine, Osmanlı coğrafyasında binlerce Türkmen Alevisi hallerinden son derece memnun bir şekilde yönetime tâbi durumda idi.

Osmanlı'nın yumuşak siyasetinden cesaret alan Şah İsmail, katliamlarına devam ediyordu. 1505'te de Kazvin'e geldi ve dünya Halidîlerinin merkezi olan bu şehirde, bir tek Halidî bırakmamacasına, yakalattıklarının tamamını katletti. Yavaş yavaş batıya doğru ilerliyordu. Osmanlı ile aralarında bir Türkmen Beyliği olan Dulkadirliler vardı. Yavuz Sultan Selim'in dedesi olan Alaüddevle Bozkurt Bey'in başında bulunduğu Dulkadiroğulları Beyliği'ne saldıran Şah İsmail onları da yenilgiye uğrattı ve başkentleri Elbistan'a girdi. Burada taş üstünde taş bırakmayacaktı!

TRT için "Tarihin İzinde" programını çektiğimiz günlerde Elbistan'a gitmiştik. İki konu üzerine çekim yapacaktık. Elbistan Ulucamii ve Mem-

Osmanlı döneminde yeniden inşa edilen Elbistan Ulucamii

lük Sultanı Baybars'ın Moğolları yendiği Elbistan savaş alanı. Yaptığım çalışmalarda Elbistan Ulucamii'nin bir Selçuklu camii olduğunu öğrenmiştim. Ancak Elbistan'a varıp da Ulucamii'ni gördüğümde şaşırıp kaldım. Cami, merkezî kubbeli bir Osmanlı camisi idi. Yanımdaki yerel tarihçilere durumu sorduğumda bana üzüntü içinde, Şah İsmail'in burada yaptığı katliamları anlattılar. Şehri yok edişi, o güzelim Selçuklu eseri Elbistan Ulucamii'ni yıkışı ve erkekleri öldürüp kadınları esir edip götürüşü...

Yavuz Sultan Selim Çaldıran'ı kazandıktan sonra buraya da uğrayacak ve yok edilen Elbistan Ulucamii'nin yerine yenisinin yapılmasını emredecektir. Bir gün yolunuz Elbistan'a düşerse, yok edilen tarihî cami ve Osmanlı tarafından ihya edilen yeni camiyi görmekle, Yavuz Sultan Selim'in Anadolu'da Alevi katliamı yapan, ortalığı yakıp yıkan değil, Şah İsmail'in yıktıklarını yeniden imar etmeye çalışan biri olduğunu ibretle anlayacaksınız.

O günlerde en çok ıztırap çeken şehirlerden biri de Diyarbakır'dır.

II. Bayezid ve oğlu Şehzade Yavuz Selim karşı karşıya

Şah İsmail döneminde Safevi bayrağı

II. Bayezid

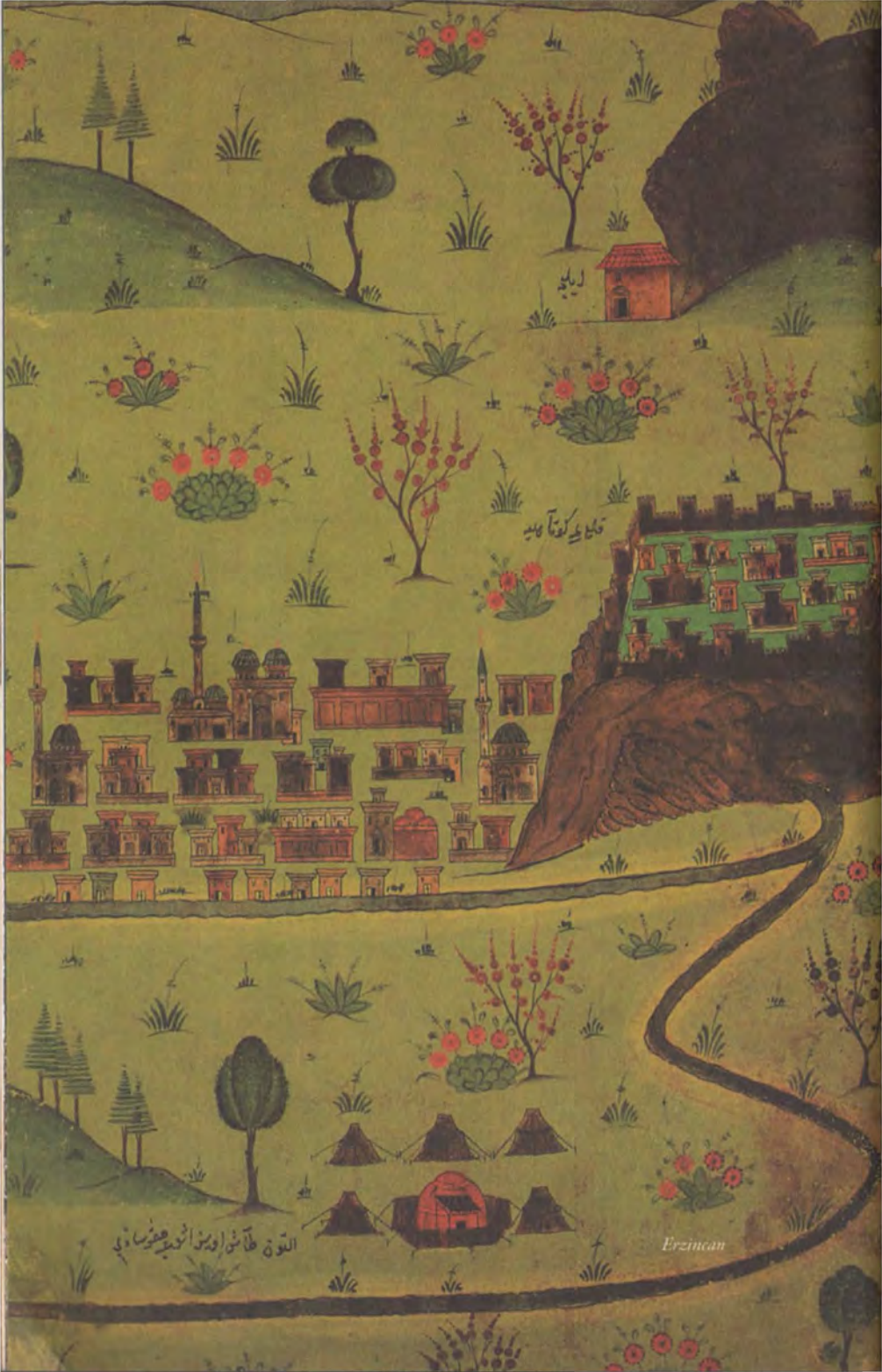

II. Bayezid elindeki topuz ile bir boğaya karşı mücadele verirken

Elbistan'ın başına gelenlerden korkan Diyarbakır Hâkimi Emir Bey, aynı duruma maruz kalmamak için Şah İsmail'e bağlılığını arz etmiştir. Halbuki Diyarbakır'ın hemen tamamı Sünnî'dir. Bu duruma itiraz eden halk bu tâbiiyete karşı çıkar. Uzun mücadeleler neticesinde Safevî kuvvetleri şehri teslim almayı başarır. 7 yıllık esaretin ardından Çaldıran Zaferi'ni duyan Diyarbakırlılar, bir gece operasyonu ile şehirdeki bütün Safevî askerlerini esir ederek şehri Osmanlı'ya teslim ettiklerini ilan edeceklerdir. Diyarbakırlıların bu tavrı bile, beş asır sonra Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim'den hangisinin zalim olduğu noktasında bize bir fikir verebilir.

Şah İsmail'in en kanlı işgallerinden biri de Bağdat üzerine gerçekleşmiştir. 1508'de Bağdat'a girdiğinde, Abbasîlerin başkenti olan bu nadide şehri ciddi anlamda tahrip ettirmiştir. Başta İmam Azam Ebu Hanife Hazretleri ve Ehl-i Beyt'ten Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin türbesi olmak üzere nice sahabe, Ehl-i Beyt ve ehl-i sünnet âliminin kabirlerini yıktırmıştır. Bağdat'a tayin ettiği valiye, Abbasî halifesini küçük düşürmek için "Halifelerin Halifesi" unvanını vermiştir.

Şah İsmail gerçekten ilginç bir kişilikti. O güne kadar ordusunun başında çıktığı hiçbir savaşı kaybetmemişti. Mesela Özbek Hanı Muham-

Erzincan

med Şeybani'ye saldırıp Horasan'ı almaya çalışacak ve savaşı kazanıp şehri ele geçirecektir. Bir sene sonra ordularını yine Özbekler üzerine gönderecek fakat bu kez kendisi ordunun başında bulunmayacaktır. Bu seferde, Safevî orduları Özbekler karşısında yenilgiye uğrar ve Horasan ellerinden çıkar. Bu kez Şah İsmail, ordusunun başında sefere çıkar ve Özbekleri ikinci kez yenerek Horasan'ı geri alır.

Horasan üzerine yaptığı ilk seferinde, Özbek Hanı Muhammed Şeybani'yi ölü ele geçirmiş, başını kestirerek kafa derisini yüzdürmüştür. O günün kaynakları, Şah İsmail'in bu kafatasından şarap içtiğini, kafa derisini de saman ile doldurtarak Osmanlı Padişahı II. Bayezid'e bir gözdağı olarak gönderdiğini anlatır.

İşte bu ve benzeri nice hadiseyi Trabzon gibi yakın bir coğrafyadan takip eden Şehzade Selim dayanamıyor, bu gidişata dur demenin yollarını kolluyordu.

Tarihler 1511'in Nisan ayını gösterdiğinde Anadolu'da büyük bir ayaklanma patlak verecektir. Şah İsmail'in nicedir Anadolu'ya yerleştirmekte olduğu dâileri ve onların propagandalarına kulak verenlerin başlattığı Şahkulu Ayaklanması. Antalya, Burdur, Kütahya derken Bursa önlerine kadar taşınan ayaklanmada, iki Osmanlı birliğini yenen, birçok kadı ve beylerbeyini şehit eden gözü dönmüşlerin üzerine, Sadrazam Hadim Ali Paşa gönderilecektir. Şehzade Ahmed'in de katıldığı ve ne yazık ki savaştan kaçtığı bu çarpışmada

Çaldıran Savaşı'nı tasvir eden bir minyatür

Şahkulu öldürülecek ama Sadrazam Ali Paşa da şehit düşecektir. Kaçışan isyancılar Şah İsmail'e sığınacaktır.

Kaderin cilvesine bakınız ki Şah İsmail farkında olmadan kendi Azrail'ini, hayatını alması için vazifeye davet etmektedir. O günlerde II. Bayezid'in büyük oğlu Ahmed, veliaht şehzadedir. Kısa bir süre içerisinde Osmanlı tahtına geçecektir. Hatta Şahkulu İsyanı'nı bastırmak üzere, bu amaçla gönderilmiştir. Muhtemelen bu sefer sonrasında babası tarafından vazifeye getirilecektir. Ancak Şahkulu birlikleri ile yapılan çarpışmadan kaçması, onu, Osmanlı askerlerinin gözünden düşürmüştür. Nitekim isyanın bastırılmasından sonra Ahmed İstanbul'a girmek istediğinde, yeniçeriler onu Gebze'den içeriye bırakmayacaktır. İsyan sırasında Manisa'ya kapanan Şehzade Korkut da hiç iyi bir izlenim bırakmamıştır. Halbuki o günlerde Şehzade Selim gemilerle Trakya'ya geçmiş ve babasına doğudaki sıkıntıları anlatabilmek için akla karayı seçmektedir. Osmanlı tahtına, II. Bayezid'den sonra, devlet erkânının onayı ve ordunun desteği ile en küçük kardeş Yavuz Selim geçecektir. Yani Şah İsmail ve dâileri Anadolu'daki faaliyetleri ile Yavuz Sultan Selim'in tahta geçmesine zemin hazırlamışlardır.

Şah İsmail'in pazubendi

II. Bayezid döneminde Osmanlı Devleti'nin sınırları

Tahta geçen Yavuz Sultan Selim'in programındaki ilk hedef Safevîler'dir. Hemen savaş hazırlıkları başlar. Bu arada Padişah, Şah İsmail'e ilk mektubunu gönderir. Bu Farsça mektupta, Şah'ın yaptığı mezalimlerden ve İslam'a uymayan davranışlarından dolayı Müslümanlara destek verme ve bu saldırıları ortadan kaldırma amacı ile yola çıktığından bahseder. İşlediklerinden dolayı katline fetva verildiğini, bu nedenle savaştan önce İslamiyet'i kabul etmesi gerektiğini vurgular. Mektup Şah İsmail'e Hemedan'da ulaştırılır. O da cevabi mektubunda savaşa hazır olduğunu, er ise Selim Han'ın da bu meydana gelmesi gerektiğini söyler. Şah İsmail, mektubunun yanında kadın elbisesi ile yaşmak da yollamıştır. Bu mektup Yavuz Sultan Selim'e Erzincan'a geldiği sırada ulaştırılmıştır.

Osmanlı Sultanı bir sonraki mektubunda, kendisinin Erzincan'a kadar geldiğini, fakat Şah'tan bir eser görülmediğini söyler. Şah, karşı cevabında Yıldırım Bayezid'in Timur ile yaptığı Ankara Savaşı'nı hatırlatarak böyle bir neticeye uğrayabilirsiniz tehdidini savurur. Ayrıca bu mektubun yanında da Osmanlı'nın

Şah İsmail'in maşrapası

Hünername'de Yavuz Sultan Selim'in cülûsu (Mehmed Bursevî'nin minyatürü)

aklının başında olmadığını (afyonkeş) ima ederek afyon macunu gönderecektir.

Yavuz'un bu son mektubu gayet ağırdır:

"Davete icabet edip uzun yolları kat ile memleketine girdik, fakat sen meydanda görünmüyorsun. Padişahların ellerindeki memleket, onların nikâhlısı gibidir; erkek ve yiğit olanlar kendisinden başkasının elini ona dokundurtmaz, halbuki bunca gündür askerimle memleketine girip yürüyorum, senden hâlâ bir haber yok. Seni korkutmamak için askerimden 40.000 kişiyi ayırıp Sivas ile Kayseri arasında bıraktım; hasma mürüvvet ancak bu kadar olur. Bundan sonra da saklanıp gözükmezsen erkeklik sana haramdır, miğfer yerine yaşmak; zırh yerine de çarşaf ihtiyar eyleyip serdarlık ve şahlık sevdasından vazgeçesin."

Yavuz Sultan Selim'in bu mektubun yanında gönderdikleri son derece manidardır. Şah İsmail'in geçmişinin, tarikat büyükleri, tekke şeyhleri olduğunu hatırlatmak istercesine mektup ile birlikte hırka, şal, asa, misvak ve kuşak gönderecektir.

23 Ağustos 1514 tarihinde Çaldıran'da gerçekleşen savaş, o günün dünya devletlerinin soluğunu tutarak takip ettikleri bir çarpışma olacaktır. Çünkü Şah İsmail 27 yaşındadır ve o güne kadar katıldığı hiçbir savaşı kaybetmemiştir. Herkes tarafından çevresine korku salan, gözü kara bir lider olarak bilinmektedir. Yavuz Sultan Selim ise tahta geçeli daha iki sene olmuş, daha hiçbir askerî başarısı olmayan, tanınmayan biri durumundadır. Ancak Çaldıran ile dünya, yeni liderini tanıyacak, Osmanlı ordusu bir günden çok daha kısa bir sürede Safevî ordusunu mağlup edecektir. Bu öyle bir yenilgidir ki Şah İsmail; ordusunu, çadırını, şahsi hazinesini, kemer ve pazubendlerini ve hatta karısını bile geride bırakıp kaçmak zorunda kalacaktır.

Yavuz ona öyle bir tokat aşk etmişti ki bundan sonra hiçbir sefere çıkmayacak, başta Horasan'ı geri alan Özbekler olmak üzere bütün hasımları ile sulh yapacak, kendisini içkiye ve sefahate verip on yıl içinde, 37 yaşlarında iken sefil bir şekilde hayata

gözlerini yumacaktı. Yavuz Sultan Selim bu seferi ile bir diktatörü büyümeden yenmiş, bir yılanın, zehri dört bir yana bulaşmadan başını ezmiş ve bundan sonra yapabileceği nice katliamın önüne geçmişti.

Gelelim Çaldıran Savaşı'nın şu meşhur ganimetlerine. Yani Şah İsmail'in pazubendi ile kemerine!

Eski toplumlarda kadınların olduğu gibi erkeklerin de birtakım süs ve ziynetleri mevcuttu. Zengin erkekler, hükümdarlar, yöneticiler, güçlerine ve varlıklarına göre pazubendler, göz alıcı kemerler kuşanırlardı. Bugün vücut geliştirenlerin pazısını şişirmesi, pazısına birtakım bantlar bağlaması tarihte de yaygındı. Altın yaldızlı, üzeri mücevherli pazubendler o erkeğin en kıymetli şeyi sayılır, namustan öte sayılırdı. O kişiye ait bir pazubendin bir başkasının eline geçmesi son derece onur kırıcı bir davranış olarak görülür, o kişinin gücünün ve iktidarının elinden alındığı anlamına gelirdi.

Peygamber Efendimiz(sas) 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret ederken yolda Süraka adında bir atlı kendisine saldırmış ve her defasında atının ayakları kumlara saplanıp kalmıştı. Peygamberimizin(sas) duası ile

Süraka ikinci kurtuluşunda, "Sana(sas) dokunmayacağım ve başka arayanlara da Sen'den(sas) bahsetmeyeceğim. Peki bana ne vadediyorsun?" demişti.

Peygamber Efendimiz(sas) yerden bir kemik parçası almış, yanındakilerden birine uzatarak söyleyeceklerimi üzerine yazın demişti, "Sana Kisra'nın pazubendlerini vadediyorum!"

O gün için, o anın şartlarında, bu sözler o kadar uçuk bir vaat idi ki! Hz. Muhammed(sas) Mekke'den canına kasdedilerek çıkarılmıştı. Medine kabul edecek mi idi? Şüpheli. Yanında bir tek, dostu Hz. Ebubekir vardı. Çölün ortasında, karşısındaki adama, dünyanın iki süper gücünden biri olan Pers İmparatoru'nun pazubendlerini vadetmek!

Peki bu vaat gerçekleşti mi? Elbette! O'nun dünya adına vadettiği her şey gibi bu da gerçekleşti. Hem de 15 sene içinde! O günlerde tarih, miladi 622 idi. Peygamber Efendimiz(sas) 632'de vefat ettiler. Oldu 10 yıl. İki sene Hz. Ebubekir'in(ra) halifeliği, etti 12. Hz. Ömer'in halifeliğinin üçüncü yılında Kisra'nın Pers İmparatorluğu parça parça edildi ve imparatorluk saraylarına girildi. Yani bu vaatten tam 15 sene sonra ganimetler Medine'ye getirildi. Hz. Ömer kendisine yapılan Peygamber(sas) vasiyetini unutmamıştı. Süraka'nın köyüne, "Medine'ye gelsin!" diye haber uçuruldu. Süraka Medine'ye geldi ve Hz. Ömer'in huzuruna çıktı. O'nu gören Halife Ömer(ra), "Gel bakalım ey Süraka, emanetlerin geldi!" dedi ve Kisra'nın pazubendlerini kendisine uzattı. Dünyanın en güçlü adamının en kıymetli emanetleri, şeref ve haysiyet sembolleri, bir çöl bedevisinin ellerinde duruyordu!

Süraka'ya teslim edilen Kisra'nın pazubendlerine daha sonra ne olduğunu bilmiyoruz. Ama kısa sürede Ortadoğu'yu kasıp kavuran, zalimlikleri ve hırsı ile nice kan döken Şah İsmail'in gurur ve kibir sembolleri olan pazubendlerine ne olduğunu biliyoruz.

Bugün Topkapı Sarayı'ndaki Hazine Dairesi'nde, içine konulduğu vitrinde siz ziyaretçilerini bekliyor; hırslı bir zalim ile onun önünü kesen bir adanmışın arasında yaşananları anlatmak için...

KAYNAKÇA

Ahmet Akgündüz, *Bilinmeyen Osmanlı,* OSAV, İstanbul 1999.

------, *Osmanlı'da Harem,* Timaş Yayınları, İstanbul 2006.

Ahmet Menteş, *Topkapı Sarayı,* İstanbul 1992.

Ahmet Refik, *Türkiye Tarihi,* İstanbul 1923.

Ahmet Şimşirgil, *KAYI III: Haremeyn Hizmetinde,* Timaş Yayınları, İstanbul 2013.

------, *Valide Sultanlar ve Harem,* Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Amy Singer, *Osmanlı'da Hayırseverlik,* İstanbul 2004.

Andre Clot, *Suleiman the Magnificent,* Saqi Books, Reprint 2012.

Andrew Wheatcroft, *The Ottomans: Dissolving Images,* Penguin, Reprint, 1996.

Aysel Çötelioğlu, *Padişah Portreleri,* BKG Yayınları.

Caroline Finkel, *Osman's Dream: The Story of the Ottoman Empire,* Basic Books, 2007.

Can Alpgüvenç, *İki Hanım Sultan Hürrem ve Mihrimah,* Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

Erdem Yücel, *Topkapı Sarayı Müzesinde Hirka-ı Saadet ve Mukaddes Emanetler,* Yapı ve Kredi Bankası, İstanbul 1982.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul 1986.

Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim,* Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2010.

Filiz Çağman, *Topkapı Palace,* Akbank, İstanbul 2000.

Gülru Necipoğlu, *15.ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı - Mimari, Tören ve İktidar,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

------, *The age of Sinan: Architectural culture in the Ottoman Empire,* Reaktion, 2005.

Hakkı Dursun Yıldız, *Büyük İslam Tarihi,* İstanbul 1990.

Halil İnalcık ve Cemal Kafadar, *Suleiman the Second and His Time,* İstanbul 1993.

------, *Devlet-i Aliyye - Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 1,* İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.

------, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi,* Eren Yayıncılık.

------, *Osmanlılar,* Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
Hilmi Aydın, *Hırka-i Saadet Dairesi ve Mukaddes Emanetler,* Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
------, *Sultanların Silahları,* T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2000.
Hülya Tezcan, *Tılsımlı Gömlekler,* Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
İlber Ortaylı, *Osmanlı Sarayında Hayat,* Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2008.
------, *Mekanlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı,* Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul 2008.
İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994.
Lütfi Paşa, *Tevarih-i Âl-i Osman,* İstanbul 1341.
Murat Belge, *İstanbul Gezi Rehberi,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2002.
Murat Sülün, *Kur'an Mührü,* Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi,* İstanbul 1958.
Mustafa Güler, *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları,* İstanbul 2002.
Mustafa Müftüoğlu, *Yalan Söyleyen Tarih Utansın,* İstanbul 1981.
N. M. Penzer, *The Harem,* Dover Pubn Inc, 2005.
Namık Kemal, *Osmanlı Tarihi,* Hürriyet Yayınları, İstanbul 1971.
Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları & Valide Sultanlar, Hatunlar, Hasekiler, Kadınefendiler, Sultanefendiler,* Oğlak Yayınları, İstanbul 2011.
------, *Tarihi, Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı,* Denizbank, İstanbul 2002.
Nimet Taşkıran, *Hasekinin Kitabı,* İstanbul 1972.
Padişahın Evi: Harem, BKG Yayınları,
Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Tarihi Panoraması,* Doğan Kitap, İstanbul 2004.
------, *Topkapı Sarayı,* Doğan Kitap, İstanbul 2004.
Venetia Porter, M.A.S. Abdel Haleem, *Hajj: journey to the heart of Islam,* British Museum Press, 2012.
Yavuz Bahadıroğlu, *Osmanlı Padişahları Ansiklopedisi,* Nesil Yayınları, İstanbul 1986.
Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Ötüken Neşriyat.
------, *Büyük Türkiye Tarihi,* İstanbul 1983.
------, *Osmanlı Hareminde Üç Haseki Sultan,* Ötüken Neşriyat, İstanbul 1988.
------, *Osmanlı Padişahlarının Hayat Hikâyeleri,* Ötüken Neşriyat.
Yusuf Çağlar, Salih Gülen, *Dersaadet'ten Harameyn'e Surre-i Hümayun,* Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2013.

ASR-I SAÂDET'TEN OSMANLI'YA

SARAYIN KUTSALLARI

Saray arşivlerinde bugün binlerce eşya, tanınmayı ve fark edilmeyi bekliyor. Çünkü hepsinin bize anlatacağı bir hikâye var. Bazıları binlerce yıl öncesini gördü, bazıları ise sadece birkaç yüz yıllık bir geçmişe sahip. Bazılarına bir peygamber dokundu, bazılarına on binlerce insan, bazıları uğruna savaşlar verildi, bazıları barışın simgesi oldu. Kimisi herkesin gözü önünde günümüze ulaştı, kimisi de herkesten gizlenerek... Bu tarihî kutsallar, kendi dönemlerine ve insanlarına dair çok şey anlattı bize.

- Müslümanların gözbebeği olarak saklanan Mukaddes Emanetler, Osmanlı İmparatorluğu'na nasıl geçti?
- Peygamber'in su içerek şereflendirdiği ahşap tas yüzyıllarca nasıl gizli kaldı?
- I. Ahmed, Mısır'dan getirttiği mübarek bir ayak izini neden geri göndermek zorunda kaldı?
- İran Şah'ının gönderdiği yayı kimsecikler kuramayınca IV. Murad ne yapmak zorunda kaldı?
- Yavuz Sultan Selim, Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'i yenince ona ait hangi eşyaları özellikle saklattı?
- Osmanlı'da köle bir kadın, bir padişah annesi ile yan yana defnedilebilir miydi?
- Memlük Sultanı Kayıtbay'ın gözü gibi baktığı kılıcının sırrı neydi?
- I. Ahmed padişah olduğunda yüzüğünde bulunan ceviz büyüklüğündeki elması nereye gönderdi?
- I. Dünya Savaşı'nda Medine'de bulunan son Mukaddes Emanetler hangi şartlarda, nasıl kurtarıldı?
- Kudüs'e at sırtında girmek isteyen Alman İmparatoru Wilhelm'e, Sultan II. Abdülhamid Han nasıl bir oyun oynadı?

Sarayın nice gizemli eşya ve emaneti, Talha Uğurluel'in yalın üslubu ve muhteşem görsel sunumu eşliğinde *Asr-ı Saâdet'ten Osmanlı'ya Sarayın Kutsalları* kitabında...

THQ
573870
DCR

ISBN 978-605-08-1814-7
9 786050 818147

₺22,50

Tamamı
Renkli
Resimli

timas.com.tr